

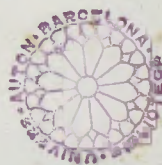
XOCOLATES

ELS MÉS VELLS D'ESPANYA

Casa fundada l'any 1800

127 anys d'èxit creixent

Xocolates des d' 1'50 a 4 ptes. els 400 grams

DEMANEU-LOS ARREU

Retrat de l'eminent escriptora italiana Ada Negri, la qual publicà en el número anterior de L. N. R. un dels seus millors contes.

BRILLANTS
TOTS TAMANYES I QUALITATS

J. ROCA

RAMBLA DEL CENTRE, 33.
Passatge Bacardi, 2.

Avui l'avi ha portat **Ovomaltina**

La joventut creu que el gaudir de bona salut és una cosa ben natural; els vells, en canvi, saben apreciar-la. Perxó les persones experimentades donen Ovomaltina a llurs fills o a llurs nets; car volen veure'ls sans i forts i ben armats contra les vicissituds de la vida. L'home fort és optimista i estima la vida què és la dot dels qui tenen bona salut.

El nombre de les persones de constitució malaltissa és ben petit, comparativament al d'aquelles al-

tres qui malméten llur salut per una alimentació impròpia o un gènere de vida irregular. "Ens emmetzinem amb melzines cares, per curar-nos amb altres melzines", digué un literat. Si, enlloc d'aixó, preneu Ovomaltina, aquest fortificant natural concentrat a base d'ous, llet, malta i cacau, us permetrà de soportar la vostra tasca diària, per feixuga que sigui, sense fatiga, mantindrà l'equilibri de les vostres fórces i us preservarà de malalties persistents.

Una tassa

d'

OVOMALTINA

al desdèjuni

crea sang, múscles i nirvis.

Llaures de 250 i 500 grams a les farmàcies i droguerries.

Fabricants: Dr. A. Wander, S. A. - BERNA (Suïssa)

La producció de pel·lícules
de

METRO GOLDWYN MAYER

no és una producció per a multi-
tuds. Constitueix el més selecte
i el més intel·ligent de l'esforç
productiu americà. Per això
una pel·lícula

METRO GOLDWYN MAYER

és sempre una veritable obra
d'art, o el menys, una pel·lícula
particularment interessant.

els millors films del món

EDITORIAL BARCINO

LES SEVES GRANS COL·LECCIONS:

ENCICLOPEDIA DE CATALUNYA

ELS NOSTRES CLASSICS

COL·LECCIÓ SANT JORDI

BIBLIOTECA POPULAR

CARRER PORTAFERRISSA, 17

CAMBRES DE BANY I LLURS ACCESSORIS

BANYERES - LAVABOS - WATERS - BIDETS - DUTXES
AIXETES - ETC.

PREUS REDUITS

ENRIC CARDONA

BARCELONA

Carrer Vergara, 1

Comte Asalto, 39 a 43

MONITOR MÈDIC

«El metge que només sap Medicina ni medicina sap», ha estat dit. Per això aquesta revista presta atenció a una sèrie de qüestions i de problemes aptes a donar als seus lectors, no sols una informació mèdica, sinó de cultura general, fugint de l'estricta especialització.

Administració : SALA PARÉS, Llibreria, Petritxol, 5

Redacció : ROGER DE LLÚRIA, 96, pral., 1.º

SALA PARÉS

ESTABLIMENTS MARAGALL

EXPOSICIONS D'ART

PRESENTS
LLIBRES

MOTLLURES
MARCS

Petritxol, 5 — BARCELONA — Tel. 14665

JOAQUIM HORTA

impressor dels
Catàlegs Prats

CORTS, 719 - BARCELONA

URALITA, S. A.

Sucursal de luxe : PASSEIG DE GRÀCIA, 90

**presenta les seves
grans exclusives d'Art**

Argenteria

**pel mestre danès
GEORG JENSEN**

Porcellanes

de COPENHAGUEN

Cristalls gravats a mà

d'ORREFORS

El perfecte present ha d'ésser formós
com el pensament que l'inspira

CRISTALL GRAVAT A MÀ D'ORREFORS (Suècia)

(Atenció d'Uralita, S. A.)

AVIAT
Presentació a
Barcelona
de

A L A S

(L'epopeia dels guerrers de l'aire)

D'aquesta pel·lícula el capità En Juli Ruiz d'Alda, en sortir del Teatre
Cirterion de Nova-York en digué :

*“ALAS” és una pel·lícula
meravellosa. Dóna al profà
en assumptes d'aviació una
idea exacta de la realitat. La
seva tècnica és perfecta. Tot
allò que es àigui d'ella per
a lloar-la és poc.*

Si és un film Paramount és el millor programa

La Pelicula "Atlas" es en
 mi opinion la mejor que se
 haya hecho hasta la fecha y
 muy dificil de superar, por
 en ella hay detalles que solo
 siendo Plato se pueden
 apreciar. Es lo mejor que
 he visto y ya no quiero ver
 mas, porque la impresion es
 que son los camadas es
 muy dificil o mas bien
 imposible de superar

Plato

La pelicula "Atlas" es una
 obra que casi no puede ser su-
 perada excepto cuando trata a los
 detalles. Fotografias asi como
 el Atlas que tenemos sobre el
 Atlas es admirable

Plato

albert

sastre
PELAYO 44

M O B L E S

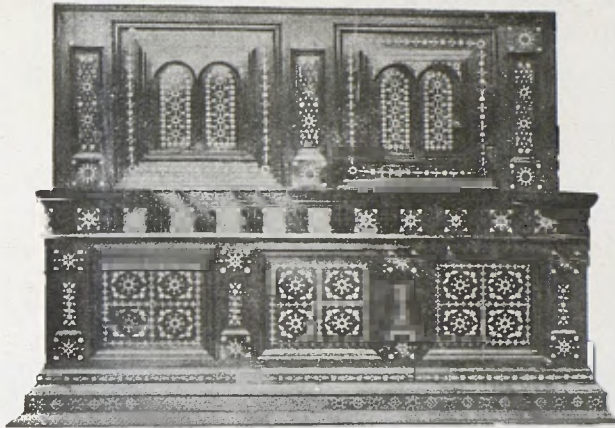
B U S Q U E T S

D E C O R A C I Ó

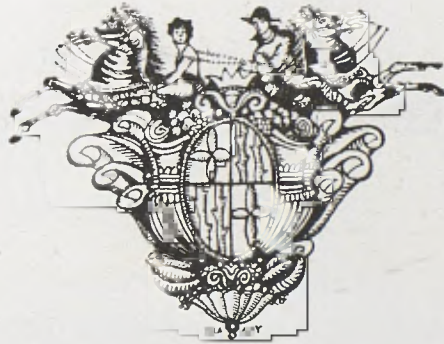
PASSEIG DE GRACIA, 36 - BARCELONA

G. HOMAR

CANUDA. +

Mobles - Làmpares - Decoració - Antiguitats

JAUME MERCADÉ

JOIER

BARCELONA

Passatge de Gràcia, 46 Telèfon 15704

«El projecte del nostre amic Josep M. Junoy de publicar en català les obres completes del gran escriptor anglès, influirà de manera decisiva en el pensament del nostre país.»

J. M. CAPDEVILA
La Paraula Cristiana)

ESDEVENIMENT EDITORIAL

OBRES
DE

G. K. CHESTERTON

TRADUCCIÓ CATALANA INTEGRAL
SOTA LA DIRECCIÓ DE PAU ROMEVA

HA SORTIT EL 1.er VOLUM:

HERÈTICS

UNA DE LES OBRES MESTRES
MÉS SENSACIONALS DE L'AUTOR

EN PREMSA el 2.^{on} volum:

EL QUE NO ESTA BE

Edicions de LA NOVA REVISTA

PORTAFERRISSA, 26 — BARCELONA

«És una vulgaritat constatar que l'autor de *L'home perdurable* és un escriptor de raça. Gran escriptor, perquè és gran pensador, sublim i fèrtil. Li plau de viure en les altures. És el seu element natural. D'allí estant domina els segles. I el mateix univers fins a cert punt. De tan privilegiades capacitats psicològiques i d'aquella bella posició provenen les seves més típiques atribucions de pensador i d'escriptor.»

P. MIQUEL D'ESPLUGUES
(Criterion)

“Jo només voldria donar una idea—i veig que per més esforços que faig no la sabré donar—de la meua incondicional admiració per Mr. Chesterton. Depassa potser l'admiració que pugui tenir per no importa quin escriptor vivent. M'interessa d'una manera integral, no sols per la seva part ideològica i de polèmica religiosa, sinó pel seu cantó polític i social.”

JOSEP PLA
(Revista de Catalunya)

“G. K. Chesterton és un dels escriptors més grans d'avui dia. En l'atmosfera una mica enrareda d'algunes de les intel·ligències més nobles de l'època, en l'atmosfera francament miasmàtica d'algunes de les manifestacions de l'art i de la literatura actual, l'obra d'un Chesterton és com una gran onada sanejadora de joia i de veritat.”—JOSEP MARIA JUNOY

(La Nova Revista)

**LA PINACOTECA
DE GASPAR ESMATGES**

MARCS I GRAVATS
Exposicions permanents

P. GRACIA, 34 - Tel. 13704 - BARCELONA

*Una màquina
per a tota la vida*

Underwood

GUILLEM TRUNIGER, S. A. - Balmes, 7 - Barcelona

BADRINAS

MOBLES MODERNS

Agençament d'habitacions

Ceràmica - Catifes - Vidres

Teles-estampades-Porcellanes

Diagonal, núm. 460

Telèfon 73963

Entre P. de Gràcia i R. de Catalunya

Tallers :

Neptú, 2, i Dr. Rizal, 36 (G.)

BARCELONA

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

PÀGINES ANTOLÒGIQUES

OCTUBRE

SEMBLA que tot es torni a començar en aquest mes. Els fruits ja s'han donat tots---i l'últim, el més bell, que és la magrana, menjar de pèdreria---, el vi ja dorm i somnia en el celler, ha passat el vaivé dels temporals, els camps són nets, el cel és pur, el sol comença a fer-se amic i a brillar més daurat.

No heu vist un vol de coloms pampalluguejar per damunt de la ciutat algun migdia d'octubre? A cada girada que donen sota el sol, quina lluminària! L'octubre deu ésser el mes dels coloms i el mes dels àngels. L'Església els dona els primers dies d'aquest mes, i ja el dia abans hi posa a Sant Miquel amb l'espasa brillant.

Què és dolça la fe en els àngels! Allò que ens diuen de què cadascú porta sempre el seu àngel de la guarda, és dolç de creure. Veritablement, hi ha

en torn nostre quelcom que no es veu i se sent, que no té paraula sonora i ens parla, que no ens toca i ens guia, que plora i riu sense sanglots ni rialles, que ens dóna un bon pensament, que ens salva d'un perill, que ens vetlla quan dormim. . . i que de vegades sentim com si se'ns allunyés tapant-se el rostre. . . però que torna. A això se li han cercat molts noms. . . Entorn nostre o dintre nostre, hi ha moltes coses invisibles que es riuen dels noms que les hi donem si no són bells noms, i per aquesta cosa bona que ens acompanya, no s'ha inventat cap nom tan bonic com Àngel de la Guarda.

Sí, l'octubre és el mes dels àngels. En la major pau del cel i de la terra, sembla que ells poden fer-se sentir més, gairebé sembla que amb una mica més ja els veuríem. A l'hora santa del migdia, gairebé se'ls veu volar entre el cel blau i la terra daurada; a posta de sol, jo diria que veig lliscar el seu vol per la muntanya moradenc a darrera de la qual es pon el sol, i a la nit, en les bones nits d'octubre, serenes, quietes, pertot arreu s'hi sospita un aleig, com en la foscor dels nius.

És bonic d'imaginar els àngels com cossos de nins amb ales. A aquesta representació material, potser hi ha una endevinació de la naturalesa llur, de la vora que estan de la nostra humanitat, però deslliurats del pes del cos i amb la gran innocència del nin tan sàvia de Déu.

Al camp, els diumenges a la tarda, tots els arbres en són plens. Freqüenten les fonts solitàries, voleien per damunt de les sardanes dels nins i es gronxen suaument en les campanes de l'oració.

A l'any s'hi veuen quatre portalades: el portal de Betlem, que s'hi entra trepitjant neu, plena per sota de germinacions i promences; el portal de la Pasqua, quan tot el món és verd i amb daler de pujar cap a la glòria; el portal de Sant Joan, on l'estiu, madurador de tot fruit, vermell flameja, i aquest portal dels àngels, on floreix dolçament la pau del descans després del gran treball de la terra, i darrera la porta hi ha el somni de Nadal. . .

JOAN MARAGALL

VARIACIONS SOBRE LA IDEA DE DÉU

*Autrefois Dieu était un savant; aujourd'hui,
c'est un militaire.*

Julien BENDA

HI ha en el món actual una colla de fets que costa de determinar si són concauses de la preterició de la intel·ligència o bé si només en són símptomes. Per a alguns d'ells, com, per exemple, la decadència dels oficis d'art, la classificació és relativament fàcil. Es tracta d'un símptoma, no pas d'una causa. En canvi, per als principals, com ara el Nacionalisme i el Feminisme, la decisió és més àrdua... Sentim, per una banda, que cada un d'ells engendra idees i actes que minven la influència de la raó; sentim, d'altra banda, que tots dos fenòmens responen ensems a una nova concepció de l'existència. Més clar: darrera l'un i l'altre, pressentim una filosofia diferent de la que dominava en el segle XVII, en el XVIII i gairebé en tot el XIX. . .

Volem suggerir amb això que és la filosofia la causa específica de la preterició de la intel·ligència? No tant. El nostre intel·lectualisme no arriba a aquest extrem de puresa. Atorguem de bon grat que la idea dóna directives a l'acció i eixides al sentiment. Però ens és impossible d'oblidar que al costat d'una idea que transcendeix a la pràctica, en trobem una dotzena que no hi tenen cap repercussió, sense que aquesta desigualtat pugui racionalment atribuir-se a una inferioritat de geni en els inventors de les unes respecte l'inventor de l'altra.

Així mateix ens confirma en el nostre prudent intel·lectualisme, l'espectacle d'una idea ineficaç en l'hora de la seva naixença i eficacíssima vint o trenta anys després, a través d'un glossador o comentarista.

És un tòpic d'atribuir a les doctrines de Fichte i de Hegel l'abrivada de l'Imperialisme alemany. El tòpic és admissible; però, podem fer-lo absolut fins al punt de negar la participació indispensable d'altres factors, com, per exemple, l'increment de la natalitat alemanya?

La idea, com la llavor, demana determinades condicions per a germinar i

descabdellar-se. Sense una predisposició hegeliana, les conclusions místico-nacionalistes de Hegel no haurien pas arrelat dins la consciència alemanya.

Ens ha semblat convenient de precisar així l'abast del nostre propòsit, que no és tant de reduir a la unitat les causes que han produït l'actual caïment de la Intelligència, com de demostrar que entre elles hi ha una relació francament sistemàtica.

En efecte. Els símptomes que hem retret es produeixen al compàs d'un canvi radical de les ideologies dominants.

Analitzem, de la manera sumària que comporta el nostre objecte i que ens imposen les nostres forces, els dogmes principals.

Topem, en primer terme, amb un capgirament complet del problema de l'existència de l'ànima. Per a Descartes, el problema es resolvia així: "Cogito, ergo sum"; penso, doncs existeixo. I, àdhuc, aclarint que en dir "penso", el cèlebre autor del *Discours sur la Méthode* no volia sols significar raonar, sinó sentir, voler, palesar instints o passions, en un mot, expressar tots els estats que pot oferir una ànima, resta sempre proclamada la primàcia de la intel·ligència. Aquesta primàcia ha estat, si fa no fa, un dogma en tots els sistemes que s'han succeït fins a darreries de la passada centúria, fins que Bergson ha cercat una altra solució, situada, com si diguéssim, als antípodes de la solució cartesiana.

Per al filòsof de les *Données immédiates*, la nostra consciència consisteix en una activitat, en un moviment, no pas en cap cosa estàtica. I així com per a la filosofia clàssica l'ànima existeix per a tots els moments del nostre ésser, amb Henri Bergson no existeix sinó per a alguns moments tan rars que, molts de nosaltres, morim sense haver-los conegut. Quins són aquests moments? Aquells en què l'ànima, havent aconseguit alliberar-se del que podríem anomenar l'ànima *ordinària* o *intellectual* (que és la qui procedeix mitjançant pensaments *clars* i *distints*, per *categories* i per *paraules* i que el filòsof imagina com una mena d'ànima morta, formada per peces juxtaposades) reïx a comprendre's en aquella regió profunda (la durada) on és pura tendència, pur instint, pur voler, pura acció.

Deturem-nos un instant a mesurar l'abast d'aquest canvi. És formidable. De considerar la intel·ligència com funció eminent de l'ànima i de fer-ne derivar la prova de l'ésser, passem a considerar la intel·ligència com el pes mort que cal apartar per descobrir, en les pregoneses de l'instint sense mescla i de la voluntat esterilitzada, l'ànima veritable, la *dada immediata* de la nostra consciència.

No cal argumentar gaire per demostrar que molts dels fets que hem glosat en el capítol precedent troben en aquesta tesi bergsoniana un magnífic aixopluc ideològic. El nacionalisme en allò que té d'exaltació de les valors intuïtives i volitives, el feminisme en allò que té d'exaltació de les facultats afectives de la dona, què són sinó dues conseqüències d'haver desplaçat la seu de l'ànima humana?

A títol de digressió no sabem estar-nos de recordar que l'èxit de la doctrina de Bergson ha estat en bona part un èxit femení. El nom de *bergsonnettes* fou inventat per designar les nombroses dames que assistien als cursos del mestre de l'intuïcionisme.

La seva tesi troba, sens dubte, un antecedent prou clar en la de Nietzsche, la influència del qual ha estat remarcable a Alemanya i fora d'ella. "L'ànima no és sinó un mot per a una parcel·la del teu cos..., deia Zaratus-tra¹. Instrument del teu cos, tal és també la petita raó que anomenes esperit, germà meu, petit instrument i joguina de la teva gran raó... Darrera els teus pensaments, s'està un amo més poderós, un savi inconegut, s'anomena *ell mateix*. Habita el teu cos, és el teu cos."

Un altre capgirament. Tota la filosofia elaborada a Grècia, a les Escoles, al Renaixement i al segle XVIII per a establir una jerarquia entre les idees: al cim les idees generals, a sota les idees particulars. Aristòtil deia: "no hi ha filosofia sinó en el general". Doncs heus ací que a darreries de la XIX centúria s'inicia un moviment que proclama una jerarquia contrària: "El filòsof no ho és sinó en la mesura que ateny l'objecte en allò que té d'únic i d'inexplicable", és a dir, de no generalitzable, i la recerca d'una veritat d'ordre general no és filosòfica.

L'apòstol d'aquest moviment, que també pot trobar les seves rels en Nietzsche, és el pensador americà William James. Escoltem-lo: "La primàcia atorgada a les idees generals té quelcom de monstruós. Que els filòsofs de Sòcrates ençà hagin lluitat a qui menysprearia més el coneixement del particular i venerava més el del general, heus ací una cosa que resulta incomprendible. Per què, en fi, el coneixement més venerable no ha d'ésser el de les realitats més precioses? I, quina realitat preciosa existeix que no sigui concreta i individual?"².

¹ Nietzsche, *Així parlava Zaratustra*.

² Citat per Benda: *Lettres à Mélisande*.

L'autor de *L'Anticrist*, que, com dèiem, no és absolutament estrany a l'origen del pragmatisme americà, no palesava cap efecte especial envers les idees generals; els atorgava una valor que ell menyspreava, però que a nosaltres ens és difícil de menysprear: "La idea general, deia, és una estaca a la qual us agafeu en la tempestat de l'existència."

Lleveu-li el to despectiu i la frase és perfectament aprofitable. Els homes s'agafen a les idees generals perquè sols agafant-s'hi poden subsistir i progressar. Com ho fariem si davant cada problema ens calgués l'auxili de la intuïció per determinar la nostra actitud? Si l'experiència nostra i la dels nostres avantpassats no s'hagués fixat en un rengle de categories, la ciència no existiria, les arts foren un barboteig perpetu.

Però no insistim en la crítica d'aquestes doctrines. El nostre objecte no era altre que exposar-les i comprovar el greuge que inferien a la intel·ligència. I el greuge és ben visible. Des del moment que la primacia escau a les idees particulars sobre les idees generals, a l'individual sobre l'universal, a l'anècdota sobre la categoria, la funció mestressa de l'ànima humana no és de pensar, sinó d'intuir.

Diem això. Tanmateix, William James i els seus corifeus nombrosos han volgut llevar-nos fins el dret de parlar d'aquesta degradació. Per a ells la facultat d'abstracció no radica en la intel·ligència, com pretenia la filosofia antiga des de Plató fins a Kant, sinó en la matèria vivent i en l'instint de conservació que en deriva.

Però, d'aquesta mena d'abstracció purament animal neixen les nostres idees generals conscients, les abstraccions suprames de la ciència i de l'art? Els pragmatismes afirmen que aquestes no són sinó un prolongament de les altres, de les que formen d'esma davant qualsevol perill físic.

Així, dins aquesta teoria que s'ha infiltrat al fons del cervell del més infeliç dels crítics contemporanis, ocorre que la pura embranzida vital (la *poussée vitale* de Bergson), dilatant-se, distendint-se, esdevé "conscient d'ella mateixa i capaç de reflexionar sobre l'objecte"³.

La transcendència d'aquesta concepció és curiosa. Ens trobem de cop i volta que l'enamorada, pel sol fet d'ésser-ho, esdevé en possessió de la ciència del seu sentiment. De tot temps, hom ha cregut que era convenientíssim per analitzar les passions d'haver-les *viscut*, d'haver-les *experimentat*. La novetat consisteix a creure que l'activitat mitjançant la qual els grans ena-

³ *L'Évolution créatrice.*

morats o els grans ambiciosos arriben a apregonar el concepte de llurs passions, és de la mateixa naturalesa que aquestes passions: n'és un prolongament o dilatació.

Apliqueu aquesta doctrina al domini literari. L'escriptor ja no és pregat de descriure l'ànima humana a la claror de la intel·ligència, sinó de confondre-s'hi a impuls de la simpatia. El seu mèrit cabdal serà d'aconseguir instal·lar-se en l'entranya del sentiment que tracta de suggerir, de "viure" el problema del seu heroi o de la seva heroïna.

La contrapartida d'aquest desig de "confusió", d'"intimitat", d'"identificació", és el menyspreu evident que hom experimenta envers les novel·les dites d'anàlisi i envers l'anàlisi en general. Aquest fragment de James és ben significatiu: "Davant semblants pretensions de la intel·ligència (a atorgar condicions materials als sentiments) ens sentim contrariats, disminuïts en la nostra vida íntima. I no dic res de la legítima impaciència que provoca en nosaltres la desproporció si és no és ridícula entre el programa d'aquests autors (Spinoza i Taine) i la seva execució. Tals comparances ("el vici i la virtut són productes com el sucre i el petroli"), fredament establertes, són als nostres ulls una amenaça per a allò que en la nostra ànima hi ha de més preciós. *Sembla que explicant l'origen dels nostres sentiments, hom en destrueix al mateix temps el valor...*"⁴.

El subratllat és nostre, car volem fer ressortir l'horror de l'anàlisi que, prescindint de l'esperit que pugui inspirar-lo, palpita en aquest paràgraf.

Ignorem si William James sentiria una indignació més ardent que la que li suggerien els anàlisis de Spinoza i de Taine, davant la teoria de l'inconscient inventada per Freud, el celebèrrim autor del psicoanàlisi. Sigui com sigui, resulta palès que la dita teoria ha obert a la literatura un camp on les seves tendències a exaltar l'ànima elemental a despeses de l'ànima intel·lectual, mitjançant una pura successió de sensacions, no fa sinó créixer i expandir-se.

L'ambició d'*explicar* els sentiments, que és característica en les literatures clàssiques i adhuc en bona part de la romàntica, ha estat eliminada de la literatura moderna i substituïda pel desig d'ésser arrossegat, dominat, absorbit pel tema. Aquest fenomen és suficient per almar-nos, però la nostra alarma puja quan ens adonem que no és sols a l'artista, sinó al crític a

⁴ *L'expérience religieuse*, trad. francesa.

qui el gust d'aquests darrers anys ha exigut una impressió elaborada d'esque-
na a tot principi, "comunicant" amb l'ànima de l'autor, submergint-se en l'o-
naða de la inspiració que vol criticar. El subjectivisme més absolut ha estat
erigit en única norma de l'activitat intel·lectual.

En la història topem amb un subjectivista com Treitschke que repu-
diava aquesta "objectivitat anèmica, rigorosament contrària al veritable sen-
tit històric", i que escrivia el passat de la seva Alemanya "amb còlera, amb
indignació", com podia haver escrit avui sobre l'adveniment d'Hindenburg
a la presidència de la República o sobre l'entrada de la seva pàtria a la So-
cietat de les Nacions. El menyspreu total de l'erudició, no perquè sigui opo-
sada a les idees generals, sinó perquè no "aferra la vida", és el corollari d'a-
questa concepció de la història. No hem llegit adés una *Jeanne d'Arc*⁵ on
l'autor s'esforça a narrar l'aventura de la Donzella de Domremy amb la
mateixa ingenuïtat i amb la mateixa brutalitat que podria esmerçar-hi una
crònica del segle XIII?

En un mot, la repulsió envers tot esguard de conjunt, l'odi a tota prova-
tura de sistematització, l'horror de tota temptativa de coordinació de fets o
de fenòmens, caracteritza la fi-de-segle i aquest primer quart de segle del
Noucents. Semblant tessitura no és propícia al pensament i els homes que
en aquest temps han usufructuat el nom de filòsofs (James, Bergson), han
adreçat llur esforç a la negació de la filosofia.

La crítica de la filosofia, seguint el consell de H. S. Chamberlain, ha as-
pirat a ésser únicament biogràfica.

Cada idea ha estat cotitzada, vist l'art que revela o els resultats pràctics
que provoca; el seu valor intel·lectual ha estat negligit o menyspreat.

Hom no pot sostroure's al vici de fer construccions coherents, àdhuc
professant l'odi al sistema. Un cop la nova filosofia ha enderrocat un dels
principis de l'antiga, no ha tingut altre remei que anar fins a la fi: tirar a
terra tot l'edifici. En acabat ha hagut de bastir-lo de nou amb materials pro-
pis i coherents.

Volem dir amb això, que el pragmatisme, en les seves diverses modali-
tats, després de reformar la taula de valors de les idees i de reivindicar els
drets de l'instint, no ha pogut estar-se d'empendre la completa reforma de
Déu.

⁵ Delteil.

Efectivament, en les teologies clàssiques, Déu era la suma realitat, immutable i perfecta. De Hegel ençà, Déu és una entitat que evoluciona, que madura com una fruita o que guanya graus com un vi.

No acaba aquí el canvi. Altre temps Déu era per damunt de tot una intel·ligència; avui el trobem convertit en una voluntat, en una tensió, en una acció. La part del nostre ésser, altre temps invitats a considerar com divina, era l'intel·lecte, que ens permetia d'eivar-nos per damunt l'instint; avui és la regió ombrívola de l'Inconscient la que ens cal petjar per acostar-nos a l'Essència del món.

CARLES SOLDEVILA

E. C. RICART

POEMES

EL TOMB DELS DIES

*Albada. No claror, sinó promesa
de llum.*

*Alba distant, que ets un foc i un perfum,
i ets vel o xarxa encesa
trenada d'esperances i neguits.*

*Alba, que en el morir de tantes nits
hi saps posar l'esclat de tantes roses...
Ara has tornat totes mes nits flairoses.*

*Matí. Riure del sol victoriós
per sobre de les ombres ajaçades.
Matí triomfant; arriben les clarors,
com veles desplegadas
al cel i al vent.*

*Hi ha un tremolor de joia renaixent
a cada flor i a cada branca nua,*

*i en el més fi parlar que s'insinua
totes les veus tenen ressò de cant.
O dematí, mon dematí radiant!*

*Tarda. Desmai de llum, victòria impia
de la nit, que ans d'encendre els seus fanals,
apaga d'un a un els cirials
del dia,*

i després torna al món.

*Oh quina bella ruta s'ha triada
la nit pel seu retorn!*

*Guarnida de tenebra i enflocada
de gallarets de pô i cançons morents,
d'altres quietuds i d'esgarrifaments
de campanada.*

*I ens ve la nit, i ens duu la gran desesma
dels núvols enfebrats,
que rutllen sobre els cims encaputxats
de lliris i violes de Quaresma.*

MARIA PERPINYÀ

L'ANTIHEROISME EN LA LITERATURA RUSSA

A través d'una novella mediocre, *El Titella del Diable*, de Zenaida Hppius, hom pot fer coneixença amb una mena de prototipus de l'antiheroisme, tractat constantment en una amplíssima esfera de la literatura russa.

Són en gran nombre i representats per exemples altament qualitius, els escriptors de llengua eslava que han bastit el món de llurs intrigues i han enfonsat l'estilet de llur penetració psicològica en el fang de l'antiheroisme. En aquest fet radica bona cosa del valor anomenat humà, que hom atribueix, amb raó, a les obres dels escriptors russos. Sense pretendre d'entrar en discussió respecte a la condició d'*humans* dels tipus que es desprenen de les obres literàries, malgrat nosaltres acceptem com apreciació legítima aquest qualificatiu—desacreditat per algú—, aplicat a la matèria literària, per tal com humanitat vol dir fidelitat a les característiques psicològiques, siguin les que siguin, que s'han de fer més rellevants, hem de reconèixer que aquest ordre de subjectes literaris ha donat vida a innumbrables obres d'un extraordinari valor d'objectivació, no tan sols en el que fa referència a la naturalesa dels tipus, sinó perquè ha permès, entorn d'ells, de crear documents d'ambient, amaratats del més cru realisme.

Un personatge literari té molta més aparença de cosa concreta si és poblat de les llacunes d'un valor negatiu, en un ordre de facultats o altre, que no pas si, contràriament, desenrotlla la seva activitat produïda per un cúmul massa harmònic de forces superiors. Per aquesta raó s'aplica més el qualificatiu d'humana a la literatura realista, generalment caracteritzada per aquests personatges grisos—ni bons ni dolents—, als quals els escriptors nòrdics han extret tot el suc, mostrant-ne models esgarrifosament esplèndids.

No vol dir això, però, que aquests escriptors siguin essencialment realistes.

Cal només considerar que lluny del realisme estricte es troba el geni de Dostoievski, per trobar un testimoni que avaluï aquesta afirmació. Si

els subjectes d'aquest gran escriptor són éssers concrets, quanta matèria abstracta, en canvi, no porten condensada en llurs complicades psicologies!

El secret d'aquesta complicació, no obstant, no roman, a vegades, com en *Els germans Karamazov*, en el valor representatiu dels subjectes? Cada un dels tres germans representa una de les capes de les quals esmenta André Gide que, segons Dostoievski, entren en la formació de l'ànima humana. La complicació psicològica consisteix en el fet que l'excessiu gruix d'una d'aquestes capes cobreix l'altra d'una manera tan hegemònica, que la manté gairebé sempre en la tenebra, malgrat aquella maldi per manifestar-se. D'aquesta lluita interna executada en cada un dels personatges que intervenen en el desconcertant tram de les novel·les d'aquest autor, se'n produeix una acció general externa, com a producte del xoc, no d'una força contra una altra, sinó d'un xoc de forces contra un altre xoc de forces. Serà per aquesta raó que l'alludit comentarista de Dostoievsky diu que aquest mai no presenta els sentiments, els pensaments i les passions en estat pur.

Ivan Karamazov representa la regió intel·lectual, com a agent promotor d'una acció de la qual no és capaç; Demetri personifica l'esfera de les passions amb la manca absoluta de la facultat de càlcul intel·ligent, i Aliotxa, el petit, la profunda regió pacífica de la mansuetud. És l'únic que roman al marge de la catàstrofe, i sobreviu a ella, moralment.

L'antiheroi és, sens dubte, un tipus que dóna a les produccions literàries una molt important consistència humana, perquè degenera sempre en víctima de les innombrables forces exteriors, amb les quals està en pugna a desgrat de la seva voluntat, forces que cal que es manifestin en tota llur integritat, colpit el personatge, generalment per raó de la part *bona* que ofereix el seu caràcter; contràriament del que s'esdevé amb els convencionals herois literaris. Aquests cal que es desenrotllin dins un món de major convencionalisme, supeditat sempre a la consecució d'un fi determinat: el triomf d'un ésser esdevingut símbol d'una virtut o altra.

Hem triat l'obra de Zenaida Hippius com a punt de partida de les nostres consideracions, perquè vesteix l'essència del seu personatge d'un cert simbolisme. Aquesta escriptora segueix força fidelment la petja de Dostoievsky. Té retrats d'ambient que el recorden de seguida. Té pàgines d'un viu i punyent dramatisme que semblen talment les del seu mestre reflectides a través d'un mirall. No hi té semblança, però, en bastir la se-

va obra *El Titella del Diable*. Tant com el seu mestre fa avançar els personatges a través d'un desordre, potser més aparent que no pas real, esdevenint sempre factors integrants de l'acció que es deriva del xoc de llur caràcter amb el medi ambient, de manera que esdevenen joguines fatals d'una acció que, tot dimanant d'ells mateixos, damunt d'ells cau, ella determina l'estructura general de l'obra de faisó que tot un convencionalisme d'episodis preparen la fi tràgica del subjecte, com en les estantisses novel·les heroiques, en les quals la psicologia és el que menys preocupa, tots els esdeveniments preparen gradualment la bona fi del personatge simbòlic.

Dostoievsky mateix diu que els bons sentiments creen la mala literatura. Potser té raó quant al fet de la creació dels subjectes, en aquest aspecte, d'una complexió absoluta. Llavors, un integral cúmul de mals sentiments, abocats sobre un ésser determinat—l'antípoda—, produirà també una literatura tan dolenta com la representada en certa manera pels traïdors tradicionals de les intrigues dramàtiques.

L'escriptora Hippius té un llenguatge, més que no pas sobri, eixut, i fixa la seva atenció principalment en la simplicitat psicològica del seu "titella".

Aquesta és definida aviat, perquè no ofereix cap mena de complicació. Es tracta d'un escèptic de cap a peus, voltat d'una sèrie de siluetes i d'alguns tipus convencionals, que fan certament monòton l'espectacle del seu escepticisme, a través d'un rengle de circumstàncies, sovint innecessàries. D'aquest simbòlic personatge en diu Paul de Chèvremont, tot definint-lo d'un cop de ploma: "Els seus principis—que hom podria qualificar d'absència de principis—, són d'una simplicitat esparveradora." I Zenaida Hippius, en un àgil fragment de diàleg, el defineix de manera demostrativa del fet que, si precipités més l'acció, és segur que la seva obra hi guanyaria bona cosa.

El fragment és aquest:

"Levkovitx s'alçà, cuidant de cargolar el seu cinyell.

—Sàpigues, que si no fossis tu, Iuri, xanxejà, tindria por de fer-te venir a casa meva. Estaria gelós de tu. Ets massa bell!

Iuri el mirà somrient.

—No temis, home. Per cent petites Mura, no voldria causar-te pena.

Però, que siguis gelós, puà!... deu ésser un sentiment desagradable... bàrbar... com tota la resta de passions.

—Això vol dir que l'amor, també... Ha, ha, ha!...

—Què és el que et fa riure, criatura estúpida?, digué afectuosament Iuri. Certament, l'amor també... com totes les passions.”

Per raó d'una situació paradoxal, molt preparada però, Iuri esdevé precisament víctima d'un heroisme subconscient qui el converteix en “títella del Diable”. Quan és hora que s'adoni que els seus passos, més que no pas a la seva posició social d'home cínic, han obeït a l'imperatiu d'un heroisme secret, ja no és a temps a salvar-se de la desfeta.

Aquest, com tots els tipus antiherois dels escriptors russos, és un model que hom no pot ridiculitzar sense perill de caure en mancament d'impietat. Que lluny no són, aquests, dels molierescos personatges afectats d'obsessions ridícules, col·locats en oposició a un ordre social i convertits, per raó de llurs actituds contradictòries, en éssers eminentment grotescos!

Furgant, doncs, a través dels personatges i del medi social, veiem que la tan debatuda pietat russa esdevé al capdavall una mena d'humorisme tràgic. L'antiheroi de la literatura russa camina vers la tragèdia—mort física, atuïment moral o fracàs ideològic—, amb els ulls closos. Millor diríem, potser, que l'hi porten les circumstàncies, ja que en llur fons pullulen gèrmens de bondat, de reacció constant, sobre la qual es desencadena la tempesta atüidora perquè manté perpètuament esbatanada la finestra de la inconsciència.

Ell no comet altre tort que deixar-se portar orbament per l'instint. Productes legítims d'aquest imperatiu són moltes concepcions en les quals Leònidas Andreiev mostra la tràgica lluita entre l'idealisme i el materialisme. D'aquest xoc n'esdevé un triomf a mitges: El materialisme acaba, a través d'una lògica paradoxal, per atuir la pròpia matèria; l'encarnació de l'idealisme deixa sempre sobre el terrer sembrada una llavor.

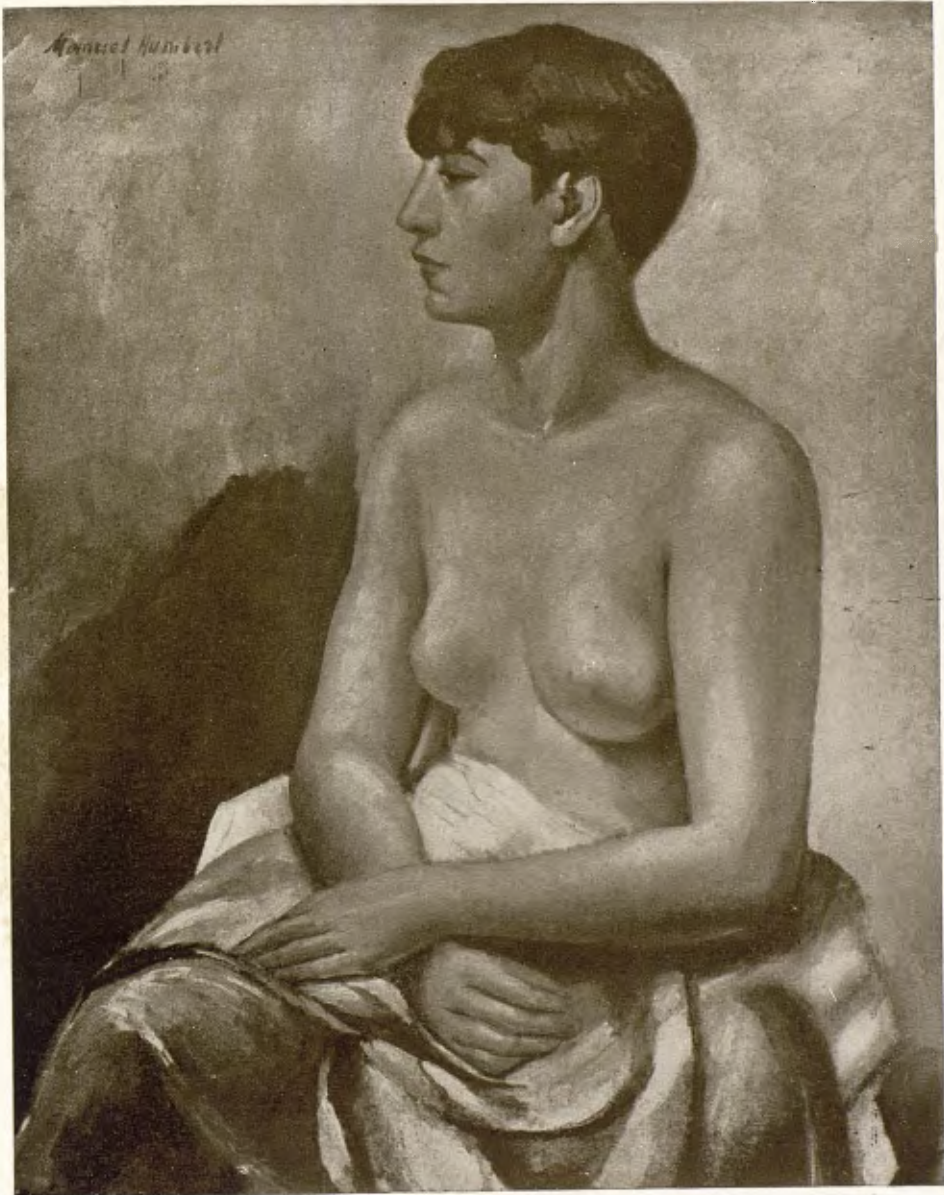
Seria feina llarga fer esment de tots els aspectes sota els quals són tractats aquesta mena de subjectes, sobre l'ample escenari d'un món ple de personalitat, de color i de vida. L'antiheroi no és mai ni bo ni dolent. Per aquesta raó esdevé sempre la víctima del Diable, apellatiu que hom aplica al contrapès social, tant si és l'energia destructora encarnada en el mateix personatge, com si n'està en un agent exterior. De totes maneres,

aquest diable representa l'energia oculta que determina, per mitjà de l'acció, la tragèdia.

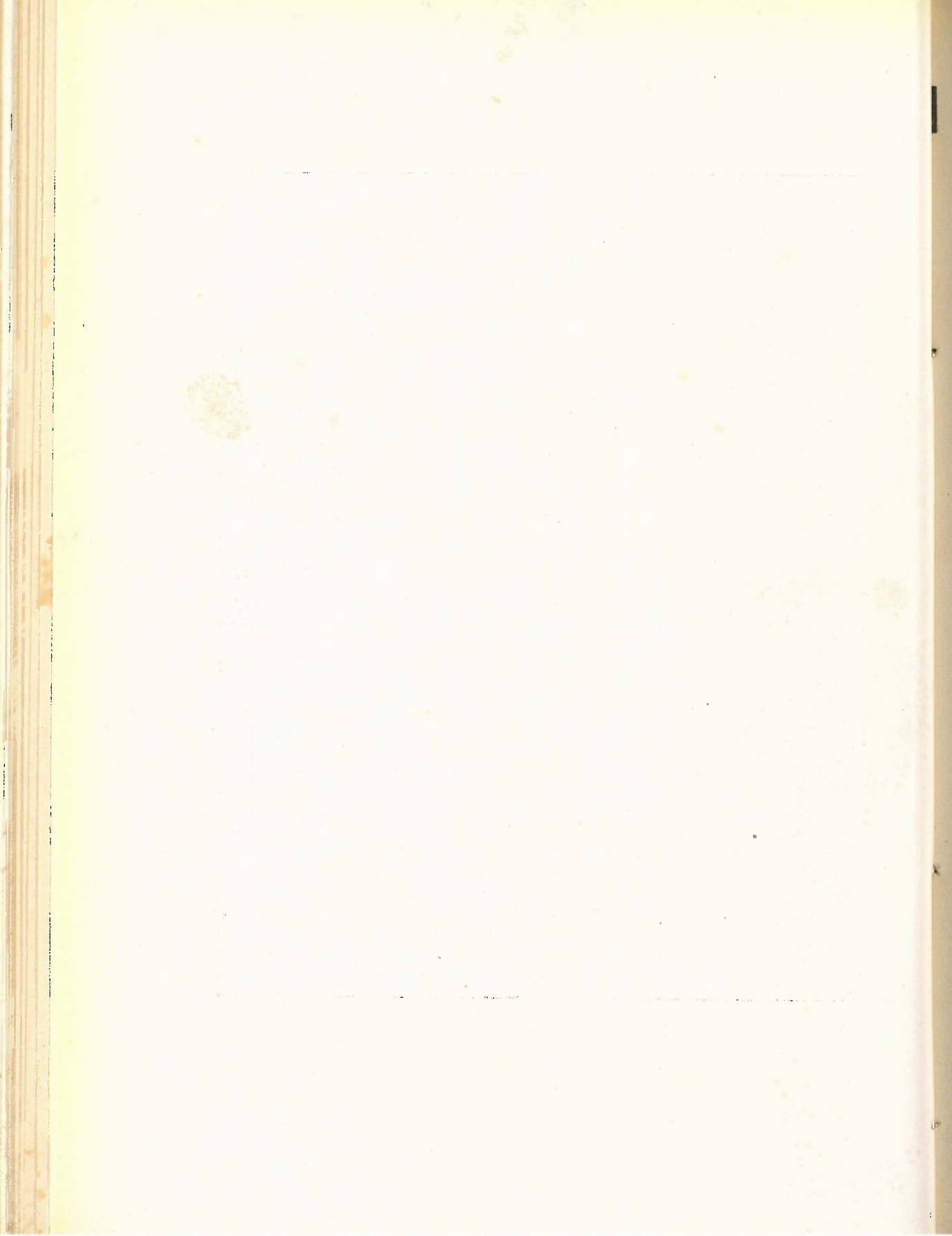
Des dels antiherois mostrats en collectivitat i obedients a l'esperit diabòlic de Pere Stefanovitz—agent executor d'una fatalitat social—, d'*Els Possèits*, fins a l'obscur Andreu Startof del moderníssim Fedin, el personatge s'ha manifestat abundantment, desenrotllat en esferes ben diverses. Sempre, però, ha produït el mateix sentiment de compassió, per raó del tràgic humorisme, del qual és amarat l'esperit dels escriptors eslaus. Aquest esperit d'humor i de tragèdia, però, és essencial dels subjectes que són tractats, per quant Constantí Fedin, per exemple, esperit europeu, quan deixa de banda l'acció que es deriva del seu personatge, produeix visions d'una grandesa hel·lènica.

Aquesta crua negació de l'heroisme, encarnada en éssers humans, ja hem apuntat que no té punt de ridiculització possible. Potser cap mena d'antiheroi no és ridiculitzable. Ço que més aviat desvetlla la hilaritat i la sensació del ridícul és l'heroisme petit, mal interpretat o mal aconduït, si es vol. Perquè cal confessar que exigeix un cert bagatge heroic et fet de lliurar-se a petites afeccions que no acusen una existència d'espiritualitat, ni tan sols en la subconsciència dels homes, sinó que és un producte d'obediència a les circumstàncies que crea un estat o ordre social. L'antiheroisme humà, així com l'heroisme autèntic, és sempre un estat d'oposició manifesta als accidents formals. En la literatura, una i altra posicions han creat meravelles de vida perdurable, això sí, dins llur respectiva i particular esfera de devots.

PERE MIALET

PL. V. — MANUEL HUMBERT : NU

AL COR DEL MEU AMOR

(FRAGMENTS)

*Un bell ocell em mostra la llum
ben visible, en els seus ulls.
Canta damunt una bola de verd
al bell mig del sol.*

* * *

.....

*L'aua de les terres sense gràcia
pren la forma de l'oblit.
I si una dona trasbalsada s'adorm, a l'aua,
primerament la testa, la seva davallada la il·lu-
[mina.*

*Constel·lacions,
només vosaltres coneixeu el seu rostre.
Ací tot es fa obscur:*

.....

Qui vol, doncs, arrepassar-me el cor?

*
* *

*Una dona de cor pàl·lid
ha agombolat la nit sota la seva roba.
L'amor ha descobert la nit
damunt les seves sines impalpables.*

*Com voleu assolir plaer de tot?
Més aviat desaparèixer.
L'home de tots els moviments,
de tots els sacrificis i de totes les conquestes
dorm. Dorm, dorm, dorm.
Ratlla amb els seus sospirs la nit, invisible.*

.....

*Quan s'adormia
tot l'intrigava,
jugava ardorosament,
esguardava
escoltava.*

*La seva última paraula fou:
«Si calgués començar de nou, et trobaria de nou
[sense cercar-te].*

*Dorm, dorm, dorm.
L'auba pot redreçar la testa,
dorm.*

PAUL ELUARD
(TRAD. J. M. JUNOY)

J. SUNYER

«TEATRE DE LA NATURA» ⁽¹⁾

PER A. ROVIRA I VIRGILI

ELS presoners de les grans aglomeracions urbanes, que de costum no veiem el mar si no és sollat d'immundícies, ni el sol fins que ja és alt, ni més arbres que els cloròtics i civilitzats, ni més bestioles que les domèstiques i engabiades; criem i nodrim a dintre nostre, de les nostres eventuals escapades a fora, una mica d'enyorança de l'espectacle lliure i desin-volt de la natura, de la natura natural que canten els poetes, que, perquè no és la del nostre escenari quotidià, ens sembla més de debò.

Aquest sentiment, que s'esplaia de molt diverses maneres i és també l'índex d'una certa bonhomia democràtica, ens fa delectar en aquell gènere literari que, sense arribar a les vaguetats sublimes de la poesia pura, ens dóna la visió de les coses naustrals amb una punta d'emoció humana. Dintre d'aquest gènere es pot situar, en lloc envejable, aquest *Teatre de la natura* que Rovira i Virgili ens acaba d'oferir.

Integren el llibre una sèrie d'impressions o notes literàries, com les anomena el seu autor, que en la seva major part ja havien aparegut com a davantals de *La Publicitat*; i hem d'agrair que hagin estat aplegades en un volum perquè en ell tenen un lloc més adequat, es fa més vistent la unitat essencial que les lliga i els augmenta la qualitat, i nosaltres trobem lleure de gustar-les amb una detenció que no permet la vida efímera de la fulla volandera. Al lloc del diari on havien anat veient la pública claror, era esperada una altra mena de literatura i quan, seguint les eventualitats pater-nalistes, alguna d'aquestes notes la substituïa, el lector tenia un primer moviment decebut que destorbava la franca i lliure apreciació. Ara, en el lli-

¹ Edicions de "La Mirada".

bre, els trobem tota la frescor d'una primera coneixença i amb prou feines les discernim de les realment inèdites que completen el recull.

Rovira i Virgili, home d'idees, escriptor doctrinal, tractadista polític més que res, és, tanmateix, capaç d'emocionar-se davant del paisatge i de dir-nos la seva emoció com un poeta; però en ell la contemplació de les coses naturals no es pot cenyir mai d'una manera exclusiva als mers elements exteriors que se li posen al davant. Amb la seva visió d'aquests, es barreja inevitablement una visió interior de la humanitat, en els seus anhels, en els seus treballs, en els seus goigs i tribulacions collectius, i tot el panorama es torna viu i personal, es dramatitza per la presència virtual o real de l'home. Aquest és el fort de Rovira i Virgili si, deixant de banda la seva producció doctrinal, el volem considerar només com a literat, tal com ens pertoca de fer en tractar d'aquest llibre. "Sota els nostres ulls humans—ens diu ell en el pròleg—les coses de la Natura se'ns fan humanes, i percebem els llaços alhora forts i subtils que les lliguen amb nosaltres." I és quan això s'escau que trobem els moments millors d'aquest llibre, no solament en quant a força d'evocació i interpretació, sinó en quant a harmonia i equilibri i perfecció d'estil. L'expressió llavors es fa clara i transparent, les paraules cauen pel seu pes com una fruita madura, els adjectius s'arreglen vora els noms amb graciosa docilitat i tot el llenguatge es fa com una pell fina i flexible que s'ajusta meravellosament al cos de les idees. Hom sent passar una alenada clàssica i no es pot estar de relacionar-hi els lligams originaris de l'autor amb Tarragona, la ciutat de forta ascendència llatina i cel austerament lluminós.

Aquests moments abunden en la primera meitat del volum, compresa sota l'epígraf *Paisatges i Marines*, per nosaltres la més sòlida i la que realment justifica el títol general del llibre. Hi ha pàgines i capítols sencers que inviten a tornar-los a llegir, no una vegada, sinó moltes, "L'aigua esperada", "El rec clar", "Vila de Prades vermella...", "Les soledats de Ciurana", "Solcs i runes", entre altres no ens deixaran mentiders.

La segona part, retolada *Botànica i Zoologia*, no té, al nostre juí, la mateixa consistència. En aquest teatre de la natura l'home no hi és present

i actors i escenari es redueixen als termes d'una sola espècie vegetal o animal. L'autor poetitza, potser, més que a la primera part, però aquell vent d'humanitat s'alenteix i falla; les atribucions personalitzadores són de vegades més gratuïtes i fins l'emoció que abans s'havia revelat com una embranzida més aviat continguda, aquí apareix com estimulada i a petits sotracs. Paral·lelament l'estil se'n ressent. Hom diria que la creació és una mica premiosa en certs indrets, i que l'esma traïdora de l'ofici deixa esclertes subtils per on la banalitat s'insinua. Això no vol dir que no hi hagi encerts en aquesta secció. Nosaltres n'estimem particularment dos capítols: el dedicat al noguer i el dedicat a les orenetes.

I ara, per fer el més exacta possible l'expressió del concepte que d'aquest llibre hem format—que aquesta és la justícia que li devem—deixeu-me remarcar que en tot això que acabeu de llegir, elogis i reserves, no corresponen, en el nostre pensament, a un contrast massa fort: són cotes d'un relleu no massa accidentat i situat en l'orografia de les nostres lletres damunt un pla de noble altitud.

PAU ROMEVA

J. C. ROGER

UNA VIATGERA FRANCESA DEL SEGLE XVII

AQUELLS qui sentint la Història com una gran curiositat d'allò que eren en la seva vida íntima els homes i les dones d'altres temps, hagin cercat quelcom d'això referent a l'època de Carles II, l'últim i poc sortós monarca de la Casa d'Àustria a Espanya ¹, hauran, probablement, vist els historiadors recórrer com a una mina preciosa, encara que no sempre segura ni agradable, per certs detalls, a les impressions dels estrangers que per tal d'exercir càrrecs oficials o per altres raons, conegueren aquella Cort pintoresca i plena d'ensenyances, com ho són totes les decadències d'aquells que foren grans. Hauran vist esmentat, per exemple, l'ambaixador francès marquès de Villars i a la seva muller, que en certes discutides o denegades *memòries* o en certes *lletres, digueren*, realment o suposadament, tal o tal cosa d'allò que tenien ocasió d'observar a Madrid. Altres vegades hauran trobat apreciacions molt íntimes i interessants respecte els fets, els homes i els costums de l'època, degudes a altres autors francesos, entre ells Madame d'Aulnoy, la qual ens digué en unes *Memòries de la Cort d'Espanya* i en la *Relació* d'un viatge a part d'aquesta, coses les quals els propis fills dels país es reservaren. D'aquestes indiscrecions de la Història que semblen *commerages* de dona tafanera, es solen compondre, precisament, les pàgines més atractives dels historiadors, els quals, a vegades, en una senzilla anècdota, pinten millor un segle, una època, que en moltes pàgines de savis comentaris. És la part artística de la Història, allò que més l'acosta a la novella i la fa més susceptible de discussió i de desconfiança, naturalment, perquè no sempre tot l'anecdòtic és autèntic, sinó que molt sovint és forjat *a posteriori*, com certs quadros de grans mestres del pas-

¹ Entre allò més suau que d'ell varen dir els contemporanis, pot recordar-se la frase de què "sempre li tocava el perdre", escrita en 1712 pel Dr. Joan Arbuthnot, metge de la reina Anna, en la seva *History of John Bull*, que creà el personatge considerat de llavors ençà com a personificació d'Anglaterra. En canvi, l'escriptora francesa de qui anem a parlar, el tracta amb més benvolença que molts espanyols, trobant-li una pila de bones qualitats, al costat del defecte de no haver tingut tota l'educació necessària. De l'opinió del comte Mérode-Westerloo, reproduïda pel senyor Foulché-Delbosc, resulta que pitjor que aquell rei, massa dèbil, eren els qui el rodejaven, essent el seu criteri el més just.

sat que acaben de sortir del taller d'un pintor d'avui. La veritat és que alguns, si no foren pintats pel mestre que ens diuen, estan tan bé que ens donen perfecta idea de la seva manera de fer i arriben a posar en dubte als mateixos intelligents. Té, això, major relació del que podria semblar amb l'assumpte de què haig de parlar-vos avui: la que estem acostumats a anomenar "viatgera francesa del segle xvii, Madame d'Aulnoy", l'autora que acabo d'esmentar, i a la qui s'ha donat el títol de comtessa ². Dec d'advertir que no vinc a portar-vos el fruit de llargues i pacients investigacions meves, sinó a fer modestament una espècie de *compte-rendu* d'un interessant llibre d'actualitat, donat a llum fa poc per un il·lustre hispanista a França: Monseñor Foulché-Delbosc. El llibre és una bella edició, veritablement crítica, de la famosa *Relation du voyage d'Espagne*, de l'esmentada escriptora, *Relació*, que publicà en 1691 (per més que amb dates de 1679 i 1680), amb tant d'èxit que se'n feren aviat nombroses edicions i traduccions.

Pocs llibres de viatge semblen haver interessat i intrigat tant com aquest. Voltaire, en *El segle de Lluís XIV*, no deixà de dedicar a l'autora unes breus paraules en el catàleg d'escriptors francesos d'aquella època, atribuint-li "certa reputació" deguda a les seves *Memòries* i a aquesta *Relació*. Sainte-Beuve i Taine, els dos grans mestres de la crítica que encara avui hem d'enyorar, parlaren d'ella fins amb entusiasme, i l'hispanista Morel-Fatio la recomanava, ensems que a la marquesa de Villars, autora d'unes lletres a Madame de Coulanges que l'hi recordaven les de Madame de Sevigné, com a una de les millors fonts a què podia acudir-se per a conèixer en la intimitat la dona espanyola d'aleshores. Feia observar l'erudit hispanista, com gairebé tothom hi està conforme, i més a Espanya, que era precís, de totes maneres, posar-se a l'aguait contra l'enfadosa barreja de fantasia i de realitat a què era ella molt aficionada, i que demostrava que no debades havia estat autora coneguda de contes de fades. Afegia, també, que les *Memòries de la Cort d'Espanya* no eren una obra original, però que sí ho era la relació del viatge a Espanya. Doncs bé: d'aquest viatge i d'allò que del mateix se n'opina avui, haig de parlar-vos ara, com

² Allò que més clar resulta dels documents del senyor Foulché-Delbosc, és que era baronesa pel casament, en 1666, amb François de la Motte, qui comprà, en 1654, la baronia d'Aulnoy. Més endavant trobem en certs textos al baró d'Aulnoy convertit en comte, i, en 1705, en morir la seva vídua, se l'anomena comtessa. Així ho han fet alguns modernament, a França i a Espanya. Dubta el senyor Foulché de Idret que tingués a usar aquest títol. Entre tant escrivé "baró d'Aulnoy" i "Madame d'Aulnoy".

qui parla d'una actualitat més, que devem al nostre amic i infatigable investigador senyor Foulché-Delbosc, digne de la gratitud de quants s'interessen per les literatures hispàniques.

Com es feia aleshores el viatge de França a Espanya, segons *Madame d'Aulnoy*, quan es tractava d'una senyora aristocràtica, que és allò que l'autora vol que sàpiguen que era? No a cavall, sinó en lliteres, amb les quals a ella la conduïren de Sant Sebastià a Bayona, i amb nombrós acompanyament. D'aquestes lliteres, que eren dues, no ens diu que s'estimessin, però sí que s'emplenaven d'aigua fàcilment, que aquesta hi restava dintre, i que li sortiren molt cares, perquè cada una portava el seu majoral, d'una gravetat de senador romà, i el seu postilló, muntats en dues mules que es rellevaven de tant en tant, i sembla que quan es tractava de francesos, els espanyols treien d'ells tants de diners com podien, per més que altre tant fessin amb els seus compatriotes, els duaners de Bayona. Viatjava la senyora amb una filla de deu anys i gent de servei. Quatre mules per ells i dues per l'equipatge figuraven en la caravana. Per a menar-les hi havia també dos majorals i dos criats: en conjunt una pila de gent inútil, segons l'autora, que era precis acceptar per tal de seguir el costum. A l'arribar tota aquesta gent, en una nit de lluna, al Bidassoa, que passen en barca, o nedant les averies, algú fa observar a l'autora "l'illa de la Conferència, on diu que s'ha fet el casament del Rei de França amb Maria Teresa, infanta d'Espanya" ³, cosa importantíssima per una francesa i d'actualitat, puix ella escrivia en 1679 i el fet és de 1660. De l'altra banda de Bidassoa, on encara que els bascs tinguin el seu estrany llenguatge, "que no escriuen, sinó que solament parlen, perquè així els sigui més propi i privatiu", o sigui perquè només ells s'entenguin, la viatgera es veu obligada a parlar espanyol per a fer-se entendre. Sens dubte, devien haver-la hagut d'ajudar molt, tota vegada que en sabia molt menys del que ella creia saber-ne, un banquer de Sant Sebastià a qui venia recomanada i dos parents d'aquest que anaven vestits *a la Schomberg*, és a dir, a la manera de França, però molt ridículament, ja que alteraven totes les regles del vestir elegant i correcte, "portant, entre altres coses que no sabien dur, perruques arrissades, quan quiscun d'ells tenia prou cabells per a fer-ne quatre". No ha vist l'autora gent més mal pentinada. Diu que la moda es-

³ El casament per poders fets a D. Luis de Haro, espanyol que representà a Lluís XIV, fou fet, segons uns historiadors, a Sant Sebastià, i segons altres, a Fuenterrabia, negant allò que afirmen els primers.

panyola és que els qui tenen cabells els portin ben llargs i molt aplanats, separant-los cap a un costat de la testa i passant-ne una part darrera de les orelles; però, quines orelles! Creu l'autora que ja de petits els hi estiren tot el possible, perquè, precisament, en què siguin llargues hi troben una espècie de bellesa, i això és observació ben típica d'una estrangera. Encara avui dura.

Aquells tres espanyols emplen en d'enfadosos compliments a l'autora en un francès molt extravagant, preparant-la per a moltes d'altres impressions semblants que anirà rebent, com un sopar amb què l'obsequien i en el qual no pogué menjar res perquè tot estava ple d'all, de safrà i d'espècies, això que encara avui dia continua essent el terror de molts estrangers. Un rellotge anglès de butxaca, de Tompion, que diu que portava (i que avui hi ha motius per a suposar que encara no s'havia inventat), se l'hi quedà el banquer, perquè, al donar-li per tal de què pogués contemplar-lo, cregué que li'n feien present. Diu que aquest és el costum a Espanya i precisa de posar-se a l'aguait contra d'ell. Sens dubte, seria això un comentari pràctic a la frase espanyola: *está a su disposición*. Avui el conte sol fer-se al revés, aplicant-lo als estrangers, sobretot als anglesos.

De sorpresa en sorpresa arriba l'autora a Sant Sebastià, on pren estatge a la millor fonda, en la qual rep la visita d'un cavaller, nebot del Duc d'Alba, D. Ferran de Toledo, qui venia de Flandes i anava a Madrid. Com que es tracta d'un personatge, tot aleshores canvia: el cavaller és ben fet, parla bé el francès, té *esprit* i *politesse* i no desmenteix "la galanteria natural dels cavallers espanyols". S'ofereix a acompanyar-la, encara que no la conegui, i fa anar de seguida a cercar una altra llitera per a ell. Algunes senyores de la ciutat van també a veure-la i a oferir-li els seus serveis. Abans de sortir de Sant Sebastià, l'autora explica en la primera lletra que adreça a la seva cosina (el llibre es compon d'una sèrie de lletres semblants) que els habitants de Sant Sebastià tenen el privilegi de què quan el Rei ha de parlar-los de certs assumptes, està obligat a fer-ho amb la testa descoberta. Els camins, mentrestant, estan tan coberts de neu (som el febrer), que una vintena de pagesos dels pobles veïns compleixen la prestació de netejar-los amb pales, per a que els vianants puguin passar, cosa la qual no deixa també de sorprendre-la. La comitiva de Madame d'Aulnoy s'ha anat fent tan nombrosa, que ella mateixa la compara a aquelles famoses caravanes que van a la Meca, perquè a l'acompanyament seu i al de D. Ferran de Toledo s'hi han sumat tres cavallers més, amb tota

la seva gent: dos d'ells de l'ordre de Santiago i un de la d'Alcàntara, aquells amb les seves creus roges i aquest amb creu verda. Els dos primers eren un d'Andalusia i altre de Galícia; el tercer era de Catalunya i es deia Frederic de Cardona. D'ells en diu també l'autora que són ben fets i coneixen molt el món. Per elogiar-los n'hi ha prou amb observar que per les seves maneres semblen francesos. La veritat és que han viatjat per tota l'Europa.

Amb tanta companyonia (que bé podria explicar-se per allò que diu un altre viatger francès, de què era convenient agrupar-se per a una major protecció contra la gent que saquejava els passants, si anaven sols entre l'un i l'altre regne veïns, amb el pretext de fer pagar el dret del Rei), pot suposar-se que el viatge és prou animat, convertint-se en una petita enciclopèdia de les coses d'Espanya que cadascú sap i ajuda a fer conèixer a l'autora. A Vitòria assisteix a una representació teatral, i així que entra a la sala tothom exclama: "Mira, mira"; sens dubte, perquè la forastera va vestida de manera ben diferent de com van les espanyoles, i, efectivament, n'hi ha prou amb esguardar el seu retrat, al davant del llibre, o fullejar qualsevulla història de la moda, per a veure que els vestits i tot l'aspecte d'una dama francesa de les darreries del segle XVII, contrastaven fortament, per la seva airosa i gairebé moderna llibertat, amb les inflors i la tivantor de les dames espanyoles. De més a més, l'autora té un tipus francès, grassó i simpàtic, ben Lluís XIV, i les espanyoles, segons deia ella, es distingien per ésser extremadament magres, posant en ésser-ho tot el seu ideal, i pel color molt bru de la pell, que amagaven sota una prodigiosa quantitat de carmí que començava sota els ulls i s'estenia per la barba i les orelles fins arribar a les espatlles i a les mans, la qual cosa, diu, les feia semblar llagostins cuits. El primer que fa, amb ben femenina actitud, una de les senyores que Madame d'Aulnoy ens explica que trobà (l'esposa del governador de la ciutat) ⁴, és tocar els vestits de l'estrangera i retirar tot seguit la mà com si s'hagués cremat, per por d'ofendre-la, i tot això

⁴ Tothom es desfà per anar-la a veure. Una de les més fantàstiques visites és la que li fa a Buitrago l'Arquebisbe de Burgos, senzillament per tractar-se d'una dama estrangera que va de viatge. L'arquebisbe fa present d'un menut mico que porta, el qual l'imita cada vegada que pren rapè, a la filla de l'autora, i li ofereix a ella el sopar que duu en una olla d'argent tancada amb pany i clau, com diu que és costum de fer a Espanya; però el tossut orgullós cuiner del prelat fa veure que ha perdut la clau, i l'olla no pot ésser oberta, amb prou disgust del qui l'oferia, sense comptar amb el seu cuiner. La visita serveix de pretext per a donar una llarga llista de les possessions que té el rei d'Espanya escampades pertot arreu del món. En Juderías recull part de l'anècdota en *La leyenda negra*. L'arquebisbe porta ulleres, senyal de respectabilitat a Espanya, segons l'autora.

sembla que no era més que una mica d'enveja per no poder portar unes modes com aquelles, que tant l'hi agradaven, però que no eren permeses. En canvi, en les modes espanyoles, que no toleraven que una senyora pogués ensenyar els peus, per ésser cosa pecaminosa, i que aixafaven i dissimulaven el volum del pit tot el que era possible, fins a l'extrem d'usar per a tal fi planxetes de plom, observa després l'autora, a l'arribar a Madrid, un luxe d'esquenes nues fins a la meitat, que li desplaia, perquè una pell tan bruna i un cos en què tot són ossos, li semblen més aviat dignes d'ésser amagats, encara que, de mica en mica, acabi per entusiasmar-se amb aquelles dones "tan menudes, tan carinyoses i que caminen amb tan bon aire com si rellisquessin damunt la terra", observació que devia d'agradar a Alfons Danvila tota vegada que la repeteix en una de les seves novel·les històriques ⁵, que entre altres moltes fonts han acudit també a la de Madame d'Aulnoy.

Ja en 1660, quan el casament de Lluís XIV amb la filla de Felip IV, Maria Teresa, l'oposició entre les modes franceses i espanyoles, tant masculines com femenines, és patent. No cal més que recordar la tapisseria *d'après* Le Brun ⁶, reproduïda a tot color per Paul Lacroix, representant l'entrevista dels dos reis a l'illa dels Faisans. Sembla haver-hi l'atmosfera de dos segles diferents entre l'una i l'altra agrupació d'espanyols i de francesos. Aquests, vestits de negre amb quelcom d'or i amb negres sabates de taló baix, acompanyant a la princesa com a una nina rossa vestida de blanc i encarcarada per l'ample *guardainfante*; aquells, amb vestits de llampanants colors, plens d'ornaments que més aviat semblen femenins, llargues perruques arrissades i calçat generalment clar, però sempre amb talons alts, cobrint la sabata l'empenya i amb grans llaços, com si fossin amples i fortes corbates dels turmells destinades a fer empassegar i trencar-se el coll, com deia Molière. No és d'estranyar, doncs, que Madame d'Aulnoy digués que havia trobat a Espanya gent tan diferent de la seva, i que, per exemple, parlés de la vídua del comte de Lemos vestida com cent anys enrera, i d'altres dames que per res del món volien seure en cadira en fer una visita, i fins i tot per a menjar, sinó a terra, en graciosa posició que la francesa no hauria sabut pas imitar. Unes i altres, seien d'acord amb els vestits que portaven, amagant el seu cos les espanyoles talment com si fossin sota

⁵ *El testamento de Carlos II.*

⁶ De Jaurat és, segons Max von Boehn, el dibuix en negre que publica aquest autor.

una campana, o tendien a acostar-se i cenyir-se més o menys a aquell, en les franceses, per comoditat, com demostren, sobretot, els figurins del gravador Bonnard de 1680 i 1683. El rar és que després d'això, tan modern, vingués, com a contradicció, en el segle XVIII el *panier*, un retrocés ⁷.

Els cavallers dels quals es fa acompanyar l'autora no són res més que un pretext per anar-la informant de coses d'alta política que ella barreja amb fantasies i fins amb novelletes de major o menor romanticisme, les quals va interpolant en el text; però resulta curiós allò que fa dir al cavaller català Cardona, parent del Duc de Medinaceli, per casament d'aquest amb la duquessa de Cardona. El cavaller parla de Lluís XIV com d'un monarca a qui ell ha tingut l'honor de veure i que és ben digne de l'amor dels seus vassalls i de la veneració de tot el món ⁸; elogia la recent pau de Nimèga, en 1678, per tal de tornar la tranquil·litat a Europa, i acaba dient que quan en 1640 els catalans es posaren sota la protecció del Rei de França, s'hi trobaren molt bé per espai de dotze anys, i si les guerres civils de França no haguessin impedit a aquesta d'ajudar-los, no haurien d'adreçar-se al Rei d'Espanya amb una ambaixada de la qual ell havia format part sense que les seves súpliques fossin escoltades només que a mitges. L'opinió era de l'autora, l'havia sentit ella, realment, o l'havia pres d'un altre escriptor francès que no puc ara comprovar? Heus aquí el problema de sempre en aquest llibre. Diu també el cavaller que les dones de Saragossa estimen a la nació francesa, que són les dones més boniques del món, agradables, vives, i que han de fer tot el possible per tal de complaure a l'autora, la qual li respon que els informes que en té no poden ésser més favorables. Qui havia de dir-li a Madame d'Aulnoy que no gaire més d'un segle després, les tropes de Napoleó, l'altre Lluís XIV, coneixerien ben durament els sentiments antifrancesos, precisament d'Agustina d'Aragó i les seves companyes, i que a la Verge del Pilar se li faria dir "que no vol ésser francesa?" D'Aragó afegeix, amb tot i que hi ha allí elevació d'esperit, bon gust i noblesa de sentiments, que surten els bandolers que s'estenen a tota Espanya i roben a dissortades donzelles de la noblesa. Quelcom d'aquesta mala anomenada atribueix als bandolers i malfactors valencians.

⁷ En la pàgina 332 diu que no es portaven ja els *guardainfantes* només que per a visitar el Rei o la Reina. Allò que s'usava normalment eren els *sacristans* o *tonillos*, faldilleta amb cercols, que sovint eren de balena, "i que pròpiament parlant, són els fills dels *verdugados*".

⁸ Els anys en què escrivia, o suposava escriure, l'autora, estan, precisament, dintre de la dècada triomfal del regne de Lluís XIV, la qual va de 1678 a 1688. Després de 1690 comença ja a declinar la seva estrella.

També el nostre Montserrat és objecte dels elogis del cavaller, que no són els primers que l'autora ha sentit. "Està situat, li fa dir ella, a la vora de Barcelona i és un lloc de gran devoció. Sembla que la roca hagi estat ser-rada per la meitat. L'Església és a dalt de tot, petita i fosca, il·luminada per noranta llànties d'argent. La Mare de Déu és molt bruna i té renom d'ésser miraculosa. L'altar costà trenta mil escuts a Felip II, i tots els dies s'hi veuen peregrins de totes les parts del món. Aquell sant lloc està ple de nombroses ermites, habitades per solitaris d'una gran pietat. La major part són persones nascudes de bones famílies que s'han retirat del món després d'haver-lo conegut prou bé i que semblen encantats d'una vida horrible, que fóra impossible sense un camí que hi ha tallat en les roques. Malgrat això, hi ha belleses, una vista admirable, fonts i jardins conreats pels bons religiosos i un cert aire de soledat i de devoció que impressionen".

A petició de l'autora, el cavaller català la informa també de qui és D. Joan d'Àustria, fill de la comedianta "la Calderona", del qual en diu que és "d'alçada mitjana, ben plantat, de faccions molt regulars, ulls negres i vius i molt bella testa", la qual cosa ve a concordar amb el retrat fet per Sánchez i Coello, existent al Museu del Prado. Sap de tot, parla i escriu molt bé en cinc idiomes i n'entèn d'altres. Ha estudiat Astrologia, sap perfectament la Història, és músic, pintor, aficionat a les Matemàtiques i és entès forjador d'armes, encara que hagi tingut de dedicar-se darrerament només a la governació de l'Estat. Diu que si hagués volgut, podia haver arribat molt lluny, però que no s'ocupa de res més que de servir al Rei i de mantenir la fidelitat dels seus vassalls ⁹.

Explica de Carles II que quan nasqué era tan delicat, que hagueren de ficar-lo en una caixa plena de cotó fluix, perquè no li podien posar bolcalls; que fins a deu anys no havia caminat; que després la seva mare no el deixà estudiar per por de perdre aquell únic hereu de la corona espanyola i que per haver-se criat sempre entre dames que el reptaven en tot allò que feia, encara no se n'atansava una que ja fugia i es tancava tot el dia a la seva cambra. Sobtadament, aquell jove que tenia horror a les dones, s'enamorà follament, als disset anys, d'un retrat en miniatura de la princesa Maria Lluïsa d'Orleans, filla de Lluís XIV, amb la qual es casa i és feliç.

⁹ D. Joan d'Àustria morí el 17 de setembre de 1679, i per tant, l'autora parla de la seva mort.

Després, l'autora es pensa d'ésser molt hàbil fent que el cavaller català li faci un judici i una descripció de com són els espanyols, perquè "com que aquell els considera com a enemics, com a uns amos als quals obeeix per força, serà així més imparcial"; però tot allò que posa en els seus llavis, inspirat en un altre autor francès, Martin, citat pel senyor Foulché-Delbosc, porta tan marcat el segell d'estrangerisme, de persona totalment llunyana a nosaltres, que no pot ésser dit per qui conviu amb aquells qui retrata, i no hagi nascut precisament a França. I no és que deixen d'estar enginyosament observats certs detalls: és que n'hi ha d'altres que devien trobar-se en ell mateix i no podia veure'ls com si no li fossin propis. L'acadèmic francès Lluís Bertrand, en un llibre recent, diu "que els espanyols tractaven sempre els francesos com a parents pobres". És natural que aquests els tornessin la pilota al judicar-los.

Els hostals o *posades* són tan dolents i plens d'incidents de novella picaresca, que no s'hi pot viure, i en això de segur que tenia tota la raó l'autora, perquè ben dolents eren, generalment, al reste d'Europa, i ben poc freqüent que cada persona hi pogués tenir una cambra amb llit per ell tot sol. Fins en la mateixa França de Lluís XIV, no tot eren perfeccions. Un autor alemany ¹⁰ diu que el monarca francès i la seva mare Anna d'Àustria, "menjaven amb els dits" ¹¹. A les cuines, un hom no s'hi pot escalfar perquè no hi ha xemeneies, i el mateix succeeix a totes les cambres de les cases. Hi havia, en les primeres, un forat al sostre i per allí sortia el fum, essent el foc al mig de la cuina, com es conservà, en certes masies de muntanya, aquí i fora d'aquí. Allò que priven són els brasers, el foc dels quals és alimentat amb pinyols d'oliva carbonitzats perquè no fassin mal de cap. El pa és fet de blat de moro i sembla un tros de plom. Encara gràcies que no hagin de passar sense. A les nits, juguen els cavallers a cartes al joc anomenat *hombre*, del qual ús parlen també altres autors d'aquells temps com a molt típic.

¹⁰ Max von Boehn.

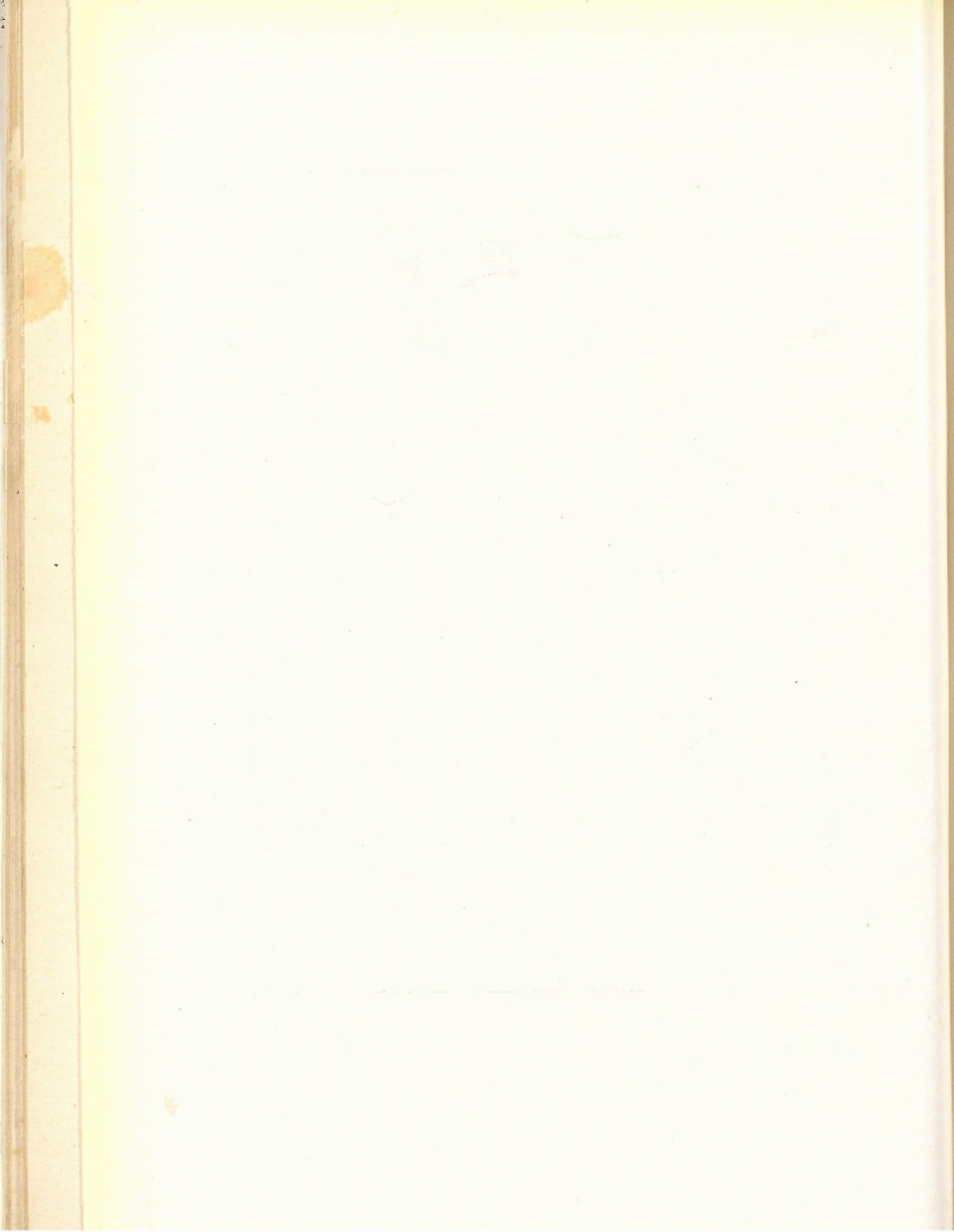
¹¹ Lacour-Gayet copia una frase d'unes *Maximes d'education*, escrites per ús de Lluís XIV en la seva infantesa, en les que l'ignorant autor diu que "essent la netedat molt recomanable en un príncep", és precís que quan hagi acabat de vestir-se es renti les mans... "amb una tovallola mullada amb aigua de la font, que li donaran." Es comprèn que l'ús directe de l'aigua feia llavors cert respecte, encara que només fos per a les mans. Amb major gust s'usaven els perfums. Després d'això ja no sorprèn que la Montespan fos tatejada de poc neta, segons Mr. Lluís Bertrand, i que parlant de la cèlebre reina de Suècia, famosa per la seva cultura, digués Madame de Motteville (morta en 1689) que no es sabia de quin color tenia les mans per portar-les molt brutes. D'Anglaterra, deia el príncep de Toscana Cosme III. en un llibre de viatge, que en un dinar aristocràtic que féu a Londres, tots els que allí estaven se les rentaren després en una mateixa gibrella, i que a la taula no hi havia forquilles, encara que estigués servida amb luxe. El viatge en qüestió fou fet en 1669.

Els vestits de les vídues i de les *dueñas*, que descriu detalladament, la sorprenen tant que diu que sense ésser covart podrien fer por a qualsevol que les trobés de nit, i ja amb més gust pinta a les *tapadas*, les aventures de les quals li interessien molt. Amb igual complaença descriu a una senyora que rep la visita en un magnífic *deshabillé* consistent en camisola de Nàpols, de brocat d'or, barrejat amb diferents colors, i amb botons d'esmeragda i de diamants, i una faldilla de vellut verd coberta de puntes d'Espanya. Sobre les espatlles portava una mantellina de vellut color de foc, folrada d'armini. D'aquesta manera, sense res al cap, a l'inrevés del costum francès, amb el negre i llustrós cabell partit i separat a cada banda en dues grans trenes que s'unien per darrera a una tercera, és tal com diu que anaven les dames espanyoles quan eren en *deshabillé*. Les mateixes trenes, llargues i gruixudes, figuren en un retrat de Maria Lluïsa d'Orleans, primera muller de Carles II, degut a Carreño, que es troba al Museu del Prado, i que, pel tètric de l'expressió, l'allargament de la cara i la magror, sembla més el retrat d'una germana del Rei que el d'una princesa nascuda a la Cort de França. Observi's en el *deshabillé* descrit, que la mantellina és aquí una espècie de *manteleta* o de xal, com hem dit en altres temps, allò que lliga amb la descripció que cita el senyor Foulché-Delbosc de la marquesa de Villars, que ens pinta a les dames de l'època, quan portaven els seus millors vestits, "amb capells i plomes molt elegantment posades i portant damunt les espatlles allò que elles n'anomenaven *mantillas*, és a dir, un diminutiu femení de *manto*, que no és ni *manto* ni xal, i que elles usen passant una punta per sota el braç i l'altra per damunt l'espatlla, essent de vellut brodat d'or i argent, unes vegades verd i d'altres vermell".

L'enfadosa barreja de realitat i de fantàstica i descarada invenció típica de l'autora, que ens fa que no sàpiguem mai quan diu veritat i quan menteix, arriba a fer-li descriure minuciosament, a l'ésser a Buitrago, uns quadros que diu haver vist en el castell del Duc de Pastrana i de l'Infantado, que no podien existir mai: un retrat de la princesa d'Éboli, que més aviat sembla d'una voluptuosa nimfa versallenca que d'una espanyola que era bòrnia i portava un ull tapat perquè no es veiés el seu defecte, i d'altres de Felip II i Don Carles, que semblen ilustracions dolentes d'un fulletí terrorífic. El senyor Foulché-Delbosc demostra que els suposats quadros no són altra cosa que imaginària composició de l'autora fundant-se en allò que trobà en una novella de les que s'anomenen *històriques*, que sortí a París en 1672. Això ens dóna la mesura de la valor negativa

PL. VI. - R. BENET : MARINA

que, desgraciadament, té massa sovint el llibre de Madame d'Aulnoy, sempre citat amb certa desconfiança, però mai tant com ha d'ésser d'aquí endavant. Per dir-ho d'una vegada: l'obra és un pou d'anècdotes curioses, de dades que convenia d'arreglegar; però que donen una feina immensa si es vol saber quan s'ajusten a la veritat.

L'objecte del viatge és el d'arribar a Madrid, ficar-se a la Cort i descriure-la, amb els seus *toros* a la Plaça Major, en la qual els cavallers, fins els estrangers, demostren el seu valor; amb les seves esglésies, amb les seves professons, els seus disciplinats que van pels carrers plens de sang; amb la seva imprescindible Inquisició, de la qual en prescindirem nosaltres ara ¹²; els seus predicadors a l'aire lliure i cecs que van cantant *romances* i *jácaras*; els seus palaus de rics mobles i vaixelles d'or i argent, d'un luxe i quantitat de peces extraordinari, palaus amb menys vidres que *celosías*; el seu *Prado*, on les dones van cercant aventures de nit amb "mantellina blanca de llana, brodada de seda negra", que es posen al cap i "les cobreix com una capa"; el seu Manzanares, on s'hi passeja a l'estiu en carrossa, per la poquíssima aigua que porta, i la gent hi pren la fresca, menja o fa música fins a les dues o les tres de la matinada, és a dir, està de revetlla, mentre hi ha dames, com la mateixa ambaixadora de Dinamarca, que s'hi banyen, fent guarnir una tenda, dintre de la qual els criats fan un sot a la sorra fent-hi anar l'aigua; el seu teatre, amb la típica *cazuela* i les seves comediantes, adorades per la Cort i causa de la ruïna i la mort dels cavallers; el seu Rei Carles II, que va en carrossa de tela encerada verda, tirada per sis cavalls carregats de paperets d'or nuats amb cintes de color de rosa, i tancada amb cortinetes de damasc verd amb una franja d'or. Heus aquí una petita anècdota, ja modernament recollida, i un xic alterada, per l'esmentat Alfons Danvila en una de les seves conegudes novel·les històriques ¹³, en què Carles II es fixa en una gosseta que l'autora porta a la carrossa que ella també ocupa al trobar-lo, i li fa demanar pel Comte dels Arcos, capità de la Guàrdia espanyola. El Rei acarona la gosseta, veu que porta uns cascabells o campanetes al coll i uns botons o arrecades a les orelles, i, trobant-los bonics, els hi fa demanar, per a una altra gosseta que ell té. En canvi, li envia una capseta d'or, de menys valor, plena de pastilles. I si el Rei s'ha fixat en l'autora és degut a

¹² Això i molt més ha ressuscitat avui Alfons Danvila, popularitzant-ho en les seves novel·les històriques.

¹³ *El testamento de Carlos II.*

què D. Joan d'Àustria li'n parlà d'ella per ésser-ne amic d'una parenta seva. El Rei sembla que és del tot refractari a la manera de vestir de les dones franceses, que troba *xocant*, encara que les d'altres països les segueixin, *no desagradant-li tant el vestit dels homes*¹⁴. Carles II, és descrit després per l'autora anant a la professó de Corpus amb un vestit de tafetà negre brillant, i brodats de seda blava i blanca assenyalant les entalles; mànegues de tafetà blanc, brodades de blau i d'"azabetge", molt llargues i oberetes pel davant; maneguins penjants que li queien fins a la cintura; la capa enrotllada al braç i en el coll el toisó d'or. A les sabates i a les lligacames, sivelles de diamants; al capell un gran cordó amb una insígnia que portava una famosa perla com una avellana, anomenada *la Peregrina*, única a Europa. D'ella en fan esment especial autors espanyols com Gabriel Maura i Gamazo. Per cert que l'autora parla de Calderón, mort en 1681, i per tant vivent encara quan ella escrivia, com d'un autor que *havia sobresortit* entre tots els altres. Així un viatger francès ben oblidat, Bertaut, deia haver visitat el mateix Calderón en 1659 i que "comprengué per la seva conversa que no sabia gran cosa, malgrat de tenir els cabells blancs". És veritat que disputaren sobre les regles de la dramàtica, en les quals no podien entendre's. Un tal valor tenen moltes vegades certs testimonis dels contemporanis. A França, Molière moria en 1673, Corneille en 1684 i Racine en 1699. La imitació espanyola i el plagi eren corrents... Però Calderón "no sabia gran cosa..."

Per no cansar-vos més, us diré que l'Espanya de Madame d'Aulnoy, pintoresca, romàntica, estranya barreja de tragèdia i de comèdia, de grandeses i de coses ridícules, de cops d'espasa, d'intrigues i galanteries i de costums ben originals, justifica la frase de l'autora de què els estrangers anaven molt menys a Madrid que a cap altre lloc del món. No solament ho explicaven les molèsties i els perills que aquí i a tot arreu hi havia en viatjar, sinó que una vegada a Madrid es queixava l'autora de què no s'hi trobava allí més que un parell de fondes, i solament en una s'hi podia menjar a la fran-

¹⁴ Després d'escrites aquestes pàgines veiem en un article d'actualitat de don E. Gómez de Baquero: "Hay en el siglo xvii un período en que el español se habla y se estudia en la sociedad pulida y culta, como la lengua extranjera de Europa más interesante, y en que estuvieron de moda en la corte francesa las cosas españolas, ya por la influencia de las infantas españolas casadas con reyes de Francia, ya principalmente por el poder y la importancia de la monarquía española. Para el desquite francés en este punto, no fué menester esperar que el duque de Anjou viniera de Versalles a reinar en Madrid. En el cuadro de Claudio Coello que se conserva en la sacristía de El Escorial y representa la adoración del Sacramento per el rey y la corte, Carlos, II, el último rey de la Casa de Austria, está vestido a la francesa."—Raó tenia Madame d'Aulnoy en allò que digué referent a la moda masculina i Carles II.

cesa. I després, diu ella desenfadadament, amb molt color d'època Lluís XIV, en contrast amb la de Carles II: perquè havien d'anar a Madrid, si el millor que tenia se'ls mantenia amagat, i eren les dames? Però els madrilenys creien, afirma, que no hi havia al món gent més digna d'admiració que ells, i que el Paradís quedava per sota de Madrid, malgrat d'allò que avui en diuen autors tan poc sospitosos de desafecte com Mesonero Romanos en *El antiguo Madrid*. Recorda Juderías en *La leyenda negra* que l'abbé de Vayrac, que escrivia en 1719, "hagué de fer un gran esforç per tal de visitar un país els habitants del qual no semblaven fets com els altres homes."

Pertocant a Barcelona, no trobo en el llibre de la nostra autora el seu nom només que incidentalment; per exemple, per una campana que una senyora catalana diu que tocava només que quan havia d'esdevenir una desgràcia. I toca un dia, i efectivament, resulta pronòstic de la mort de D. Joan d'Àustria. De les Universitats d'Espanya més famoses, posa en primer lloc a la de Saragossa, en segon a la de Barcelona i en tercer a la de Salamanca. Fa també esment de les de Tarragona i Lleida.

Si l'obra de què vinc parlant-vos ha estat sempre i segueix essent interessantíssima, haig de causar-vos ara una decepció, la qual és la mateixa que jo he tingut: segons afirma resoltament el Sr. Foulché-Delbosc, no és aquell viatge exagerat, però real, que tots creiem, sinó que és producte d'un viatge imaginari, recull de fets subministrats per altres. Podia sospitar-se tan enginyosa i descarada mistificació? Un anglès coneixedor a fons d'Espanya, Martin Hume, digué que no creia que Madame d'Aulnoy hagués vingut mai a Espanya; però no passà d'aquí. Doncs bé: el propòsit del senyor Foulché-Delbosc ha estat en aquesta edició crítica demostrar-ho. Pas a pas segueix el text comparant-lo amb frases o pàgines d'altres autors francesos anteriors o amb noves que anava donant la *Gazette* que es publicava a França, i resulta que la major part del llibre de Madame d'Aulnoy és un descarat plagi. Hi ha una altra part les fonts de la qual no es troben i és la més curiosa. Pot ésser molt bé que sigui forjada amb la correspondència sostinguda amb Madame de Gudannes, mare de l'autora, que d'ella sí que en sabem que estigué a Madrid en contacte amb persones aristocràtiques, com a agent polític de Lluís XIV, i a la qual sembla que el Rei d'Espanya la féu marquesa en recompensa de serveis prestats a Roma a favor de la Cort de Madrid, la qual cosa dóna la idea de què servia alhora a dos senyors. Allò que no té aquest origen, pot venir de converses tingudes amb gent més o menys lli-

gada amb ambaixadors... o qui sap d'on prové!... La senyora d'Aulnoy era dona de mànegua molt ampla, com la seva mare i les seves filles, donada a la disbauxa de caràcter aristocràtic, acusadora, junt amb l'esmentada mare, del seu marit baró d'Aulnoy, al qual féu tancar a la Bastilla per ésser desafecte al Rei i parlar-ne malament. Hi ha autors que diuen que volgué alliberar-se'n recorrent al verí ¹⁵. De la Bastilla en sortí el baró absolt; però l'acusació fou causa de què fossin executats per fals testimoni dos cavallers que sostingueren la denúncia, no havent-se pogut esbrinar clarament allò que passà a les dues dames. Fins ara s'havia dit que fugiren de França, refugiand-se a Anglaterra i a Espanya, des d'on escriví els seus gairebé més famosos llibres *Madame d'Aulnoy*, tornant després a França. Avui, fins aquesta mena d'eixili, és no solament posat en dubte pel senyor Foulché-Delbosc, sinó negat, encara que la negació absoluta sembli un xic forta. Suposem que ha d'ésser més o menys discutida, i a mi mateix em costa un xic de creure que mai hagués vist *Madame d'Aulnoy*, ni de correguda i com amagant-se, les terres d'Espanya que descriuí amb tant de color ¹⁶.

Vol dir tot això que les troballes i les comparacions que de temps ençà ha anat fent el senyor Foulché-Delbosc, estudiant llibres semblants, han tret tot el valor a allò que l'autora digué d'Espanya per entreteniment de la curiositat dels estrangers, les cobejoses mirades dels quals venien fixant-se en nosaltres? No: allò que prova la traça de l'autora és que el llibre d'un viatge que més bé sembla que el fessin els altres que no pas qui l'escriví, segueix essent tan interessant com abans. Té l'interès de les xafarderies de saló polític, ple d'estrangers i d'espanyols. És com aquelles catifes dels temps dels avis que mans femenines feren pacientment de retallets de llana de variats colors, units com un mosaic enginyós. En els d'aquesta surten els records, no solament de tota l'Espanya, sinó de part de la curiosa Europa de les darreries del segle XVII, i ara, més que mai, podrem saber que allò que per molts no eren més que *coses* de *Madame d'Aulnoy*, resulta que sovint eren opinions preses de molta gent a la qual s'haurà de combatre abans d'adreçar-se únicament contra ella que les arplegava. Era que els forasters ens

¹⁵ De la Montespan s'ha escrit que intentà de fer el mateix amb Lluís XIV, el qual se n'enterà, no perdonant-li mai més.

¹⁶ Molt bé podria escriure després el llibre a París, suposar una llarga estada i pendre dels altres allò que volgués, pecat que enls seus temps no er atan greu com ara. I a Anglaterra tampoc hi estigué? No se sap altra cosa sinó que ella ho afirmà al començament del llibre que també publicà (en 1695) amb el títol de *Mémoires de la Cour d'Angleterre*, i *Madame Dunover* ho repeteix. No estaria de més escorcollar la gènesi d'aquesta obra i de comparar després.

veien, com tantes vegades, amb ulls ben diferents dels nostres, justament o injustament, segons els casos. Allò que cal fer és saber llegir entre ratlles, i amb la Història i fins amb la Psicologia dels pobles a la mà, comprendre per què i com s'escriviren (i encara avui s'escriuen) certes obres, que poden ensenyar més del que sembla a aquell qui és prengui la molèstia de pensar, de fer crítica serena d'èpoques que foren de lluita entre l'espanyol i l'estranger. Si volguéssim anar afegint comentaris de tota mena a aquests parers, els quals ja hi ha qui els menysprea abans d'enterar-se'n, no n'hi hauria prou amb un llibre, i massa he abusat ara de la vostra atenció, malgrat d'haver preferit exposar a contradir.

RAMON D. PERÉS

J. F. RAFOLS

LA PRE-DESCOBERTA D'AMÈRICA FETA PER COLOM

EN 1477 ¹

QUAN el Dr. Lluís Ulloa vingué a Barcelona, l'illustre historiador Ferran Valls i Taberner, amic i col·laborador de LA NOVA REVISTA, el presentà al públic amb les següents paraules, que avui tenen nova actualitat pels darrers estudis de l'historiador peruà, comunicats a la Universitat de París, des d'on han desvetllat l'interès del món savi entorn del tema de la catalanitat de Colom.

És el senyor Ulloa historiador i geògraf eminent, qui durant diversos anys ha dirigit al Perú, la seva pàtria, una important revista d'Història. Antic director de la Biblioteca Nacional de Lima, corresponent de l'Acadèmia de la Història de Madrid, membre de les Societats de Geografia de Lima i de París, treballador infadigable qui ha practicat múltiples i serioses recerques en arxius i biblioteques d'Europa i particularment en l'Arxiu d'Indies, de Sevilla, posseeix una àmplia informació en qüestions americanes i ha publicat remarcables monografies. Home de gran competència i de sòlida preparació, molt ben dotat per a les investigacions relatives al tema dels seus actuals estudis, els realitza amb tanta intel·ligència com bon mètode i segur coneixement de les fonts.

Que el tema és realment suggestiu per a nosaltres, no crec, per altra part, que pugui ningú dubtar-ne. Ha estat dit, amb raó, que en precisar el veritable origen de Colom contribuirà el senyor Ulloa a illustrar el fet del descobriment com obra d'una cultura. Això ens ha de fer comprendre amb quin respecte i amb quanta simpatia hem de considerar la seva desinteressada labor històrica sobre el particular; però, caldrà també sobreposar sempre a qualsevol exaltació

¹ Conferència donada a la Societat de Geografia de París, sota la presidència de M. H. Dehérain, el 23 de desembre de 1927.

sentimental el desig de veracitat i el sentit de probitat científica, siguin quins siguin els darrers resultats. Si l'enigma de l'origen i de la personalitat autèntica del gran navegant arribés a quedar definitivament esclarit d'acord amb les conclusions del senyor Ulloa, constituiria això per a nosaltres, evidentment, motiu de satisfacció justíssima. A l'obra reconstructiva de la nostra Història, l'illustre peruà hauria aportat generosament una dada preciosa, d'alta significació."

I, tot seguit, adreçant-se a Lluís Ulloa, li diu, en castellà:

"Docte historiador i noble amic: Benvingut sigueu a la nostra terra, a la qual oferiu en aquests moments un avenç del vostre interessant llibre de publicació imminent.

Esperem la vostra conferència amb viva curiositat i amb afectuosa simpatia, però mantenint-nos, com a vós sens dubte us plaurà, essencialment aliens a qual-sevol interès extracientífic. El nostre desig, en relació amb aquest apassionant problema, es contrau a l'esclarament de la veritat històrica. Cap altre mòbil, per generós que pogués semblar-nos, no ha d'allunyar-nos d'aquesta posició crítica.

Amb tot i que sentim legítim orgull de les antigues glòries del nostre poble i les reivindiquem amb entusiasme, la nostra mateixa fervorosa veneració vers elles ens hauria defensat contra qualsvol mixtificació derivada d'una ingènua i desbordada exaltació del sentiment popular. Només a base de llur autenticitat o de llur probabilitat científicament raonada, podran constituir aquells elements favorables, dignes d'ésser tinguts en compte per a la nostra social valoració. No intenteu, d'altra banda, servir-nos-en per a estèrils fatxenderies o enverinades rivalitats, ni volem delectar-nos morbosament en la seva indolent contemplació, sinó que, considerant-les fonamentalment com antecedent i garantia de les nostres aptituds ètniques i de la nostra capacitat col·lectiva, procurem convertir-les en encoratjadors estímuls de la nostra activitat, orientant-la vers un esdevenidor millor, amb l'esperança d'aconseguir, mitjançant un esforç sincer i honrat, i gràcies a la nostra fe constant en ideals elevats, un major grau de civilització i de grandesa.

L'obra que vós esteu realitzant ens interessa doblement, per quant es relaciona amb la nostra història peculiar i per referir-se a la gènesi d'un esdeveniment de gran transcendència en la història general humana. Els nostre poble, fidel a les seves essencials característiques, no cerca l'isolament. S'enganyaria o mentiria qui volgués atribuir-nos un tancat particularisme espiritual. Les nostres institucions intel·lectuals treballen per tal d'universalitzar la nostra cultura. Cap problema de positiu valor no ens pot semblar aliè; cap qüestió d'importància, històrica o present, especulativa o pràctica, no pot deixar d'interessar-nos. I si procurem convertir la passió i l'ambició col·lectives en elements de vigorització nostra i en estímuls eficaços per al propi millorament, aspirem també a associar la nostra ànima, en àmplia solidaritat espiritual, amb la de tots els pobles de bona voluntat.

En vós saludem avui el nobilíssim poble peruà. Rebeu, a l'ensem, particularment, el testimoni de cordial gratitud que en nom de l'Ateneu m'honoro a expressar-vos, per haver acceptat la invitació de venir a pronunciar aquestes conferències. Així mateix m'és grat oferir-vos la col·laboració dels estudiosos del nostre país, els quals, indubtablement, us facilitaran amb molt de gust totes les dades que puguin recollir d'alguna utilitat per a les vostres ardides investigacions."

De primer, abans d'encetar el meu tema, haig de recórrer a la vostra indulgència per tal que em perdoneu la meva pronúncia dolenta de la vostra bella llengua. Jo no l'he apresada sinó fins després de passada l'adolescència, i he servat forçosament en el meu accent les fortes empremtes de la meua llengua nadiua. La benvolença del públic parisenc, però, és ben coneguda, i sé que hi puc comptar.

Després haig de regradar a la Societat de Geografia, el prestigi de la qual és universal, l'honor que m'ha fet permetent-me de parlar en aquesta tribuna. L'avinentosa se'm presenta de retre homenatge a la ciència geogràfica francesa, a la qual tots els sud-americans, i més particularment nosaltres, els peruans, som deutors de serveis de què no ens sabrem mai desistir. Nosaltres, els peruans, no podem oblidar que són savis francesos, Fouillé i Frezier, els primers qui han emprès l'estudi metòdic i científic del nostre territori d'ençà del començament del segle XVIII. És un francès, un dels Jussieu, qui primer ha estudiat la nostra flora. Després, l'illustre La Condamine i la gran comissió encarregada de mesurar un grau del meridià, han determinat la configuració d'una part del nostre sòl. Més tard, és el botànic Dombey; més tard, encara, la cèlebre comissió Castelnau i el gran savi, honor de la ciència francesa, Alcide d'Orbigny. A més a més, ens han visitat Grandidier, el nom del qual és tan dignament representat ací; Paul Marcoy, geògraf i home de lletres, les narracions del qual són lectures tan encisadores com erudites; Wiener, Carrey i tants d'altres, entre els quals tenen un lloc d'honor els membres de la segona comissió científica encarregada de mesurar el grau del meridià no fa sinó un quart de segle. Al Perú servem un bell record de tots ells, i ens esforcem a fer-nos dignes de llurs ensenyaments.

Ara vaig a abordar el tema d'aquesta conversa.

* * *

La descoberta d'Amèrica pels europeus és un fet que, malgrat el seu abast immens i el seu gran ressò, i per bé que no es troba gaire allunyat de nosaltres, resta embolcallat en una densa atmosfera de misteri.

És López de Gomara, un dels primers cronistes espanyols qui s'han preocupat de contar-nos la conquesta del Nou Món, qui ha escrit aquesta frase, de la qual avui tots nosaltres reconeixem la veritat: *La descoberta de les Índies Occidentals*—és així que hom anomenava llavors el continent occidental—*és el més gran esdeveniment registrat en la Història de la humanitat d'ençà de la naixença de Crist.*

És, també, però, el mateix cronista López de Gomara qui, després d'haver bastit una certa llegenda sobre un pilot obscur qui hauria precedit Colom en la descoberta—i del qual pilot us parlaré més endavant—, ha escrit aquesta altra frase tota impregnada de decepció i de melangia: *La cosa certa és que mai no sabrem quan ni per qui el Nou Món ha estat verament descobert!*

Tot això ha estat escrit en 1552, llavors que no feia ni tan solament mig segle que Colom era mort i quan vivia encara gent qui l'havien conegut.

El misteri, doncs, ha regnat tot al volt de la descoberta del primer moment ençà. Àdhuc abans de López de Gomara, en 1533, llavors que vivia encara un dels fills de Colom, Ferran, un altre cronista, Fernàndez de Oviedo, ha contat ja la faula d'aquell pilot qui hauria passat al davant de Colom a Amèrica i del qual aquest hauria sabut el secret. Oviedo diu de no creure-hi, però ell constata que la llegenda existeix. Per la seva banda, per bé que ell ha viscut en temps del gran marí, no pot fixar bé el lloc on aquest és nat. Parla d'Itàlia, però vacil·la entre Gènova, Savona, Nervi, Cogoleto i el Milanès, tot decantant-se més aviat per Cogoleto. Un any més tard, un altre home qui havia conegut Colom i havia estat servent seu, Diego Méndez, pretenia que el seu antic amo havia tingut Savona per bressol.

Aquestes contradiccions no eren pas les úniques que existien l'endemà, per dir-ho així, de la descoberta. Aquest mateix Diego Méndez afirma sota jurament que l'almirall era eixit d'una vella família noble ben coneguda. Solament vint anys abans, però, en 1516, un bisbe genovès, Giustiniani, qui pretenia d'estar molt ben assabentat, deia, en un llibre esdevingut cèlebre, un *Psalmterium* políglota, que Colom pertanyia a una família plebea; dic malament: que els pares de Colom havien estat uns *vilains*. Ja sabeu què eren *vilains* a l'Edat Mitjana.

Qui hem de creure, doncs? Quatre segles s'han escolat, innombrables estudis han estat fets sobre la descoberta i sobre el seu autor; grans

savis, infatigables erudits han aprofundit el tema, i, tanmateix, les contradiccions existeixen encara, i, fins i tot, s'han multiplicat. El misteri dels primers dies, lluny d'esclarissar-se, no fa sinó créixer i obscurir-se. "Colom tenia "quelcom de misteriós", reconeix Humboldt"; "Colom amagava el seu origen humil en "el misteri", afirma Henry Vignaud, un dels més recents entre els més erudits.

El misteri: heus ací el darrer mot de tots els qui han cercat de posar en clar allò que López de Gomara pretenia que no havia d'ésser mai sabut.

Em direu, ben segur, que a les escoles i als liceus us ensenyen a tots la mateixa versió, i que, per tant, existeix una veritat, baldament sigui molt restreta, sobre la qual tothom està d'acord. Això seria, doncs, una *veritat oficial*.

Havem de convenir, però, que aquesta aparença de *veritat apresada oficialment*, no data sinó d'ahir, dels estudis del savi nord-americà Henry Harrisse, els quals estudis tingueren molta de publicitat, i més particularment dels grans treballs fets per una comissió de savis italians a l'ocasió del quart centenari de la descoberta d'Amèrica. Aquests darrers treballs, impressionants per llur erudició tant com per llur volum, s'imposaren per llur caràcter *oficial* a gairebé tots els governs. D'on, aquestes vagues conclusions establertes per l'esmentada comissió, les quals conclusions han estat adoptades per l'ensenyament oficial de diversos països de 1892 ençà.

Això no ha pas estat així per als savis. Recordeu-vos d'aquesta versió oficial: Colom hauria estat el fill d'un teixidor de llana de Gènova; hauria deixat la seva terra als vint-i-cinc anys d'edat, embarcant-se com a empleat de comerç de certs negociants genovesos; després s'hauria instal·lat a Portugal, no es diu gaire bé com; allà, després de pendre per muller la filla de Pallestrello, hauria obtingut d'aquest les primeres notícies de l'existència de terres desconegudes al lluny, a l'Atlàntic. Després s'hauria posat en relació amb un savi florentí, Paolo Toscanelli, qui li hauria tramès, per mitjà de lletres, totes les indicacions precises per a la descoberta, i, fins i tot, una gran carta assenyalant-li la ruta que havia de seguir. En un mot, Colom, teixidor de llana i dependent viatger del seu ofici, sense haver fet estudis seriosos, gairebé un gran ignorant, sense la pràctica d'un marí, sense coneixements nàutics, no hauria estat sinó el simple executor d'un projecte científicament estudiat i dreçat per l'astrònom florentí.

Ni el mateix Harrisse—autor, en gran part, d'aquesta versió—, ni Vi-

gnaud, ni Markam, ni Kayserling, ni cap dels nombrosos savis interessats en els estudis sobre Colom, no han acceptat en tota la seva integritat aquesta exposició de la concepció de la descoberta i dels orígens del seu autor. Per als uns, Colom s'hauria embarcat la primera vegada, no pas per fer comerç, sinó com a corsari; per a d'altres, tota la història de Toscanelli, de les seves lletres i de la seva carta, no és sinó una invenció grollera. Certs historiadors afirmen que arribà per atzar a Portugal, a causa d'un naufragi; d'altres diuen que hi romangué a posta. Qualques autors pensen que s'assabentà de l'existència d'Amèrica a Islàndia, on tingué coneixença dels antics viatges dels escandinaus, com és ara Anderson. Vignaud el suposa encara menys original: ell no hauria fet—talment com en la llegenda referida en altre temps per Gomara i Oviedo—altra cosa sinó furtar el secret d'un malaurat pilot.

Això no és pas tot. Per bé que una gran part d'aquests historiadors i erudits coincideixen en la tesi oficial segons la qual Colom hauria nascut a la ciutat de Gènova, i hauria estat el fill del teixidor de llana anomenat Dominico Colombo, vetaquí que d'altres segueixen defensant Cogoletto, Nervi o Plasència, a Itàlia, i que d'altres, encara, el declararan nat a l'illa de Còrsega, que d'altres, en fi, el reclamen per a Espanya assenyalant-li com a bressol la ciutat de Pontevedra, a Galícia.

La pretesa veritat oficial, doncs, no ha fet altra cosa sinó desvetilar fortes oposicions i aixecar més grossos dubtes. És que l'enorme documentació recollida per la comissió italiana del centenari i reunida en una vasta i bella publicació—la *Raccolta Colombine*—enclou els elements més fora de raó i més contradictoris, els textos més antitètics, les narracions menys concordants. Tant com aquesta voluminosa documentació ha estat més estudiada, tant hom s'ha donat més compte de la feblesa, de la incertitud, de la inanitat de les conclusions que hom n'havia tretes *ad usum Delphini*, en aquest cas, a profit de la llegenda genovesa del Cristoforo Colombo, fill del teixidor de llana Dominico. És que un edifici de veritat no pot recolzar damunt una base de mentida.

On és, doncs, aquesta veritat? Caldrà resignar-se a la terrible sentència formulada per López de Gomara: mai no es sabrà qui ha fet la descoberta del Nou Món—ni quan la féu realment?

No; la veritat existeix; hom hi pot arribar. Anem-ho a veure.

Hi ha, sense cap dubte, un misteri a l'entorn de Colom i de la seva gesta, un misteri que es mostra del primer dia ençà. És, però, un misteri

volgut, fabricat amb tota mena de peces, una mistificació maquiavèlica que està unida per llaços invisibles a aquella altra mistificació i a aquell altre misteri els pols del qual són Americ Vespucci i el nom d'Amèrica.

Les causes d'aquestes mistificacions i del seguit d'errors en què s'han perdut els savis, estic cert d'haver pervingut a copsar-les, i us les vaig a dir breument com a introducció indispensable a l'exposició de la veritat.

Immediatament després de la descoberta d'Amèrica; més exactament: de les Antilles, s'ha alçat un gran procés internacional motivat per aquestes i d'altres terres descobertes o per a descobrir: el partiment entre Espanya i Portugal, que es creien, per efecte de les Butlles papals, els amos únics de l'Oceà i dels continents inexplorats. Doncs, en aquest debat, que es pot dir que ha durat segles, hom s'ha valgut als primers temps, en la una o en l'altra de les dues parts en litigi, de tots els mitjans a propòsit per a afavorir llurs interessos respectius, per molt deslleials i blasmables que fossin els mitjans. Els savis qui, després d'un segle, s'han ocupat de la història de la descoberta, no han parat prou esment en aquest fet. Alguns, com és ara Humboldt mateix, el primer i el més gran entre ells, han reconegut que àdhuc al començament del segle XVI, amb prou feines aquest debat internacional era encetat, que el govern d'Espanya, així com el de Portugal, feren adulterar les cartes de les noves terres desplaçant les coordenades geogràfiques d'acord amb llurs pretensions extremades. Però aquests savis no han aprofundit degudament la qüestió en aquest punt de vista, i no han remarcat que les falsificacions oficials d'aquells temps llunyans han anat més enllà: hom ha adulterat *a posta* fins i tot la condició *continental* o *insular* de les terres, llur forma, llur extensió. Allò que els savis moderns han pres gairebé sempre per errors o ignorància, ha estat sovint duplicitat i malícia. Això no és pas, tanmateix, tot allò que la mala fe de la política internacional que menaven llavors Espanya i Portugal ha fet per escarnir la Història: hom ha adulterat també les narracions dels viatges, de les travessies, i, àdhuc, els diaris de bord; hom ha fabricat escandalosament narracions senceres falses, com és ara les massa famoses navegacions atribuïdes a Vespucci.

A aquesta gran causa de mistificacions històriques ha vingut ben aviat a afegir-se'n una altra els efectes de la qual han estat potser més de dolendre: em vull referir al gran procés entaulat per Didac Colom, fill del primer almirall de les Índies Occidentals, contra la corona de Castella, amb motiu de les *Capitulacions* o acords per a la descoberta. És cosa sabuda

que, a propòsit d'això, Colom s'havia mostrat intransigent i que els reis no havien cedit sinó amb recança a les exigències del gran navegant. Hom sap, així mateix, que Ferran el Catòlic afavorí l'empresa per treure'n profit, però que no estimà mai gaire Colom i procurà tothora de fer-li fonedissos els fruits de la seva gesta. Hom no ignora tampoc el caràcter suspicac, sorrut, de l'espòs d'Isabel, ni la seva ombrosa falsia. Ací, però, no s'ha portat encara prou lluny l'anàlisi, i hom no s'ha adonat que Ferran emprà, o féu emprar en aquella ocasió, els recursos més vergonyosos de la seva política: la mentida, el frau, la falsia. Talment com per tenir un pretext per a usurpar odiosament Navarra inventà un fals tractat de Blois i falses Butlles de Juli II, així mateix, per tal de no tenir compromisos amb Colom, el féu passar per estranger no pas solament a Castella, sinó encara a d'altres reialmes d'Espanya; pretengué d'establir que no era Colom qui havia descobert la terra ferma sud-americana; i arribà, àdhuc, a fer insinuar, per mitjans desbaratats, que Colom era un impostor i que el veritable mèrit de la seva empresa pertocava a d'altres. Tota aquesta maquinació ha demanat naturalment una grossa quantitat de testimoniatges i de papers falsos.

Hom em dirà potser: "però Ferran era monarca absolut i no li calia res de tot això per guanyar una causa; en tenia prou d'ordenar als jutges de decantar una sentència al seu grat." No era pas així. Entre els acords amb Colom, que Ferran no volia tenir, i la instrucció del procés de Didac Colom contra l'Estat en 1511, s'eren esdevingudes una pila de coses, entre les quals, la mort d'Isabel i l'adveniment al tron de Castella de Joana la Boja. Ferran governava aquell reialme, solament, però, com a tutor o regent de la seva filla malaurada. Ell no era pas més estimat dels grans senyors castellans, que, d'altra banda, del poble. I el Consell de Castella, que era el tribunal davant el qual pledejava Didac Colom a la primeria, no es doblegava pas sempre a les injuncions del pare de la reina. Didac Colom comptava amb l'ajut d'un d'aquells grans senyors, el duc d'Alba, oncle de la seva muller. El famós cardenal Cisneros, fanàtic, però auster, tenia suspesa ara i adés la voluntat de Ferran.

Després, sobretot, cal saber que en aquella època, si no hi havia, com avui, una "opinió pública" mestressa—per bé que hi hagués, així i tot, una certa opinió—existia, per contra, un fre temible per a molts dèspotes, tant més temible que eren més creients i fanatitzats: era la temor de Déu, la por de llur *consciència*. Per als reis espanyols en general, per a Ferran

i Isabel més particularment, *deseixir-se* de la consciència era el més gran dels neguits. El confessor reemplaçava per a ells el Parlament. Per tant, els confessors de la reina, l'arquebisbe Deza, i sobretot el cèlebre religiós de la Ràpita, el Pare Pérez, havien intervingut en els acords amb Colom. Déu n'havia, doncs, estat el testimoni. Més encara: Bartomeu Colom havia anat a Roma a demanar la protecció del Papa Juli II. Aquest, qui no estava sempre en harmonia amb el rei catòlic, recomanà a Cisneros i al rei mateix de fer justícia als Colom. Fer justícia als Colom era executar les *Capitulacions*: fer Didac virrei de totes les Índies Occidentals, donar-li una part de les riqueses, deixar-li que s'erigís una mena de sobirania al Nou Món. Ferran mai no volgué acceptar això a cap preu.

Però ell no era home qui es donés per vençut. S'havia avançat a Molière i sabia més bé que Tartuf *qu'il est avec le ciel des accommodements*. Començà, doncs, a deixar de banda la seva consciència tot mofant-se'n. No seria pas ell, sinó el Consell de les Índies (davant el qual es continuà el procés) qui dictaria una sentència iniqua. Solament calia proveir-ne els mitjans al Consell.

Cal convenir, certament, que no era pas sempre Ferran qui tenia la iniciativa dels enganys. De vegades eren els seus fidels servents, els seus afa-lagadors, els seus vassalls, qui havien d'endevinar els seus desigs i de pendre la davantera. Sempre, però, és a ell que en pervé la responsabilitat, car és ell qui havia afaisonat la seva gent a la seva psicologia, i és l'atmosfera en què ell els feia viure que els donava aquella mentalitat especial de mentida i d'embolic. Fos com fos, no són pas un o dos papers falsos solament que són nats en aquest procés dels Colom contra l'Estat; "contre el Fisc", escriuen certs historiadors. L'Estat i el Fisc eren Ferran.

"Mai dos sense tres", afirma una dita francesa. En el cas dels Colom no s'ha enganyat. Quan, en temps de Felip II, la controvèrsia sobre les *Capitulacions* finí, en detriment dels Colom, i mentre que el procés internacional amb Portugal es prolongava, sorgí un tercer litigi: aquesta vegada entre els hereus o pretendents al *mayorazgo* instituït pel descobridor. Tots vosaltres sabeu què és un litigi entre hereus. Aquests no eren pas millors al segle XVI que avui. La vanitat, el viu desig de donar-se a conèixer com a descendents del descobridor del Nou Món s'hi barrejava, encara. En aquest procés no hi hagué sinó els veritables descendents de Colom qui pledejaren davant el Consell de les Índies; dos Colombo d'Itàlia volgueren també provar fortuna. I heusací, encara, per què es produïren a l'en-

torn de Cristòfor Colom noves informacions falses, nous falsos testimoniatsges, nous falsos papers, principalment en allò que es refereix al seu origen i a la seva pàtria. Tot això hauria pogut esdevenir una muntanya, si després de Ferran els inventors de documents no haguessin tingut cura de destruir els papers autèntics que els feien nosa, i àdhuc, certs de falsos, dels quals ja no tenien més necessitat en un moment donat.

Això sembla, sens dubte, més que suficient per a embrollar no importa quin afer i per a fer de l'existència i dels fets de Colom el més formidable dels misteris. No gens menys, això no és pas tot.

Després de Humboldt, els savis han tingut encara la ingenuïtat d'imaginar-se que els "testimoniatsges"—és el mot de què es valen—dels *cronistes* oficials espanyols podien servir per a reconèixer la veritat en les contradiccions de la documentació colombina. Error increïble. Aquells massa famosos *cronistes*—parlo particularment de Pere d'Anghiera, de Fernàndez de Oviedo i d'Herrera—no eren sinó els cronistes dels reis, a sou d'aquests, encarregats de fer llurs apologies. Si eren *cronistes oficials* era per dir i establir com a veritats allò que els monarques desitjaven de fer passar per veritats. D'altra banda, treballaven sovint damunt documents falsos o *truqués*; després sofrien la censura del Consell de les Índies, la de la Inquisició, la dels secretaris dels reis. Els cronistes i els escriptors particulars no eren sovint pas més lliures. Si esquivaven el Consell de les Índies, no podien evitar la Inquisició, llevat que guardessin llurs treballs inèdits. El llibre de López de Gomara, després d'haver estat publicat, fou interdit i destruït en la mesura possible. Sortosament, uns exemplars editats a l'estranger s'alliberaren del foc. Hom obligà el cronista Herrera, després d'una polèmica edificant davant el Consell de les Índies, a modificar un passatge d'un dels seus llibres, per tal com aquell passatge desplaïa a un noble descendent de Pedràrias Dàvila, botxí de Vasco Núñez de Balboa. Herrera declarà, per defensar-se, que ell no acusava d'aquell crim sinó Pedràrias, per tal com, altrament, n'hauria hagut d'acusar també el monarca; i que val més i és just, quan hi ha una falta comesa en comú, que aquesta recaigui damunt els súbdits i no pas damunt el rei... Jutgeu, doncs, la *veracitat* i la rectitud de judici d'aquesta mena de cronistes! Com, llavors, em demanareu, s'ha de guiar un hom per encertar la veritat entremig d'aquest farrigo-farrago de papers falsos, de mentides i d'imposures? En aquestes condicions la Història ja no és possible i la paraula de Gómez ha d'acomplir-se.

Tanmateix, jo no m'he pas descoratjat. He pensat que la veritat té la vida dura, que desafia tots els enemics i que es manifesta tothora als ulls dels qui la cerquen a ultrança. He tingut fe en ella i estic cert d'haver-la trobada. Els "xapotejadors" de la documentació colombina, els falsaris, els mistificadors de tot ordre han reeixit a tenir soterrada aquesta veritat durant quatre segles; però heusací que comença de sorgir i de redreçar-se.

Us estalviaré la llarga narració de tot el que m'ha calgut treballar per tal d'arribar a aquest resultat. Seria tan feixuc com fatigós. Que en tingui prou de dir-vos que no he anat pas solament a les "fonts", com diuen els historiadors—fonts en aquest cas aviciades—, sinó que he sentit llur origen, he sondat les aigües subterrànies, les he captades i aportades al dia per tal d'alambinar-les dels contactes nocius. Per examinar cada document, cada narració, m'ha calgut estudiar-ne a milers, i per analitzar cada ratlla, cada mot, cada lletra, m'ha calgut haver de recórrer a gairebé totes les ciències. Això era dur i penós; però, enfora de la troballa en si de documents, desconeguts, els resultats valien força la pena. Ara ho veureu.

Jo he pogut, en efecte, constatar que quan Cristòfor Colom, venint de Portugal, es presentà, en 1484, al duc de Medinaceli, i, després, als reis catòlics per proposar-los les *Capitulacions*, havia estat ja a Amèrica. Actuava, doncs, segur d'ell. Això us semblarà inversemblant. Però és, tanmateix, veritable, i és l'exposició d'aquesta veritat allò que m'ha menat en aquesta tribuna.

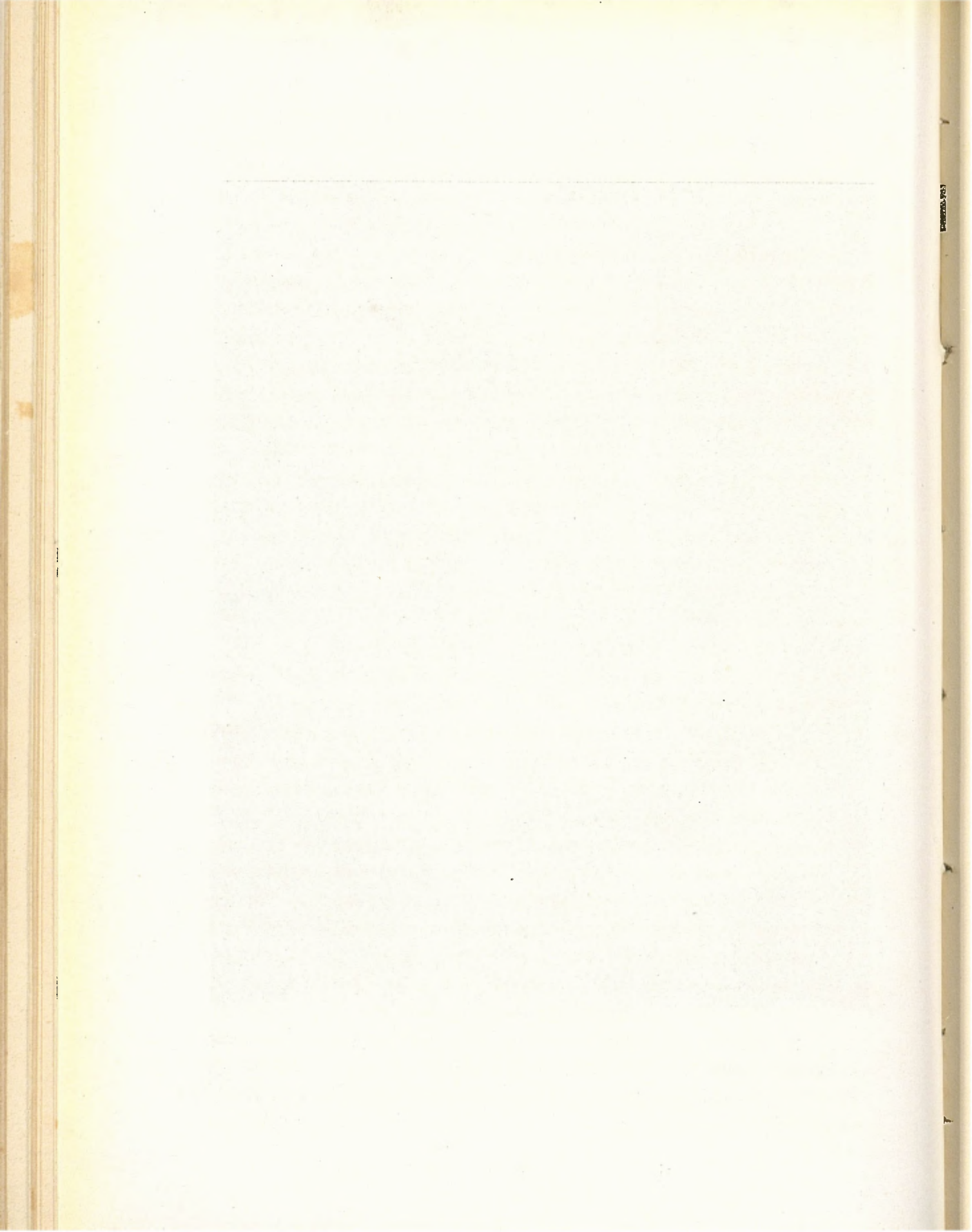
Sobre quines proves he recolzat el meu punt de vista per establir un tan gran esdeveniment? Sobre el mateix text autèntic de les *Capitulacions* abans que tot. A propòsit d'això, vegeu, encara, un exemple de la faisó com han procedit no pas solament els vells cronistes oficials, sinó encara els savis moderns. És pregonament suggestiu.

Les *Capitulacions* o acords negociats entre els reis i Colom abans de la descoberta de 1492, comencen per aquesta frase: "Són les coses que nosaltres (els reis) atorguem a vós, Don Cristòfor Colom, en alguna recompensa d'allò que *vós heu descobert* a la mar oceana i del viatge que ara hi aneu a fer" (traducció literal). Aquests mots han estat escrits el 17 d'abril de 1492, data del document, gairebé quatre mesos abans que Colom deixi Palos per al seu primer viatge oficial de la descoberta, el 3 d'agost de 1492.

Els vells cronistes no havien reportat aquesta frase. És un cèlebre

PL. VIII. — ARTUR CARBONELL : FIGURA

erudit espanyol, Fernàndez de Navarrete, qui publicà per primera vegada el text integral de les *Capitulacions*, en 1827, en una gran collecció de documents que porta el seu nom. Ell havia pres aquest text d'una còpia legalitzada existent als arxius del duc de Veraguas, descendent de Colom, i datada en 1495, ço és, posterior de tres anys a la redacció del document. En aquesta còpia—hom ho ha sabut després—els mots *allò que vós heu descobert* existien així, ni més ni menys. L'erudit Navarrete, però, estava impregnat de la *veritat oficial*; després de tres segles era cosa establerta que quan Colom sortí de Palos, en agost de 1492, era la primera vegada que anava al Nou Món. Navarrete, doncs, no cregué allò que els uils li deien; la veritat no podia ésser altra que la que reportaven els cronistes. Per a ell, era un dogma. A parer seu, doncs, el copista, el transcriptor de les *Capitulacions* s'havia enganyat. I així, ben decidit, quan publicà el document, canvià els mots *allò que vós heu descobert* per *allò que vós aneu a descobrir*. No era res; ja ho veieu! I molt honestament, convençut d'haver desfet un tort, no en diu res i no adverteix tan sols els seus lectors del canvi que ell havia introduït en la publicació. És d'aquesta manera que hom ha fet, després de quatre segles—puix que Ferran en donà l'exemple—la història de Colom i de la seva descoberta.

El gran savi Humboldt, l'historiador més il·lustre, ho repeteixo, de la geografia americana, presta fe, naturalment, a la publicació de Navarrete—diversos documents del qual eren, tanmateix, tan poc exactes com aquest—i damunt una tal base dreçà el monument de la seva crítica científica dels viatges de Colom. Aquesta base no era gaire sòlida; però adquirí llavors la gran autoritat de Humboldt, qui vingué a ajuntar-se a la de Navarrete. *Magister dixit*.

No gens menys, devés l'any 1856, l'historiador anglès Bergenroth, tot visitant a Barcelona els antics arxius de la Corona d'Aragó i de Catalunya, trobà, per la seva banda, un text antic de les *Capitulacions*, i remarcà ben bé la sorprenent frase: *allò que vós heu descobert*. Copià tot el text, el traduí a l'anglès i el publicà en un dels seus llibres. Malauradament, com que aquest llibre no s'ocupava especialment de la descoberta d'Amèrica, hom no parà gaire esment en la remarca feta per Bergenroth. Tingué el desencert, val a dir-ho, de no donar-se ben bé compte que el llibre manuscrit d'on ell havia copiat el document era el *registre original* de la Corona d'Aragó i que, per consegüent, aquell text era la *minuta de les Capitulacions*.

Tot amb tot, alguns escassos erudits copsaren l'abast del text donat per Bergenroth. Un dels primers fou el nord-americà Aaron Goodrich, destructor malvolent de Colom. I com que el destí d'aquest ha tostemps estat fatal, heus ací què dedueix Goodrich del text: Colom ha mentit als reis fent-los creure que havia ja fet una descoberta.

Per a aquest escriptor, si Colom sabia, abans de 1492, l'existència de noves terres, és que n'havia furtat el secret al pobre pilot de què parlaren en altre temps Oviedo i Gomara i, més tard, Aosta, Garcilaso i diversos cronistes.

S'esdevingué, aleshores, un fenomen que es repeteix sovint en les polèmiques dels historiadors: els defensors de la glòria de Colom negaren l'autenticitat del text esmentat per Goodrich i li oposaren el publicat per Navarrete. Ningú no es volgué pendre la molèstia d'anar a veure els originals i de comparar-los entre ells; abans vegeu, encara, quelcom de més estrany: com que en el fons la interpretació de Goodrich era injusta i odiosa, i com que la reputació, dintre la paleografia espanyola, de Navarrete sobressortia justificadament damunt les de Bergenroth i d'Aaron Goodrich, els defensors de Colom tingueren avantatge, i el text de Navarrete restà consagrat.

No contrastant, un erudit espanyol, M. Altolaguirre, s'adonà, un quart de segle enrera, que el manuscrit original, copiat per Navarrete i conservat als arxius del duc de Veraguas, contenia exactament la mateixa frase que el copiat per Bergenroth a Barcelona, i pensà, talment com Goodrich, que Colom havia mentit, però no gosà reprendre l'acusació de furt al pilot naufragat. Altolaguirre remarcà, encara, la mateixa frase en una altra còpia legalitzada, datada l'any 1497, i existent als arxius de l'Estat a Simancas. Més tard hom descobrí, endemés, d'altres còpies antigues a les mateixes *Capitulacions*, datades uns quants anys més tard que aquestes: totes contenen la frase enigmàtica, totes sense excepció, àdhuc un imprès en caràcters gòtics, trobat per la senyora duquessa d'Alba en els seus arxius, el qual imprès provenia, amb d'altres papers, dels arxius de Didac Colom.

Tot això no féu res. Els savis tenen, de tant en tant, cal dir-ho, el cap dur. I així romangueren sempre encastellats dintre llurs dos camps respectius: per als uns, Navarrete havia tingut raó de "corregir" el text copiat, i tots els vells manuscrits no havien fet sinó repetir una error. Per tal com tots aquells manuscrits no semblaven sinó còpies, aquells savis creien haver guanyat la causa. Fins i tot deien que l'error provenia del fet que les

còpies havien estat totes fetes després de l'any 1493, és a dir, després del gran viatge de Colom, i gairebé totes a l'ocasió de la confirmació dels seus privilegis. És en el preàmbul de les *Capitulacions* que es troba la frase, argüïen aquells savis; per tant, és aquesta frase que fou canviada quan hom copià el text per tal de reproduir-lo en la confirmació de les *Capitulacions*. Va sense dir que els savis del camp contrari creien la frase autèntica; però per a ells Colom era un mentider. Per a certs d'entre ells, Vignaud al primer rengle, Colom havia, àdhuc, estat un falsari, un robador i un aprofitador del secret del pilot malaurat dels vells cronistes.

Heus ací, doncs, els termes en què ha estat posada fins al present aquesta part dels grans problemes somoguts a l'entorn de la descoberta d'Amèrica. Però, qui té raó? El text autèntic de les *Capitulacions*, portava la frase misteriosa? És que es tracta més aviat d'una error o d'un anacronisme fet pels antics transcriptors? Ha fet ben fet Navarrete d'introduir l'esmena? És aquesta qüestió que jo he volgut resoldre definitivament abans que tot. Per sort, hi he reeixit sense cap mena de dubte. I, en efecte, tot seguit m'he donat compte que Navarrete, en modificar el text sense dir res, emprà termes que provenen que ell comprenia que es tractava d'una frase del text original. Canvià els mots *ha descobert* (*ha descubierto*) pels mots *descobrirà* (*ha de descubrir*). Ell creu, doncs, que aquests foren escrits abans del viatge de 1492, car, altrament, no els hauria pas canviats; hauria dit simplement, com ho han fet d'altres després d'ell, que la frase fou escrita en 1493, quan hom confirmà les *Capitulacions*; la qual cosa semblava explicar l'anacronisme. Després he remarcat que totes les còpies antigues no venien pas de la confirmació de les *Capitulacions*, sinó que algunes venien directament del text primitiu.

Ja n'hi havia prou per a comprendre en quin costat es trobava la veritat. Tanmateix, era millor de posseir, si possible, el text original de les *Capitulacions*, ço és, un text escrit abans del viatge de 1492. I bé; aquest text, el tenim. No és altre que el que copià Bergenroth i que cap savi no havia examinat després d'ell. Amb el senyor Valls i Taberner, historiador i paleògraf català, he pogut constatar perfectament que el manuscrit no és altre que el registre mateix de les *Capitulacions*, efectuat el mateix 17 d'abril de 1492, data d'aquestes, gairebé quatre mesos abans de la partida de Colom a Palos. Aquest text es troba en un *llibre-registre de les actes reials de la Corona d'Aragó-Catalunya* corresponent a l'any 1492. El llibre és conservat en perfecte estat; els seus folis guarden llur numeració primitiva;

les actes registrades es succeeixen cronològicament dia per dia en l'ordre en què foren expedides. Ço que és força més important, però, és que les *Capitulacions* no hi són pas soles, sinó que van acompanyades de dos altres documents, relatius a Colom, d'una valor inapreciable. Són el *Passaport* donat pels reis al navegant i una lletra de presentació per als sobirans que pogués trobar durant el seu viatge. Aquests dos documents porten també la data del 17 d'abril de 1492, i mai no han estat trobats en cap altra banda, ni tan sols en els arxius de Castella ni en els dels descendents de Colom. Tampoc no han estat reproduïts, a l'inrevés de les *Capitulacions*, en la confirmació d'aquestes. No hi havia cap motiu per a fer-ho, és veritat; això, però, garanteix, encara, la data de l'enregistrament del text. Un altre historiador espanyol, el savi paleògraf senyor Giménez i Soler, ha comprovat que el llibre-registre de què parlem porta ben bé el nombre cronològic de la sèrie de la qual forma part, i que ha estat inscrit després de segles als catàlegs dels Arxius d'Aragó.

La prova és feta d'una faisó lluminosa. Ens trobem davant la minuta autògrafa de les *Capitulacions*, enregistrada al temps mateix en què els acords foren fets; de la qual cosa Bergenroth no havia hagut esment. D'altra banda, aquestes minutes porten totes la signatura de Johan de Coloma, secretari del rei Ferran.

Navarrete, doncs, féu un tort en modificar arbitràriament la frase en qüestió, i la seva absurda equivocació ha falsejat d'un segle ençà tots els estudis colombins. A causa d'aquest veritable *cop dictatorial* del vell erudit espanyol, qui torturà el document per tal d'adaptar-lo a una "veritat oficial", s'ha de refer tota la història de la descoberta.

Hom em replicarà, potser, tan dictatorialment com Navarrete: "no; cal tenir en compte l'explicació d'Aaron Goodrich i de Vignaud. Les *Capitulacions* autèntiques porten ben clara la frase sorprenent; però és que Colom va mentir als reis. Si abans de l'any 1492 havia tingut idea de les terres desconegudes, és per tal com s'havia assabentat, sigui honradament, sigui perquè l'havia robat, del secret del pilot de què els vells cronistes han parlat".

Nou sofisme, nova mentida que jo he pogut igualment destruir. Ja us he recordat la llegenda dolenta. Heus-la ací detallada. Un pilot, segons certs autors, portuguès, segons d'altres, andalús, segons d'altres, basc, segons d'altres, encara, gallec o què sé jo, tot navegant amb d'altres mariners, de les costes de la península ibèrica estant cap a Irlanda (d'altres

diuen cap a la Guinea) hauria estat empès pels vents d'una tempesta cap a l'oest durant dies i dies fins a una de les Antilles, la qual illa, segons la majoria dels qui reporten la llegenda, era l'illa de *Santo Domingo*. No sentint-se prou forts per a desembarcar, el pilot i els seus homes haurien emprès el viatge de tornada cap a Europa, extenuats per la fretura de queviures, però reeixint, tanmateix, a abastar les Canàries, segons els uns; l'illa de Mallorca, segons els altres. Qualques mariners haurien mort durant la travessia; el pilot i els sobrevivents reberen asil a casa Cristòfor Colom, qui justament habitava l'illa africana on ells cercaren alleujament. Allà, a la casa de Colom, haurien mort de resultes de llurs sofrances; el pilot, però, abans d'expirar, hauria contat a Colom la seva aventura i li hauria donat, àdhuc, una carta marcant la ruta per a la descoberta. Els detractors de Colom diuen que, el pilot havent mort, Colom s'emparà dels seus papers. D'altres enemics del gran marí, els més cruels, com és ara Goodrich, deixen sospitar que Colom precipità la mort del pilot dissortat. Detall curiós i útil a retenir: alguns cronistes afegeixen que en arribar a l'illa misteriosa, com que era de nit, ningú sinó el pilot no es donà compte de la nova terra; que ell observà la seva situació geogràfica, i que es féu enrera abans de l'alba, a fi que els mariners no poguessin heure esment de la seva descoberta.

Ni Oviedo, qui fou el primer a propagar aquesta llegenda, ni López de Gomara, qui la reprengué, ni Acosta, ni d'altres cronistes qui l'han reproduïda abans de la fi del segle xviè., no han donat el nom del fabulós pilot. No és sinó el meu compatriota, l'atractívol narrador de les llegendes dels Incas, Garcilaso de la Vega, força conegut pels emportaments de la seva fantasia, qui llançà en 1609, en la primera part dels seus *Consentarios Reales*, el nom d'Alfonso Sánchez, nadiu d'Huelva, i, per tant, andalús. Després de Garcilaso molts d'altres han propagat la seva versió, sense afegir-hi res de nou i sense presentar cap prova a favor de l'escriptor peruà.

En els nostres temps, són nombrosos encara els historiadors o pretesos com a tals, qui han semblat prestar fe a narracions tan absurdes com aquella. Hom s'estranya de trobar entre ells Vignaud, qui mancava sovint, és cert, de sentit crític, i, sobretot, l'illustre historiador de la marina espanyola Fernàndez Duro. Un canonge de Xereç, a Andalusia, publicà, en l'aviamentesa del quart centenari de la descoberta, un llibre on reuní tots els passatges dels cronistes o escriptors en què la meravellosa història era contada. Com que el nombre d'aquests passatges pujà a qualques desenes entre

els segles xviè., i xviiiè., el bon canonge, el Pare Lorenzo i Leal, cregué, per raó d'aquest nombre, veure establerta la veritat d'allò que ell anomenava una *tradició*. No s'adonà que aquells autors no havien fet altra cosa sinó copiar-se els uns als altres, i que tots s'havien inspirat En Oviedo i En Garcilaso. Vignaud, al seu torn, poà la llegenda En Lorenzo i Leal.

Com és possible que al segle xxè., un hom pugui pendre seriosament una semblant narració? A tot estirar això podia ésser acceptat quatre cents anys ha, fins i tot al segle xviiiè., no pas perquè llavors es cregués més en els miracles que avui, sinó per tal com l'experiència no havia mostrat la inanitat de la falla.

Tanmateix, quatre llargs segles s'han escolat d'ençà de la descoberta d'Amèrica; milers, centenars de milers d'embarcacions a la vela de tota mena han navegat, no vull pas dir de Portugal a Irlanda o a la Guinea, sinó més aviat a l'oest, cap al sud o cap al nord, i han sofert milers de vegades els embats de tempestes formidables; i hom no sap de cap que hagi estat emmenada a fer la passejada de què parlen Oviedo i Garcilaso. Això, ho podem dir, és prou per a rebutjar *a priori* llur versió. Avui sabem que per anar a Amèrica, sigui a les Antilles, sigui a Terraferma, *cal voler-hi anar i dirigir-s'hi*, fins i tot quan un hom va damunt un canot.

Hom no pot tampoc acceptar la tesi d'Altolaguirre: Colom mentí al rei simplement per gloriejar-se, per fer valer el seu projecte? Cal ignorar tota la història dels passos i de les negociacions de Colom; cal, no res menys, oblidar quin és el punt en qüestió, el secret guardat a l'entorn de la frase analitzada, el silenci que hi feren els cronistes, per a imaginar una tan vana explicació.

Colom s'abstingué durant sis anys, de 1486 a 1492, de revelar el seu secret; tractà de convèncer els monarques i llurs consellers per mitjà de raonaments, d'arguments de tota mena, tret del de la seva experiència d'un anterior viatge a les terres de què parlava. Per dues vegades preferí de romelles relacions abans d'exhibir aquest argument decisiu. Sabia massa bé que revelant-lo perillava de perdre-ho tot. Ferran, llavors, l'hauria despullat del gran secret; no hauria pas esperat l'any 1500: són deu o dotze anys més aviat que l'hauria condemnat a les cadenes, als turments de la Inquisició. Per què, doncs, hauria ell inventat una mentida que li hauria pogut ésser tan perillosa?

La veritat és tota altra. Colom, en un moment donat, veié tots els seus esforços perduts, el seu projecte rebut. A la cort hom opinava que de-

manava massa per la poca seguretat d'allò que ell ofería. Tanmateix, és per això precisament que era exigent: per tal com estava cert d'allò que anava a donar. Deixà, doncs, la cort; se n'anà a Còrdova a recollir el seu fill Didac, qui hi havia romàs, amb la intenció de seguir cap a França. A la Ràpita, per on passà, veié per un atzar l'antic confessor de la reina, el Pare Pérez. Aquest li inspirà confiança, i parlaren. Llavors la cosa canvià tot d'una. Colom tornà tot seguit a Granada, parlà en companyia del monjo, i la reina cedí. Ella vacillava una mica encara, puix que mancava de diners. Santàngel li n'oferí. Després, aquest, Coloma i el Pare Pérez, menaren l'afer a bon terme. Què vol dir tot això? És ben clar.

Colom, empès gairebé a la desesperança, confià el seu secret — sens dubte una part només — al confessor de la reina. La revelació degué ésser convincent. El confessor s'afanyà a anar a trobar Isabel, li digué allò que convenia de dir-li, i es convencé també. Coloma i Santàngel—els confidents del rei, i potser també, jo crec, del mateix Colom—resten igualment persuadits. Totes les dificultats, totes les resistències de sis anys són apla-nades en no gaires minuts. Hom atorga a Colom tot allò que ell volia, virregnat, almirallat, delme, vuitè, tot. La seva victòria fou ràpida i completa. I la frase misteriosa sorgí: *En alguna recompensa d'allò que vós heu descobert...* Sorgí, però restà com una valor entesa entre les parts contractants. Enfora d'elles, de Coloma, el Pare Pérez i de Santàngel, ningú no la podia capir. Els cronistes, el públic, la ignoraran. Per a la història mateixa, romandrà llarg temps un enigma. És que Colom, ho repeteixo, no revelà sinó una part del secret, i, encara, no la revelà sinó al confessor. Els reis cregueren sota jurament el Pare Pérez. La frase enigmàtica sorgí per tal com era la garantia recíproca entre el futur almirall i els monarques. Colom més tard ho digué: donava allò que *cap altra persona al món sinó ell no podia "donar"*. Els reis feien constar allò que rebien de Colom i el preu d'allò que ells li donaven. És clar així com la llum del dia. No hi ha ningú més sinó Ferran, qui, més tard, llavors que Colom, Isabel, el Pare Pérez, Coloma i Santàngel seran morts, voldrà ofegar aquesta veritat i negar la seva paraula. La tesi d'Altolaquirre no és, doncs, pas més acceptable que les d'Anderson i de Vignaud.

Anem ara a la recerca de la veritat íntegra; tractem de saber més que no sabé el mateix Pare Pérez. I reeixirem. Colom digué la veritat. Havia fet una descoberta damunt la "mar oceana", talment com diuen les *Capitulacions*, força abans de 1492. Quina era, però, aquesta descoberta? En un

llibre que he publicat novellament, he dit que ell havia estat a Groenlàndia, potser a Terra Nova. Avui us goso fer una revelació: Colom anà més enllà, molt més lluny: costejà una part de l'Amèrica del Nord; arribà fins i tot a l'illa de *Santo Domingo*. És ell el pilot desconegut o l'Alonso Sánchez de la llegenda: és ell i ningú més.

Aquesta tesi, per bé que sembla molt audaciosa, no és, tanmateix, del tot nova. De l'any 1890 ençà, el savi marí espanyol Patricio Ferrazon, qui, amb tot, no coneixia el text autèntic de les *Capitulacions*, ni molts d'altres documents que jo he pogut examinar, l'havia ja sostinguda. Ferrazon pervingué a la veritat per mitjans essencialment científics, per l'estudi professional, minuciós i precís de la ruta seguida per Colom a l'Oceà, durant els mesos de setembre i d'octubre de 1492. Amb prou feines ha recorregut als textos d'alguns historiadors. Maury i d'altres savis, molt de temps abans que el marí espanyol, havien ja remarcat en Colom la coneixença dels vents, de llurs efectes en la navegació. Hom, però, no atribuïa això a altra cosa sinó a la seva gran pràctica marítima. L'anàlisi fet per Ferrazon mostra quelcom més: ens fa veure com Colom no navegà una sola jornada a l'atzar en 1492, d'ençà que partí de les Canàries fins a la seva arribada a Sant Salvador (Guahamaní).

Seguí una marxa perfectament segura, sense deixar-se esgarriar per incidents de la ruta, ni els vents, ni els corrents, ni els ocells, i talment com aquell qui sap ben bé on va i per quin camí hi ha d'anar. D'això, d'aquest estudi tècnic de l'itinerari de Colom, Ferrazon dedueix que aquest marxava directament envers el cap *Arenas*, a la Florida—cap situat sobre el paral·lel comprès entre les illes de *Hierro* i de Gomera (Canàries). Ell en treu la conseqüència que Colom coneixia ja la Florida, puix que hi havia anat de Groenlàndia estant, en el viatge de què m'ocuparé tot seguit. De la Florida estant, Colom hauria tornat a Europa tot seguint en part el corrent del *Gulf-stream*. Per la meua banda he fet de bell nou l'examen detallat del *Diari de bord*, de Colom; i n'he esclarit la narració tot ajudant-me tant dels nous documents com de les remarques de Ferrazon i d'altres; i he, així, trobat la demostració de la tesi del marí espanyol, tot completant-la, però, i modificant-la posant al dia un fet nou i, als meus ulls, indiscutible: que abans de 1492, Colom havia anat més enllà de la Florida, fins a l'illa de *Santo Domingo* (*Haití* o l'*Espanyola*), i que hi havia desembarcat. La diferència de latitud entre aquesta illa i el paral·lel de Gomera, seguit per Colom, s'explica per la insuficiència de mit-

jans de què s'hagué de valer per a fixar les latituds en la misteriosa navegació que anomenaré d'ací endavant la *pre-descoberta* d'Amèrica. Quinze anys abans de 1492, Colom navegava pel seu compte, i no podia anar tan ben proveït d'utilitatge com quan féu el viatge per compte dels sobirans catòlics. D'altra banda, una diferència de coordenades de 4 ó 5 graus, era freqüent en aquells temps, si es tractava de mars o de terres inexplorades.

Passo a la demostració històrica de la meva tesi, tot deixant de banda la demostració nàutica i tècnica que, per bé que suficient per ella sola, fóra ací massa àrida.

Tots vosaltres sabeu que el text complet i original del *Diari de bord* del primer viatge, no ha pervingut fins a nosaltres. Es troba, ben segur, amagat al fons dels vells arxius nacionals o senyorials d'Espanya, difícils d'abastar. Molts d'altres documents relatius al gran marí es troben en el mateix cas, sens dubte: servem-ne l'esperança.

El *Diari autògraf* de què parlo fou lliurat per Colom als reis catòlics, en demanar-lo ells, llavors que el descobridor entrà de bell nou a Espanya pel març de 1493. Els sobirans no li'n tornaren sinó una còpia. Això són fets esbrinats i coneguts. Era exacta aquesta còpia? Cal pensar que sí. No és tampoc, però, aquesta còpia que coneixem avui; és solament un extracte pres hom no sap pas si damunt la dita còpia, o sobre una altra encara, pel bisbe Las Casas, el cèlebre defensor dels indígenes americans. Las Casas no es trobava en el cas dels cronistes oficials de què he parlat. Era un home ara i des apassionat, impetuós, però essencialment honrat, pregonament sincer. Escriví també una *Història de les Índies*, que és més aviat una història de les descobertes de Colom. Però com que ell no vivia a sou dels monarques, com que no estava a llur servei, ja comptava que aquell llibre no podria ésser publicat en vida d'ell. La censura l'hauria defès o adulterat; per què, doncs, ordenà als seus executors testamentaris de no donar-lo al públic sinó fins després de 60 anys de la seva mort. El llibre romangué, així, inèdit durant segles sencers, i fa només cinquanta anys que ha estat imprès. No ens en planyèssim pas, però.

Esdevingué a l'extracte del *Diari de bord* tret per Las Casas talment com a la *Història de les Índies*. No fou fins a l'any 1827 que Navarrete el trobà i el féu públic per primera vegada en la seva gran *Collecció* dels navegants espanyols dels segles xvè., i xviè. Jo he pogut constatar que en el text de Las Casas, Navarrete no havia introduït sinó modificacions d'or-

tografia, de vegades enutjoses, certament. Per sort, Lollis l'ha reproduït amb fidelitat en la monumental *Raccolta* sobre Colom.

Donada l'honradesa de Las Casas, si hi ha, doncs, errors o adulteracions en el text que ens dóna, no poden venir sinó de la còpia de què ell es serví. Ell mateix apar que dubti ara i adés de l'exactitud total d'aquesta còpia; en general, però, hom no hi remarca res d'anormal, tret de dos o tres passatges, dels quals no haig de parlar ací. He pogut constatar ben bé que l'extracte de Las Casas consona amb d'altres documents perfectament autèntics que tenen analogia amb tal o tal incident del viatge. Tenim també, per constatar, la veracitat general del *Diari*, la famosa lletra tramesa per Colom, així que arribà a Lisboa, a Luis de Santàngel, traduïda i publicada en diverses llengües de l'abril de 1493 ençà. Malgrat quelques defectes, l'extracte del *Diari de bord* fet per Las Casas pot, doncs, servir-nos de guia per a abastar la veritat, tant més que, en general, és bastant explícit.

Passem-hi l'esguard i seguim Colom. Remarquem que del 6 de setembre ençà, després que deixa l'illa de Gomera per a llançar-se en la immensitat de l'Oceà, segueix una direcció fixa, invariable: l'oest, poc çà poc lla sempre el paral·lel que es troba entre les illes de Gomera i de Ferro (Canàries), i es manté obstinat a no decantar-se'n. Dia per dia, el *Diari* repeteix durant gairebé un mes: *segueix el seu camí, l'oest*. Aquests mots, *el seu camí*, tenen una gran força en llengua espanyola: *su vía*; això vol dir "la via que havia de seguir"; més ben dit: "la via que ell sabia que havia de seguir". De tant en tant, per exemple el diumenge 9 de setembre, el desencert dels mariners al timó desvia la marxa una mica de l'oest. Llavors, diu el *Diari*, l'almirall amonestà diverses vegades aquells mariners. Són els corrents marins que, d'altres vegades, obliguen a pendre més aviat el nord-oest; el *Diari* en pren nota i ens fa saber que tot seguit que li és possible, Colom reprèn sempre la seva ruta cap a l'oest.

Colom, doncs, té un terme invariable del qual coneix, mica ençà mica enllà, la posició; ha marcat la seva latitud, segueix el paral·lel on s'ha de trobar aquell terme; sap, però, que és molt lluny on va, i per bé que cada dia fa el compte del camí recorregut, no diu als mariners sinó una part de la xifra veritable. Quina era, doncs, aquella fita? Anem-ho a veure, sense haver de recórrer a les lletres de Toscanelli, les quals lletres no són sinó falsies com tantes d'altres.

Avui sabem, pel *Passaport* de què he parlat ja—aquell *Passaport* tro-

bat als arxius de la corona d'Aragó, a Barcelona—, que els reis donaren a Colom explícitament l'encàrrec d'anar en nom d'ells a l'Índia. Colom recorda també això al començament del seu *Diari*. Després, el dimecres 3 d'octubre, ens conta que uns quants dies abans d'aquesta data no s'ha volgut deturar, talment com li ho suggeria Pinzon, per anar a la recerca d'unes certes illes que ells creien—així Pinzon com el mateix Colom—situades no gaire lluny d'on navegaven aleshores. L'almirall no ho volgué per tal com *el seu propòsit era d'arribar a les Índies; i deturar-se en ruta no era assenyat*. Més tard, encara, el 10 d'octubre, vigília gairebé de la descoberta del Guahamaní, el *Diari* repeteix aquesta voluntat tenaç de pervenir al capdavall. Els mariners prou es planyen de llurs sofrances; Colom, però, tracta de reconfortar-los i els diu que és endebades que es planyin, *per tal com ell va a l'Índia i no es deturarà abans d'arribar-hi*.

L'Índia és, tanmateix, vaga. Colom, però, s'encarregarà de precisar-nos les coses. Vegeu com ens fa saber que cerca de primer un punt d'orientació, una illa que li serveixi per a saber on es troba i per a dirigir-se cap a la terra ferma de l'Índia amb tota seguretat. En data del 6 d'octubre, el *Diari* porta, en efecte, paraules decisives. Aquest dia, Pinzon diu al seu cap que potser fóra bo de decantar envers el sud-oest. Era un consell assenyat. Colom vacilà a seguir-lo, i escriví, llavors, en el *Diari*, que Pinzon no podia haver parlat *amb referència a l'illa de Cipango*. Això vol dir que per a Colom allò que Pinzon li aconsellà significava tornar-se'n cap a d'altres illes. Ell, Colom, no ho volia per tal com *creia que si fallaven l'illa de Cipango, tardarien a trobar terra ferma, i valia més anar primerament a la terra ferma i més tard a les illes*. Aquesta frase, probablement mal transcrita, sembla obscura. No ho és, tanmateix, si hom segueix les coses de prop. Ens mostra simplement que Pinzon es guiava pels senyals visibles i volia informar-se'n i seguir-los. Colom, no; havia marcat Cipango damunt la seva carta en una posició falsa, com els fets ho vingueren a demostrar, però tenia una fe cega en la seva carta. Els senyals visibles es referien a d'altres illes: la seva carta, a la que ell cercava, a *Cipango*. Aquesta és, doncs, el seu punt d'orientació per a l'Índia. És tan cert que tot al llarg del viatge es dirigeix cap a *Cipango* exclusivament, com a punt d'orientació, i que no vol absolutament cap altra illa, que el 19 de setembre, quan havia navegat més de 400 llegües a l'oest de les Canàries, havia ja escrit això: que ell "sabia que en els paratges que travessava hi havia illes (ell les imaginava a la mar de Sargassa), però que passava de

llarg per tal com la seva voluntat era de continuar la seva ruta fins a les Índies”.

Així mateix, el dimarts 25 de setembre, Pinzon li diu que, a parer seu, navegaven prop d'unes certes illes marcades damunt la carta de Colom mateix. Aquest li respon simplement que si era així com deia, *era per tal com, empesos pels vents, s'havien decantat cap al nord-oest*. Totes les illes—reals o fantàstiques—no li interessaven gens. És únicament *Cipango* que vol retrobar. I no és fins al 7 d'octubre, l'endemà del segon consell de Pinzon, que es decideix, a la fi, a singlar cap al sud-oest, seguint el vol dels ocells. Probablement s'ha adonat que, per tal de no deixar el paral·lel que ell creia segur, ha ultrapassat o està a punt d'ultrapassar el meridià d'allò que cerca. D'altra banda, ell sap ben bé que els seus homes volen veure terra, no importa quina. Li cal accontentar-los.

Quina era, doncs, aquella illa que Colom anomenava *Cipango*? Continuem l'enujós examen, que ens resoldrà el problema.

El 12 d'octubre, Colom descobreix Guahamaní (Sant Salvador) de l'arxipèlag de les Bahames. Esmerça diversos dies a reconèixer d'altres illes d'aquest mateix arxipèlag. El 28, arriba a Cuba; la costreja fins al 31, cap a l'oest, i hi desembarca. Després de les dades donades pels indians, Pinzon pretén que es troben en terra ferma, a *Quin-Say*, no gaire lluny de *Catay* i del Gran Ca. Colom creu, per aquesta vegada, Pinzon. Per què? Per tal com veia molt bé que no era *Cipango*. A més, sap que Pinzon té notícies emanant de Roma, del Vaticà, relatives a *Catay*. Envia, doncs, dos emissaris a veure el Gran Ca. Els emissaris recorren l'illa durant quatre dies i no troben el sobirà pel qual demanen. Per contra, Colom s'assabenta que Cuba no és sinó una illa. Sembla que en aquell moment, puix que era la terra ferma que ell desitjava principalment, hauria hagut de continuar cap a l'oest. Tanmateix, no féu pas això, sinó que, tot canviant violentament de ruta, es dirigeix cap a l'Est. Els indians li han parlat d'una illa en aquella direcció, on trobaria or. Ell pensa que aquesta illa, anomenada *Babeque* pels indians de Cuba, és potser *Cipango*: es veu ben bé que no s'hi troba encara, entremig de tantes d'illes (*Lucaies* i *Cuba*). Partint cap a l'Est el 12 de novembre, segueix amb una marxa incerta el canal de Sant Nicolau. Es troba així com extraviat en mig aquella gran quantitat d'illes que l'envolten. Va i ve d'ací d'allà, sense saber prou encara què vol. El 19 de novembre albira, a la fi, *Babeque* al lluny, a la ratlla de 60 milles a l'oest; però no pervé pas a atènyer-la; car els

vents i els corrents l'empenyen cap al nord-est, i *Babeque* li fuig al sud-est. Passa encara qualques dies a l'atzar, sempre amb vistes a *Bebeque*. El 24, Pinzon desapareix: la seva caravella desafia més bé els vents que no pas la nau on va Colom. Més tard sabrem que després d'haver desembarcat a *Babeque*, Pinzon es desesperança i es dirigí, llavors, cap a l'illa anomenada després l'*Espanyola*, on Colom el retrobarà.

Quant a aquest, el 24 de novembre torna a Cuba, que costreja de bell nou fins al 5 de desembre, data en què assoleix l'extremitat oriental de l'illa. D'allà estant veu una altra illa, molt gran també, situada cap al sud-est. Renuncia a *Babeque* i es dirigeix cap a aquesta altra illa, on arriba el mateix dia 5 de desembre. Era l'illa *Espanyola*, avui *Santo Domingo* (Haití).

Del 5 de desembre de 1492 al 15 de gener de 1493, Colom no deixa ja l'illa *Espanyola*. Reconeix tota la costa septentrional; entra en tractes amb els indígenes. Hi perd, embarrancada, la seva nau capitana, i decideix de bastir, al mateix indret del naufragi, una fortalesa on deixà qualques espanyols. El 5 de gener, Pinzon, qui l'havia avançat, s'ajunta amb ell. A la fi, el 9 de gener, tot reconeixent la costa de l'est, pren un determini i escriu en el seu *Diari* que vol tornar-se'n a Espanya, sense deturar-se, car *ha trobat allò que cercava*. I, tanmateix, no havia arribat a l'Índia. No hi fa res; està convençut d'haver trobat *Cipango*. Santo Domingo, doncs, era *Cipango* per a ell, el *Cipango* que cercava. L'ha reconegut; ell ho diu.

En resum, és evident que, en arribar a Cuba, Colom es donà compte que havia ultrapassat a l'oest l'illa tan desitjada. Un moment cregué que es trobava damunt la terra ferma. Quan sabé que Cuba no era sinó una illa, no pretengué de reconèixer-la per *Cipango* i se'n tornà cap a l'est a cercar aquesta. Navegà uns quants dies a la recerca de *Babeque*, al nord-oest, però tot d'una que veié *Santo Domingo* al sud-est, singlà cap a aquesta illa sense vacillar. Tot just arribat a un punt determinat de la costa septentrional de l'illa, digué, sense dubtar gens: *he trobat allò que cercava*. Podem, fins i tot, fixar aquest punt: és a la ratlla de 60 quilòmetres a l'oest de *Puerto-Plata*, en un indret que Colom anomenà *Punta Roja*, probablement a causa de la coloració del sòl. Anant de *Punta Roja* a *Puerto Plata*, hom troba successivament el riu anomenat encara *Martín Pinzón*, per tal com aquest hi arribà pel desembre de 1492, abans que Colom; després el cap *Belprado* i el cap *Àngel*. A l'est de *Puerto Plata* es tro-

ba *Puerto de Hierro*, i després el cap Francès: *Francès*, nom donat per Colom mateix l'11 de gener de 1493. D'aquests indrets estant, i més particularment de *Puerto Plata*, hom pot pujar una cadena de muntanyes des d'on hom albira la *Vega de la Concepción*, immensa plana anomenada així pel mateix Colom, i regada per centenars de rius, alguns dels quals arrosseguen palletes d'or. És la regió de *Cibao*, molt rica en or, efectivament, que Colom identificà un moment amb el *Cipango* de Marco Polo.

Assagem ara de reconstituir la història i d'explicar la frase misteriosa del text autèntic de les *Capitulacions*. Per a mi, talment com per a Ferrazon quaranta anys ha, Colom havia estat a l'Amèrica força abans de 1492. El viatge que hi féu en aquesta data, pel compte dels reis catòlics, no fou sinó la *descoberta oficial*; hi hagué una *pre-descoberta*, però. En aquesta, de la qual fixaré tot seguit la data i la sortida, Colom, tot venint de Groenlàndia reconegué Terra Nova, costejà el Canadà i els Estat Units sense deturar-s'hi, per mancaça, sens dubte, de queviures a bastament per a un viatge massa llarg, així com per mancaça de forces per a una lluita possible. Aquelles terres no eren, a parer seu, sinó terres inhospitàries o poblades de salvatges bellicosos. A més, havia de suposar-les desproveïdes d'espècies, aquest tresor en què somniava l'Edat Mitjana, i desproveïdes també d'or, per tal com en aquella època hom creia que l'or no es trobava sinó als climes molt càlids.

En arribar davant la gairebé illa de la *Florida* i en trobar la infinitat d'illots, d'esculls i de baixos que l'envoltaven, degué fer-se mar endins al nord-est passant davant les *Lucaies*. Empès, a la fi, potser pels corrents i les tempestes, tan freqüents en aquells paratges, davallà a l'illa de Santo Domingo, on degué haver de baixar per pendre provisions, sigui furtivament, sigui acollit pacíficament pels indígenes. És possible que hagués anat a vorejar la regió de *Cibao*, on s'hauria assabentat de la seva riquesa d'or. Aviat, i no tenint, indubtablement, a la seva disposició, sinó una frèvola embarcació i molt poca gent amb ell, emprengué la seva tornada a Europa seguint els vents o els corrents tot el més que pogué. Se n'anà a les Canàries possiblement, i després a Espanya. Una part del seu feble equipatge pogué haver mort extenuada; la resta, sens dubte pobres mariners, sense cap coneixença científica, foren incapaços de comprendre la importància de la descoberta i de treure'n profit. Podem saber, d'altra banda, si Bartomeu Colom, si alguns amics íntims del futur almirall no foren els seus companys en aquella *pre-descoberta*?

Remarquem quelcom de colpidor. Colom, després de 1492, després de la descoberta oficial, obstinat com estava d'arribar a l'Índia, de trobar un estret o canal que hi menés, *mai no cercà aquest passatge a l'oest o al nord-oest de les Lucaies*; ni, així mateix, no cercà d'anar més tard a l'oest de Cuba. Hom veu ben bé que ell sabia que per aquella banda toparia amb una barrera infranquejable de terres, i que sabia no pas solament que aquella terra ferma *no era Catay ni l'Índia*, ans encara que no era per allí que hom hi podia anar. Remarquem, encara, que Cabot, Cortenat, tot d'una després del gran viatge oficial de Colom, partiren cap a Terra Nova a cercar-hi el passatge devés Catay. Colom no féu pas com ells, sinó que el cercà al *sud-est*.

Ara podem estudiar l'origen de la llegenda reportada per Oviedo i per Garcilaso, i aquesta mateixa llegenda ens confirmarà la veritat d'això que vinc d'avançar. Tot el misteri s'esclarirà i tot esdevindrà lògic. Colom, així com els reis, Coloma o Santàngel—aquests darrers imperfectament formats d'altra banda—, han pogut deixar escapar quelques paraules, quelques engrunes de la veritat. La imaginació de les gents se n'ha emparat, i, la gelosia ajudant-hi, la falla ha estat forjada. El nom del pretès pilot que ens ha donat Garcilaso serà per a nosaltres un veritable esclat de llum: *Vandalús Alonso Sánchez*. Cap investigador, cap historiador no ha pogut trobar un pilot d'aquest nom bo i fullejant els arxius del segle XVè. a Andalusia, ni, àdhuc, a tota Espanya. Els detractor's de Colom han acceptat l'existència del nom i del pilot sense cap prova, només per tal com els calia humiliar Colom. I bé; jo he fet una troballa. Hi ha hagut verament un Alonso Sánchez, andalús, i pilot en un moment donat de la seva vida, al segle xvè.: era Alonso Sánchez de Carvajal, nadiu de Baeza, amic lleial i servidor de Colom; fins i tot un dels seus homes de confiança, un dels dipositaris dels famosos *llibres dels privilegis* de l'almirall. Sobrevisqué a Colom; fou també l'amic del fill de l'almirall; habità algun temps a Santo Domingo. Hom comprèn ara que Oviedo hagués recollit en aquella illa la llegenda—com ell mateix ho diu—i que Garcilaso hi hagués barrejat el nom d'Alonso Sánchez. Sánchez arribà, ben segur, a conèixer una part de la veritat, sigui que l'hagués escoltada de Colom mateix, sigui que l'hagués apresada de Coloma, de Santàngel o dels reis. No esmento el Pare Pérez, car tinc fe en la seva virtut i en la seva discreció. Aquesta part de la veritat, Santàngel la contà als amics, i arribà desfigurada a Oviedo abans de 1534, data de la publicació del llibre on la des-

criu. Més desfigurada encara pervingué a Garcilaso, qui escriví al començament del segle XVII. basant-se sobre allò que havia sentit dir al seu pare devés l'any 1560. La llegenda, doncs, no ha estat ací, com sempre, sinó la disfressa de fets reals.

Sé prou bé que a la meua argumentació, tota recolzada damunt documents irrecusables, hom replicarà amb escepticismes que amb això no n'hi ha prou, que em calen testimoniats directes. N'és un, tanmateix, el text autèntic de les *Capitulacions* passades pels sobirans i Colom. És un testimoniats suficient per ell sol. No gens menys, en vull presentar d'altres.

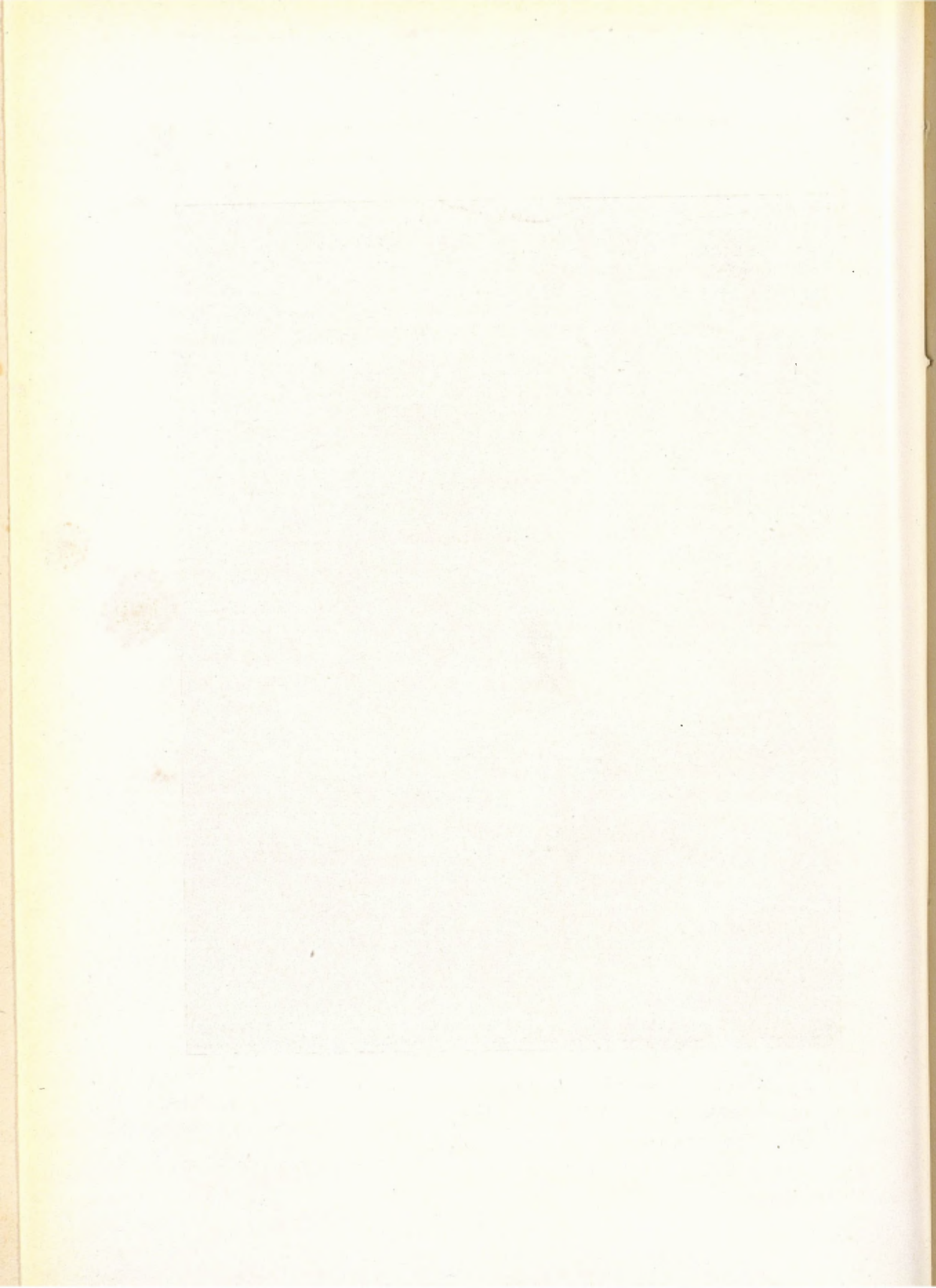
Heus ací tot d'una testimoniats directes de Colom mateix. He alludit ja les gestions seves prop de l'Estat castellà, és a dir, personificant les coses, prop de Ferran el catòlic, qui refusava de mantenir els seus compromisos vers el gran navegant i pretenia, àdhuc, despullar-lo del governament de Santo Domingo. Per aquesta causa, entre 1502 i 1506, Colom redactà alguna vegada demandes i *memorials* de greuges, els originals dels quals, perfectament autèntics, de vegades fins i tot autògrafs de l'almirall, són conservats en part als arxius de la casa dels ducs d'Alba, a Madrid. En alguns d'aquests preciosos documents, hom llegeix frases com és ara aquesta, que es refereix a terres descobertes per Colom: *Estava en les mans de l'almirall, després de Déu Nostre Senyor, de donar-les a qualsevol príncep amb el qual hagués arribat a una avinença*. O bé, encara, aquesta altra: *No hi havia sinó l'almirall, i només ell al món, qui podia donar als reis les dites terres*. Què pot això significar? Això salta als ulls: no hi havia, abans de 1492, cap altre home al món sinó Colom qui coneixia el secret de les Índies; només ell el podia revelar. Només ell sabia on aquelles terres estaven situades; només ell, abans de 1492, hi havia anat.

El fill de Colom, Didac, repetí sovint aquesta mateixa frase en els seus pledejaments al procés que entaulà contra l'Estat, per tal de reclamar-li l'execució de les *Capitulacions* i la reconeixença dels seus drets de virrei de les Índies, de què ell era l'hereu. Ço que es revelador, però, ço que no pot ésser més suggestiu, és que mai, el procurador del rei, el representant de l'Estat en aquell gran procés, no presentà la més mínima rèplica a aquest argument suprem. Evità tostemps de tenir-lo en compte, i cercà de deixar-lo a l'ombra.

Crec, a més d'això, d'haver trobat un testimoniats més decisiu en un document solemniat, l'autoritat del qual és incontestable. És el codicil ratificat per Colom damunt el seu llit de mort el mes de maig de 1506, a Va-

PL. VIII. - JOAQUIM VAYBEDA : FIGURA VORA EL MAR

lladolid. Cal no confondre aquest codicil amb el testament del gran marí, redactat en 1502 i desaparegut després de segles sense que hom en pugui trobar vestigis. Hom l'ha de confondre menys encara amb un fals testament, datat en 1498, i atribuït a Colom per aquells qui, després de la seva mort, tenien un gran interès a denigrar els fets, a negar els seus drets i a fer-lo estranger a Espanya.

El codicil de Valladolid, l'autenticitat del qual és ben palesa i mai no ha estat posada en dubte, ni ho pot ésser, duu aquesta clàusula, verament extraordinària dintre la seva simplicitat: "A Didac, fill meu, ordeno que subvingui, en una capella que s'encarregarà de bastir, a les necessitats de tres capellans... i, si això serà possible, a l'illa Espanyola, que Déu m'ha donat miraculosament; em plauria que fos a l'indret on jo l'he invocada (la Santíssima Trinitat), ço és, a la Vega (plana) que hom anomena de la Concepció".

Ningú no ha remarcat aquesta frase. Molt sovint m'he demanat quins eren els esdeveniments de què aquesta disposició testamentària serveix el testimoniatge. He tractat de trobar-los en totes les relacions conegudes entre Colom i l'illa Espanyola, i no els he trobats. En un moment donat, he suposat que això es podia referir a un combat lliurat en 1495 per Colom i els espanyols contra diversos milers d'indians a la plana de la *Concepció*, i conegut en la història americana sota el nom de "batalla de la Vega". No res menys, he constatat que existeix encara a Santo Domingo una certa tradició sobre aquest combat. Hom diu que els espanyols tot seguit foren envestits pels indians i amb perill d'ésser vençuts; però que, llavors, un monjo de l'Orde de la Mercè, el Pare Infante, hauria animat amb la seva paraula els seus compatriotes, hauria alçat una creu de fusta que tenia entre les mans, i, tot posant-se al capdavant dels conqueridors, els hauria donat la victòria. Tanmateix, jo no trobo cap document confirmant aquesta tradició; cap cronista més o menys contemporani d'aquells esdeveniments no en parla, ni, àdhuc, els cronistes oficials. Hom no veu tampoc senyals d'existència d'un pare Infante en aquella època a Santo Domingo.

Em considero, per tant, autoritzat a pensar que aquesta tradició és nada novellament. D'altra banda, no consona en cap manera amb la frase del codicil de Colom. Segons tots els cronistes, la victòria espanyola a la Vega fou relativament fàcil, sense cap caràcter miraculós. Quant a Colom, parla d'una invocació feta per ell a la Santíssima Trinitat, i no pas a la creu del Pare Infante. Si aquesta tradició era veritable, hauria ordenat que

la creu fos posada a la capella de la qual demana la construcció. No hi ha, en fi, una completa conformitat topogràfica: el combat no fou lliurat just a l'indret on Colom fundà la ciutat i on designà l'emplaçament d'un monestir. Nosaltres posseïm el document en què féu aquesta designació. Així, jo crec que ací hi ha encara inversió de coses en la tradició. Quina és la tradició?, o és que no n'hi ha cap? La de la creu del Pare Infante deu provenir del codicil de Colom, les disposicions del qual codicil foren forçosament conegudes a Santo Domingo a partir del segle xviiè. Per tal d'explicar la voluntat suprema de Palmirall—els monjos de la Mercè ajudant-hi—hom ha fet una transposició dels fets.

Quan és, però, que Déu, seguint els mots de Colom, donà a aquest miraculosament l'illa *Espanyola*, la *Cipango* de la seva fantasia? Aquest do miraculós no tingué lloc llavors de la descoberta oficial de 1492. Llavors que *Guahamání* (Sant Salvador) fou la primera illa trobada; la *Fernandina*, la segona; la *Isabel*, la tercera; la *Joana* (Cuba), la quarta—només parlo de les illes més importants—, l'illa de *Santo Domingo* no fou sinó la cinquena. No hi hagué, per tant, cap miracle en la seva descoberta en 1492. Colom no invocà tampoc llavors, a la plana de la Vega, la Santíssima Trinitat. No fou sinó al segon viatge oficial que visità la plana... i abans, en la *pre-descoberta*. No; el miracle de què parla Colom no es pot haver produït sinó en aquesta *pre-descoberta*. És llavors que Colom degué arribar a l'illa en una situació d'angoixa i d'estretor, gairebé de naufragi, i hi trobà la salvació. No és possible, ho repeteixo, que tot pujant la cadena septentrional de l'illa—o potser anant-hi pel costat de la badia de Samana—hagués arribat directament a la immensa plana de la Vega i hi hagués invocat la Trinitat davant la grandesa i la riquesa de la troballa.

Ja he dit que el testimoniatge de Las Casas és un dels molt rars que poden ésser en general acceptats. Quan no manca d'informacions, o quan no treballa—la qual cosa li esdevé adesiara—damunt documents que ell creu autèntics, però que han estat falsejats o adulterats, sobretot quan reporta allò que ell mateix ha vist o sentit, mereix fe completa. Heus ací, però, que Las Casas reporta també la llegenda del pilot dissortat contada ja per Oviedo i Gomara, i que, després d'haver-la reportada, afegeix que era coneguda a l'illa *Espanyola* d'ençà dels primers moments de la conquesta i generalment admesa com a veritable. Ell no la rebutja i no l'accepta tampoc explícitament. Deixa cadascú lliure de creure-hi o de no creure-hi. Solament afirma que quan Colom es decidí d'anar cap a les terres que des-

cobrí en 1492, *estava tan segur de descobrir-les, talment com si les tingués tancades en una cambra de la qual tingués les claus*. Diu, així mateix, que pensa, com jo ara, que la llegenda del pilot pogué néixer de qualque paraula escapada a Colom mateix o a algú qui coneixia la veritat. Què més podem demanar a un prevere com Las Casas, decidit a no violar allò que ell sabia que era, sens dubte, el secret confessional del Pare Pérez? Deixo de banda d'altres frases de Las Casas, que són, encara, testimoniades a favor de la meua tesi, per tal de no fer excessivament llarga aquesta exposició.

Ara, em caldria més aviat fixar la data d'això que jo anomeno la *pre-descoberta*. Aquesta data, la coneixem: és l'any 1477. Per mitjà del mateix Las Casas i d'altres ens ha pervingut—això és un fet ben conegut— un fragment d'un escrit de Colom en què ens parla d'un gran viatge a Islàndia que féu en el dit any, pel mes de febrer. Alguns savis moderns han acusat, encara, Colom, en allò que es refereix a aquest escrit, de mentir. Avui, l'autenticitat del viatge no pot ésser posada en dubte. Colom parla, en la seva contalla, d'un hivern excepcional en què la mar d'Islàndia no estava glaçada, parla també de grans maregasses de gairebé 20 metres d'alçària (en mesura moderna). Hom ha pogut verificar que, en efecte, l'hivern de l'any esmentat fou excepcionalment suau a la Mar Àrtica. Concernint les maregasses, hom sap avui que en aquells paratges de Terra Nova, del *Labrador*, etc., hom en veu d'enormement altes. I bé; Colom no diu pas solament en aquest fragment que ha anat a Islàndia (Thile): diu que ha navegat cent llegües *més enllà*. Els detractors moderns de Colom han pretès de comptar aquestes llegües cap al nord, la qual cosa l'hauria menat ran el Pol, fet inversemblant. No res d'això. De dos segles ençà; d'ençà dels temps de l'analista italià *Casoni*, hom ha comprès que es tracta de cent llegües a l'oest, i que és així que Colom pogué arribar a Groelàndia. Per a mi, no hi romangué, sinó que continuà cap a Terra Nova, al Canadà, a la Florida, a Santo Domingo; sinó que no ho volgué dir, i ja he dit per què. Versemblantment, fins a Groenlàndia marxà en comboi amb d'altres navegants—danesos, ara ho veurem—; allà els ha deixats per tal d'aventurar-se pel seu compte cap a la *pre-descoberta*.

Existeixen encara d'altres documents, no pas d'origen espanyol, que testimonien aquest viatge a Groenlàndia. No diuen, és cert, el nom de Colom amb les ortografies Colón, Colom o Colomo, les úniques de què hom s'ha servit a Espanya per a designar el gran marí. Aquests documents, poc nombrosos, éls uns cartogràfics, d'origen flamenc, els altres

manuscrits, d'origen danès, es refereixen visiblement a un Johannes Scolvus, seguint una ortografia llatinitzada. Aquest Johannes Scolvus hauria visitat Groenlàndia amb una expedició danesa, justament el mateix any en què Colom hi anà. Aquesta duplicitat d'expedició, jo la considero impossible; no l'accepto en cap manera, així com tampoc la duplicitat de noms: Colom (*Columbus* en llatí) i *Scolvus* (forma llatinitzada). Avui mateix, al segle xxè., hom no ha organitzat potser dues expedicions a Groenlàndia dintre un mateix any i partint de dos països diferents. A l'Edat Mitjana, hom no en comptava ni dues el segle. Johannes Scolvus no pot ésser altre que Colom mateix, i ací ens trobem simplement davant una altra llegenda anàloga a la d'Alonso Sánchez. Probablement, ja ho he dit, un navili danès acompanyà Colom fins a Groenlàndia; això és tot. Cartògrafs mal informats—car són ells la causa de l'error de nom—feren de *Columbus* de primer *Colubus*, després *Scolvus*.

Res no tenen de sorprenent aquests canvis per errors de transcripció, sobretot d'una llengua a l'altra. En aquest mateix cas en tenim la prova esclatant. El primer document cartogràfic conegut en què figura Scolvus, és un globus terrestre de 1534 on els seus autors, d'origen flamenc, Frisius i Mercator havien escrit: *Johannes Scolvus danus*. D'altres escriviren després *pilotus*. Aquest *pilotus* es transformà en *polonus* seixanta anys més tard en un llibre de Wytfliet, i *Scolvus* en *Scolvus*. Diversos autors anglesos n'han fet *polen* i *Skolvus*... Colom esdevenia *polonès*. De transcripció en transcripció *polonus* arriba a ésser un dogma. Quant a *Scolvus*, es transformarà, encara, en *Scolnus*, *Skolno*, *Scolus*, *Scolovus* i, fins i tot, *Skolno*. És així que Elisée Reclus escriví el nom. La seva error l'acostava a la veritat: *Skolno* no és sinó un anagrama de *Colón*. Tots els historiadors i, més encara els geògrafs, coneixen milers de casos anàlegs a aquest.

La planxa més formidable, però, és la del gran Humboldt (Alexandre). En la seva *Història de la geografia del Nou Continent*—apareguda no ha un segle—anomena Joan *Skolny* el pilot llegendari basant-se en el fet que, com que es tracta d'un polonès, el veritable nom ha de tenir la forma polonesa en *olny*... És així que hom ha fet la història de Colom i de l'Amèrica: després del cop dictatorial de Navarrete, vet ací el cop dictatorial d'Humboldt... Ferran el catòlic, d'Aragó i de Castella, deu haver esclafit en una rialla de la tomba estant.

Jo sostinc, encara, que el nom de *Scolvus* no era sinó una mala transcripció de la forma llatina *Columbus*, per la raó molt simple, ultra la que

ja he indicat, que Colom es deia també de nom de fonts *Joan*, talment com el pretès *Scolvus*, i no pas *Cristòfor* (*Cristóbal* en llengua castellana) talment com fins al present tothom ho ha cregut sempre.

Jo no puc descabdellar ací tota la meva demostració documentada d'aquesta transmutació de noms. Tanmateix, en donaré alguns arguments suficients. Heu-vos-els ací.

Colom no signà mai *Cristóbal* en castellà, ni *Christophorus* en llatí, menys encara *Cristoforo* en italià, llengua en què mai no escriví res, ni un mot tan sols. Ell signava invariablement *Xristo-Ferens*, forma meitat grega, meitat llatina, que ha intrigat sovint els historiadors. Obstinadament, doncs, evita la forma llatina tradicional (*Christophorus*) derivada, tanmateix, del grec (*Xristoforos*), de la qual forma el castellà *Cristóbal* i el francès *Christophe* són les traduccions.

Per què aquesta obstinació? Per tal com no es podia dir *Christophorus*, puix que no era el seu nom de baptisme. Què significa, llavors, aquesta forma, *Xristo-Ferens*? Aparentment vol dir, així com *Christophorus*, el portador de Crist. Però, vet ací la diferència: mentre que *Christophorus* és el portador en el sentit material, *Xristo-Ferens* ho és en el sentit moral. És l'anunciador del Crist, el qui l'anuncia i el duu per mitjà del baptisme, és *Joan Baptista*. Les iconografies medievals i les hagiografies de Sant Cristòfor i de Joan Baptista parlaren sobre això més eloqüentment que jo. Cal, de més a més, tenir present que per a alguns autors, Sant Cristòfor no ha mai existit i no és sinó una deformació siríaca de la llegenda de Joan Baptista.

Els monarques espanyols, doncs, feren de *Xristo-Ferens* *Cristóbal* (*Cristòfor*), de la mateixa manera que feren *Colón* i *Colomo* de *Colom*. Colom tampoc no signà mai *Colón*. Aquells monarques obraren així com Humboldt llavors que de *Scolvus* en tragué *Skolny*. No veiem, avui en dia, els defensors del teixidor de llana genovès *Cristoforo Colombo* com sostenen no pas solament que aquest fou l'autor de la descoberta d'Amèrica—confonent *Colom* i *Colombo*—sinó que pretenen, encara, que Didac, el germà de l'almirall, s'havia anomenat en altre temps *Giacomo* en italià? Tanmateix, és fàcil de demostrar que *Giacomo* esdevenia més aviat *Jácome* en castellà i no pas *Diego*. Hi hagué, àdhuc, amb Colom, en 1492, un "Jácome el ric", genovès, qui no era pas el seu germà. Si hom admet que de *Giacomo* hom feia *Didacus* i no pas *Jacobus* en llatí, i *Diego* no pas *Jácome* en castellà, té un hom el dret de negar que de *Xristo-Ferens*, els so-

birans en feren *Cristóbal* (Cristòfor) i *Christophorus*, per bé que fos *Joan Baptista*?

Si examinem el famós *Llibre de les profecies*, escrit per Colom i per un dels seus confessors, aquest llibre singular tot ple de misticisme i de meditació religiosa, hi trobarem estranys versos celebrant Sant Joan Baptista, o més aviat la naixença de Joan Baptista. No hi trobarem res en honor d'altres sants. Fins i tot, d'altres ni hi figuren, salvant els profetes i els apòstols. Una mica més endavant en aquest llibre—parlo de l'original conservat a la biblioteca fernandina de Sevilla—remarcarem que hom n'arrencà set folis ja fa alguns segles. Una mà pietosa, la mà d'algú qui sabia, sens dubte, què contaven aquells folis, escriví en una antiga escriptura al marge del foli que precedia els folis que mancaven: *ací es trobava el més interessant*. És que el *Llibre de les profecies* no escapà, així com tampoc el testament autèntic de Colom, els seus *Diaris* de navegació dels segon, tercer i quart viatges oficials, i tota la documentació colombina, d'un veritable *sabotatge*. Persones interessades, sigui per motius d'ordre polític, sigui per gelosia o odi personals, sigui per a les necessitats de llur defensa dels processos d'heretatge, destruïren en els arxius de Colom o en els arxius oficials d'Espanya una grossa quantitat de papers relatius al gran navegant; d'altres vegades els adulteraren en còpies; de vegades, fins i tot, els reemplaçaren per falsies escandaloses. El *Llibre de les profecies* sofrí també la sort comuna.

Què contenien aquells folis, doncs, de tan interessant? No vacillo gens a dir-ho. Per la disposició completa del llibre, pels passatges que precedeixen i segueixen el buit que hi fou fet, m'apar ben clarament que aquells folis ens feien saber el veritable nom de Colom: Joan Baptista.

Joan Colom, *Johannes Columbus* en llatí, s'assembla força a l'ortografia fonètica—danesa—flamenca llatinitzada: *Joannes Scolvus*. La S aspirada no és gaire lluny de la pronúncia pirenenca del nom català *Colom*, esdevingut a l'Empordà, a l'Urgell, a Foix i a d'altres comarques *Colum*. Tinc, doncs, el dret d'atribuir a Joan Baptista Colom, *Xristo-Ferens*, tota la documentació autèntica referent a una expedició de Joan Scolvus a Groenlàndia. És ben magra aquesta documentació, gairebé tota d'ordre cartogràfic. Tanmateix, sempre forma un raig ple de llum en les tenebres.

M'he allargat massa en aquesta exposició. Em cal abreujar-la per tal de finir-la. Sintetitzant-la, reconec, no cal dir-ho, que la tesi que jo sostinc està obertament en contradicció amb la que ha esdevingut una mena de te-

si clàssica d'una quarantena d'anys ençà. És, àdhuc, del tot oposada a gairebé tot allò que ha estat escrit de Colom i de la seva descoberta de més de quatre segles ençà. Ho sé bé prou; però també d'ençà de quatre segles Amèrica duu el nom de l'impostor Vespuci. Per aquest causa, no és menys veritat que aquest nom representa la més monstruosa de les impostures.

La meva tesi és, sobretot, una tesi revolucionària contra els falsos documents oficials i contra els cronistes oficials espanyols; és la protestació del Nou Món, fill de Colom, contra la mentida oficial de Ferran d'Aragó i dels seus imitadors o els seus enganyats.

Segons aquesta tesi, la concepció de la descoberta d'Amèrica ha tingut una bona base teòrica derivada de la creença ferma en l'esfericitat de la terra i en la possibilitat d'anar-se'n a l'Índia Oriental per l'Occident, per l'Atlàntic. Ha tingut més particularment, però, una base empírica, pràctica, deduïda dels fets immediats, vull dir la *pre-descoberta* del món occidental efectuada per Colom mateix en 1477. És aquesta *pre-descoberta*, adaptada a les coneixences teòriques que Colom posseïa, allò que li inspirà la seva fe absoluta en Cipango i l'emmenà a creure que havia arribat a les envistes de l'*Índia Transgàngètica* quan *re-descobrí* Santo Domingo.

Naturalment, com ho he fet ja comprendre, el Colom d'aquesta tesi no és, no pot ésser el Cristoforo Colombo de Gènova. Els mateixos documents autèntics novellament trobats als arxius de Barcelona ens ho diuen bé prou. El Colom de què parlen era un home de família noble (*nobilem virum*, diuen dos d'aquests documents, escrits en llatí). No era, doncs, el plebeu teixidor de llana genovès. Enfora d'això, a la fi del segle xvè., i al xvrè., hom ho sabia prou bé a Gènova, on la llegenda genovista fou importada de mica en mica d'Espanya estant. Pel maig de 1493, quan, a la tornada del seu primer gran viatge oficial, Colom féu cap a Barcelona prop dels reis, en aquesta ciutat es trobaven dos ambaixadors de Gènova. Aquests ambaixadors de primer, la senyoria mateixa de Gènova després, felicitaren Ferran i Isabel per la presa de Granada, per la descoberta de les Índies. Ni els ambaixadors ni la senyoria no tingueren un sol mot per a reclamar una mica de glòria en nom de la pretesa pàtria del navegant. Més tard, l'italià Baldasare Colombo, senyor de Cuccaro, es presentà com a pretendent a l'heretatge de Colom en el gran procés per a la successió del *mayorazgo* fundat per l'almirall. En 1590, aquest Colombo presentà davant el Consell de les Índies una informació testimonial feta a Gènova i legalitzada per notaris genovesos. En aquesta informació deposen greus testimonis, homes entrats

d'anys, persones serioses. Sabeu què afirmen tots aquests testimonis? Que Colom no era genovès; que, fins i tot, no hi havia hagut mai cap Colombo a Gènova. Hom em dirà, sens dubte, que aquests testimonis mentiren. I ho vull ben creure. Tanmateix, quina fe mereixen, llavors, els documents notariais genovesos? Podria multiplicar les proves del fet que al segle xv hom sabia molt bé a Gènova que Colom no tenia res a veure amb la nacionalitat genovesa. Ací no és pas el lloc de presentar-les; però desafio els savis italians, els savis espanyols defensors de la tesi genovista, a demostrar científicament la veritat de llur afirmació. Em comprometo, per la meua banda, a fer reconèixer la falsedat escandalosa de certes peces fins avui tingudes com a autèntics documents oficials espanyols. Tals són la *informació* sobre la pretesa "no-insularitat" de Cuba pel juny de 1494; les *instruccions* a Pere Marguerit, del mateix any; el diguem-ne *testament* de Colom en 1498; la seva pretesa *confirmació reial* de 1501, i tants d'altres. I acuso Ferran el Catòlic d'haver estat l'instigador primer d'aquestes falsies, i, per tal que hom les pogués fabricar, d'haver mantingut a sou i seduït Americ Vespucci, antic servent de l'illustre marí i llarg temps usurpador de la seva glòria... Car és potser una revelació que faig a present per a molta de gent, en afirmar que Vespucci conegué Colom molt més llarg temps abans que no s'ha dit. Fou el seu empleat i tingué al seu poder els llibres i papers de la noble víctima de Ferran d'Aragó. Hauria pogut Vespucci, altrament, inventar les seves falses descobertes i els seus viatges apòcrifs, de què el *Mondus Novus* és el vergonyós monument? Ferran pagà bé a Vespucci la seva perfídia fent *pilot major de les Índies* un home d'afers qui no havia mai travessat l'Atlàntic. És cert que el famós rei d'Aragó havia ja fet cardenal el seu propi fill bastard de quatre anys d'edat a penes.

Sí; a despit de la llegenda inventada per Ferran o al seu profit, no és pas el Cristoforo Colombo de Gènova qui descobrí l'Amèrica, talment com els nombrosos Henri Martin que hom pot veure damunt els *Bottin* de setanta anys ha, no són el qui escriví una Història de França, ni tots els Duval de província o de París, són el popular restaurador d'aquesta ciutat. En cap manera. El navegant qui trobà el Nou Món anant a la recerca de l'antiga Índia, fou el català Joan Colom, revoltat i insubordinat contra Joan II d'Aragó i de Catalunya, el pare de Ferran d'Aragó. Si aquest es gloriejava d'haver enganyat més de dotze vegades en dotze anys el garneu Lluís XI—i deia la veritat—; si sabé enganyar Alexandre VI, i àdhuc, Cè-

sar Bòrgia, què hi ha de sorprenent en el fet que hagi enganyat, a través els segles, generacions senceres d'historiadors ingenus?

Joan Colom, aquell antic revoltat vençut, esdevindrà un dia corsari al servei de René d'Anjou i de Lluís XI, enemics de Joan II i de Ferran. Corsari, però no pas pirata. És l'amor de la pàtria humiliada que l'empenyarà en la seva revolta. Si es posa a les ordres i sota els colors dels reis francesos, és que França—per un destí tot a la seva honor i a la seva glòria—era ja, d'ençà d'aquells temps llunyans, l'asil de tots els oprimits, de tots els perseguits, de tots els grans patriotes sense pàtria qui lluiten per la llibertat i la justícia a les quatre parts del món.

Tots nosaltres coneixem el famós sonet d'Herèdia, aquell gran francès latino-americà:

Comme un vol de gerfauts loin du charnier natal...

Permeteu-me que us digui que abans d'aquest vol de girfalcs damunt l'Atlàntic, hi hagué un furiós vol d'àguiles damunt la Mediterrània i la Mànega. El grec Bissipat, el català-gascó Caseneuve Coulon, els germans navarresos Gracians i Menaud Aguerre o Guerre, molts d'altres encara, el més jove dels quals fou, sens dubte, Joan Colom, parent potser dels uns o dels altres d'entre ells; tots aquells desposseïts de llurs pàtries i de llurs fogars, combateren allà, sota les banderes de René, de Lluís XI i de Carles VIII, contra els sorruts reis d'Aragó, en qui no veien sinó els tirans de llurs pàtries i els usurpadors de llurs drets. El català comte de Pallars els seguia coratjosament per terra. El navarrès Pedro Navarro s'ajuntà a ells més d'una vegada.

Joan Colom, naufragat un dia a les costes de Portugal, en un combat contra genovesos—fixeu-vos-hi bé, contra genovesos—mentre que combatia sota el drap francès, Joan Colom, dic, atret, jo crec, per l'illuminisme lullià, deixà, llavors, d'una vegada per sempre, aquella vida de corsari per arriscar-se en una llunyana aventura... Ja sabeu la resta... L'aligot esdevingué el primer el més gran dels girfalcs.

Si Ferran d'Aragó no hagués estat el rei fatalment suportat per Catalunya, i si, tot essent-ho, no hagués—empès per la set d'or—escollat a darrera hora Colom, gràcies a la intervenció del Pare Pérez, és a França que Colom, desenganyat, hauria vingut a demanar ajut, és per a França que hauria estat descoberta l'Amèrica. Tanmateix, Colom no oblidà França, on

es trobava el seu germà Bartomeu quan descobrí l'illa Espanyola (Santo Domingo). Fixeu-vos: existeix encara, de l'11 de gener de 1493 ençà, un cap francès a l'illa Espanyola, i jo penso que aquest cap glorifica la memòria desconejada de qualque mariner francès que acompanyaria Colom en la *pre-descoberta*.

Sí; ho repeteixo, Colom no fou el teixidor de llana o el viatjant de comerç genovès, sinó solament i en aparença, el seu homònim, si tant és que aquell genovès veritablement existí. Colom fou el revoltat català esdevingut corsari i format marí expert d'ençà de la seva juvenesa en les croades de la Mediterrània. Si l'estudi atent i just dels documents autèntics salvats del *sabotatge* de Ferran i dels seus còmplices i servidors no ho demostrava plenament, tres de les grans Antilles són que proclamen al món aquesta veritat gloriosa. Escoltem-les:

Cuba fou anomenada *Joana* per Colom en 1492. Era a honor del príncep Joan, fill de Ferran i d'Isabel. En 1515, divuit anys després de la mort del príncep, sobrevinguda insospitadament, Ferran, aleshores rei-regent de Castella, per raó de les morts successives de la seva muller i del seu gendre, i per causa també de la follia de la seva filla, lliura un decret singular, que benauradament ens ha estat conservat. Hi ordena de canviar el nom de *Joana* pel de *Fernandina*, el seu propi nom. Quin pare més egoista i desnaturalat és aquest, qui no vol perpetuar el record del seu malaurat fill, mort en plena juvenesa, o el de la seva desventurada filla, esdevinguda boja? Però no; Ferran, la malifiança i la gelosia del qual són inguaribles, amaga el seu ver propòsit: allò que ell tem és que el nom *Joana* recorda també el nom i el veritable origen de Colom, i, això ell no ho vol. En el decret es limita a dir que el nom *Joana* no és adient.

Una altra de les grans Antilles, *Puerto Rico*, rebé de Colom el nom de *San Juan Bautista*, ço és, el seu propi nom. Amb *Joan l'Evangelista* (avui *Pinos*), són les úniques illes que portaren, donats per Colom, noms de sants. Ferran, com Tartuf, encara, cercà una vegada més *des accommodements avec le ciel*, i no gosà desbatejar integralment *San Juan Bautista*. Per a ell, així com per a Isabel, els *descàrrecs de consciència* foren tostemp un greu afer, fins i tot quan manava d'enviar a les galeres els indians, mentre que hom decidia si d'haver-los enviats a vendre com a esclaus era o no era lícit. Dels càrrecs de consciència, prou se'n volia deseeixir; però a condició d'enganyar, mentir i cometre falsies quan això li convenia. Els inquisidors i els confessors s'encarregaven hàbilment de treure'l d'angúnies, i

li trobaren, sens dubte, una solució per al cas del nom de Puerto Rico, car ell decidí de deixar a l'illa el simple nom de *San Juan*, seguit de *Puerto Rico*; decretà, però, que la catedral de l'illa s'anomenaria *San Juan Baptista*, "per tal com era el nom—diu ell—que l'almirall Colom donà a tota l'illa". La justificació és deliciosa: canvia el nom de *Joana*, a malgrat d'ésser Colom qui l'havia imposat; dóna el nom de *Joan Baptista* a la catedral de Puerto Rico per tal com vol—a la seva manera—tenir compte de les voluntats de Colom. És així com Ferran feia la història de la descoberta. Vint anys més tard, el cronista oficial escriurà que Cuba no fou mai anomenada *Joana!*

Resta una tercera de les grans Antilles: *Jamaica*. Geògrafs, historiadors i filòlegs han discutit i discuteixen encara en allò que es refereix a l'etimologia d'aquest nom. Hom no la trobà en la llengua caraiba, que era la dels primitius habitants de l'illa. Hom anà a cercar-la fins al Brasil, en el guaraní, sota el pretext fallaciós que uns indians brasilenys, visitants ocasionals de l'illa, li haurien pogut donar aquest nom. Tanmateix, l'etimologia treta del guaraní no deuria ésser satisfactòria. Hom voltà llavors pel costat de la Florida, els habitants indígenes de la qual haurien estat els batejadors de Jamaica. Els idiomes de la Florida prestant-se de mal grat a acrobatismes filològics, les coses no feien sinó restar més embrollades encara. Ben mirat, hom s'hauria pogut evitar tantes de decepcions. Gairebé dos segles ha, en efecte, aleshores no se n'havia escolat encara un d'ençà de la conquesta anglesa de Jamaica, uns cronistes anglesos pretengueren que aquell nom derivava de *James*, nom del duc de York durant la consolidació de la conquesta, esdevingut després rei d'Anglaterra Jaume II. Hom rebutjà com a absurda l'allegació. Jamaica havent-se anomenat així força abans de l'aparició dels anglesos damunt el seu sòl i d'ençà dels primers dies de la descoberta. Darrera aquesta evident absurditat, però, hi havia, així i tot, un fons de veritat.

James té gairebé la mateixa pronúncia que el seu equivalent català: *Jaume*, pronunciat també *Jaime* en qualques regions de Catalunya. L'equivalent castellà és *Santiago* (*San Yago*), baldament la forma *Jaime* s'estengués després a Castella i existís ja al segle xvè. a Aragó i a Navarra. Una altra forma castellana reemplaçant *Santiago*, és *Diego*. Doncs, un germà i un fill de Colom es digueren en castellà *Diego*. Tinc prou motiu per a creure que el pare de l'almirall es digué *Jaume*. En fi, cal recordar bé que el gran rei de Catalunya-Aragó, l'orgull i el símbol de la nació catalana, fou Jau-

me I. Hom pot, en conseqüència, concloure que els cronistes anglesos recolliren a Jamaica, entre els vells colons espanyols, una vaga tradició sobre el nom de l'illa, i que, en llur ignorància de la història espanyola, aplicaren la tradició a Jaume II d'Anglaterra. Jamaica, doncs, vindria de Jaume.

És més que una tradició, però, és un fet real, és la veritat. En efecte, hi hagué un honrat escriptor espanyol contemporani de Colom i qui conegué aquest, el bon prevere Bernàldez. Aquest prevere, qui, el mateix que Las Casas, no era un cronista oficial, qui no escrivia per als sobirans ni a llur sou, ni tampoc per a la publicitat, ens ha deixat una *acta* detallada del segon viatge oficial de l'almirall, i ens hi diu en totes les lletres que Jamaica és l'illa *Jaume*, i que fou Colom qui li donà aquest nom.

Anghiera i els cronistes oficials de Ferran havien, tanmateix, inventat que Jamaica era un nom indígena. Ferran, més astut que ells, decretà també en 1515—i hom conserva encara el seu reial decret—que l'illa s'anomenaria endavant *Santiago* (la forma castellana de *Jaime*), per tal com, deia ell jugant amb els mots, fou el nom que li donà l'almirall. Allò que es proposava, es veu ben bé, era d'esborrar tot rastre del veritable nom i de la vera nacionalitat de Colom, de qui ell havia fet un estranger sense pàtria, per tal de poder refusar-se a executar els compromisos de les *Capitulacions* de la descoberta.

La "justícia immanent de les coses", de què ha parlat un gran orador francès, fou més forta que no pas la voluntat de Ferran d'Aragó. *Jamaica*, aquesta illa que fou així anomenada en recordança del fill del germà i del pare de Joan Baptista Colom, i potser també del gran rei català Jaume I, no s'anomena pas *Santiago*, talment com ho ordenà gelosament Ferran el Catòlic; ans s'anomena tostemps *Jamaica*, l'illa *Jaume*. I ella proclama a tots els pobles de la terra, en la sonoritat del seu nom damunt les ones de l'Atlàntic, la pàtria i la glòria de l'home extraordinari qui la descobrí i qui descobrí ensems, successivament, en menys de trenta anys, les tres Amèriques, des de Terra Nova fins a l'Orenoc.

Tota la història d'aquelles descobertes s'ha de refer, talment com hom refà, de mica en mica, d'un segle ençà, tota la història humana. Cerquem sense temença al fons de les llegendes boiroses, de les invencions interessades, de les mentides convencionals, i trobarem tothora la veritat.

LLUÍS ULLOA
(Trad. E. Artells)

VARIA

FILOSOFIA DE LUXE ¹

I

EL luxe d'Atenes, diu Voltaire, ha fet grans homes de tota mena". I en la seva apologia del luxe, "tant arribarem a la mort, diu, si tot ens manca, com si fruïm de tot allò que torna la vida més agradable". Bé, es replica de seguida, amb aquell anar i venir joguinós, insegur, que li és propi: "si per luxe entenem l'excés, ja sabem que un excés en qualsevulla cosa és pernicios: en l'abstinència com en la glotonia, en l'economia com en la llarguesa".

El concepte de luxe, si no volem abusar de les paraules, comporta, fet i fet, el concepte de cosa excessiva, sobrera, supèrflua. Voltaire ve a dir que l'art i el luxe—per ell tot és u—són necessaris: són la civilització o, si voleu, la cultura. És una ideologia molt corrent. Així que la burgesia es corromp, així que no té qui la refreni, va repetint els conceptes del capítol *Luxe* del petit *Diccionari filosòfic*.

Teòfil Gautier, en la seva novel·la tan significativa, *Mademoiselle de Maupin*, esplaia els sentiments d'una art de luxe i els analitza amb finesa. "Jo trobo, hi diu, que la beutat és un diamant que cal que sigui muntat i encastat en or. No concebo pas una dona bella que no tingui cotxe, cavalls, lacais, i tot allò que un hom té amb cent mil francs de renda; hi ha una harmonia entre la beutat i la riquesa".

¹ Extret del recull *Franciscalia*, magnífic "homenatge de les lletres catalanes", a la memòria de Sant Francesc d'Assís, publicat últimament.

Per una dama capriciosa, el collaret de perles que desitja és d'un superflu que ella té per necessari. I la dama sabrà endevinar els arguments de Voltaire i fins sabrà estrafer el seu desdeny per la barbàrie enemiga del luxe. I per què—es pregunta Jevons—les perles són un luxe de tant preu? Tal vegada perquè són penoses de pescar? I aleshores, per què les pesquen?—Perquè, respon, hi ha dames que frisaríen i es migraríen si no els daven el collaret.

El luxe es fa necessari perquè hi ha qui el desitja com a necessari. Radica, doncs, en la voluntat, en el desig. I en el pensament íntim que mou el desig. La dama de les perles tenia el pensament i el desig d'ésser més bella.

II

Però, qui ordenaria, doncs, aquesta voluntat? Em direu que l'ordena la raó. I no sembla contradictori? Perquè, no hem de tenir una voluntat ben disposada perquè la raó ens pugui valer? Observa bé Manzoni que "si se'ns presenta a l'esperit una idea que reconeixem d'importància, però sobre la qual no ens és plaent d'aturar-nos, s'esdevé sovint que ens diem: no vull pensar-hi, i ho diem fins convençuts que aquest no pensar-hi té perills en l'avenir: tant és el desig que tenim aleshores d'esquivar un sentiment penós en aquell moment" ². Així que un pensament ens arriba a desplaure el desviem amb íntima hipocresia; i el que ens plau el girem al nostre voler. Si a la voluntat li calia que la raó l'aclarís i la guiés, a la raó no li calia una voluntat ben disposada a deixar-se aclarir? Una voluntat ben disposada vol dir una voluntat dúctil, adaptable, ablanida. El pensament, doncs, i el mateix bon gust han de trobar la tendresa de l'ànima que la predisposi a entendre'ls i rebre'ls.

² *Morale Cattolica*, Parte prima. Cap. I.

III

Prenent aquell llibret d'or de Sant Bonaventura, l'*Itinerari de la ment envers Déu*, hi veiem de seguida dues coses: ens porta a dirigir el pensament a què sigui útil, fecund, i ens duu a enriquir l'ànima tan copiosament que diríem que pensa com Gautier, que "hi ha una harmonia entre la beutat i la riquesa"; només que Sant Bonaventura no troba la riquesa en el luxe superflu, sinó en el pensament útil. Té per riquesa l'abundor de coses que serveixin, no l'abundor de coses inservibles.

No hi ha cosa que s'hagi d'excloure en la vida contemplativa, des de les criatures més humils fins al Creador mateix; tot entra en una gran harmonia; res no es destorba; tot és útil; i tot s'ordena contemplativament; en tot entra la llum divina embellidora. En l'*Itinerari* hi ha la mateixa tendència que en el *Llibre de Contemplació en Déu*, de Ramon Llull. Dels sentits a la raó, i d'aquesta a la fe, no s'ha de perdre res com a inútil. I quan veiem que tot, en harmonia, ha de servir, veiem en la tendència a fer les coses inservibles, sobreres, supèrflues, de luxe, només una ruptura, una desfeta d'aquella harmonia.

Hi ha una art de luxe, una ciència de luxe, una lògica de luxe. Aquesta lògica és la sofística, el plaer de raonar per arribar on se vulgui, sense amor a la veritat; i amb aquesta lògica de joguina arribem a aquell saber del qual deia Bossuet que "no és sinó una intemperança, una malaltia, un desordre de l'esperit, un assecament del cor, una miserable captivitat que no ens deixa lleure per pensar en nosaltres, una deu d'errors" ³. En diuen "alta cultura" de vegades, i volen dir cultura distanciada de la vida, que no sigui gaire íntima, que no destorbi ni comprometi, una filosofia supèrflua per poder-ne prescindir quan calgui i girar-la onsevulla. I aquesta filosofia excèntrica i lleugera, que no té cor ni compromet a res, enginyosa i mutilada, és germana de l'art de luxe, d'una art frívola i més donada al

³ *Traité de la concupiscence*. Cap. VIII.

refinament que no al bon gust, i que també es pren i deixa còmodament perquè no arriba a l'ànima. Igualment, entre aquests productes de luxe, hi ha una política. És la política de Machiavelli que formula com hem de pujar al poder i mantenir-nos-hi, sigui com sigui, i com hem d'oprimir i mentir. I també una economia que ens diu com hem d'enriquir-nos expre-ment la misèria i el treball del pobre; i d'on surt aquella mena de finan-cier que ja no té gaire de la mentalitat de treballador; no és pacient, pro-ductiu; té una mentalitat de jugador: cerca l'emoció del joc, l'atzar, la ra-pidesa; i per això juga a fer o desfer fortunes en pocs dies.

I ara imagem-nos si en el món modern abunda el luxe, i amb ell un fons de pobresa coberta amb parracs de seda.

IV

En el començament de l'*Itinerari*, Sant Bonaventura invita el lector a l'oració, *ne forte credat quod sibi sufficiat lectio sine unctioe, speculatio sine devotioe, investigatio sine admiratione, circumspectio sine exultatioe, industria sine pietate, scientia sine charitate, intelligentia sine humili-tate, studium absque divina gratia, speculum absque sapientia divinitus inspirata.*

Però aquesta manera d'entendre i alhora d'amar, suscita un problema. Què és primer, l'amor o l'entendre? I com se relacionen en l'equilibri de l'esperit? Alguns, com Rousseau, eren enemics de la raó perquè creien que cohibia i ofegava el sentiment. Altres temen el sentiment com a pertorba-dor d'una mentalitat serena.

A més, sense una voluntat ben disposada no podem entendre; i si no entenem què podríem voler? Tal vegada sortirem d'aquest cercle si ob-servem els fets.

Observeu els fets i veureu que hi ha veritats evidents que se'ns presen-ten les primeres i són suficients per ben disposar el voler. I aquestes ve-ritats no són poc emotives; la intel·ligència entén, diríem, poc, i de seguida

la voluntat desborda i vol més i més. Aleshores aquest excés de voluntat impulsa a entendre més; i a un nou saber, ve un nou sobreiximent d'impuls i amb ell una predisposició millor per acollir veritats noves.

L'esperit, doncs, no s'eleva amb un vol seguit com el d'una sageta, sinó a cops d'ala. La temor de comprendre i la temor d'amar, trenquen l'equilibri de l'ànima. Però la primera temor ve sempre de la segona. I per això en l'*Itinerari* diu Sant Bonaventura que el lector pensi "més a exercitar l'afecte que a instruir l'enteniment". L'equilibri humà, on tot és útil a l'ànima, tant el sentiment com el pensament, demana, doncs, sempre un excés d'amor per damunt de l'entendre. Més desequilibri té un esperit que compregui amb fredor, que no si el cor vol negligir la coherència del pensament. L'amor fa comprendre molt sovint, i dona ales a l'ànima. La fredor eixala i mutila. El cor és humil i adora; però un enteniment fred és orgullós, incomprensiu; i la primera cosa que no comprèn és la seva mateixa petitesa.

Sant Tomàs diu que "un intel·lecte que participi més de la llum de la glòria, més perfectament veurà Déu; i més participarà de la llum de la glòria qui tingui més d'amor; perquè on hi ha més amor hi ha major desig, i en certa manera el desig torna aquell qui desitja més apte i ben disposat a rebre la cosa desitjada. Per on qui tindrà més amor, veurà Déu més perfectament i tindrà major beatitud" ⁴. I l'*Itinerari* comença per l'oració. Com la filosofia cal que comenci amb l'amor a la saviesa. Tot just albirem la saviesa i ja podem amar-la. I amb aquesta amor, ja tenim molt de fet, i sense ella qualsevol saber no és sinó vanitat i malaltia. La primera saviesa ens porta a la pregària; i de les coses de l'última saviesa, diu Sant Bonaventura: "Si vols saber com s'esdevenen, interroga la gràcia, no la doctrina; el desig, no l'intel·lecte; el batec de l'oració, no l'estudi..." ⁵. Només pot haver-hi, doncs, una filosofia ben comprensiva, equilibradora, ben adient a l'home: una filosofia imbuïda d'amor, o que s'assembli, si voleu, un poc a la poesia.

⁴ *Sum. Theol.* I, qu. XII, a. VI.

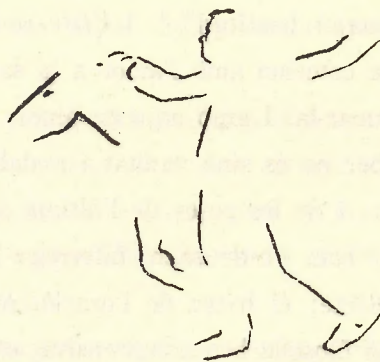
⁵ *Itinerarium*, cap. VII.

V

Una filosofia, doncs, que sigui freda o que, per negligir la raó, sigui desequilibradora, no és útil com caldria. I si és inútil, si és inservible, si és una filosofia de luxe, només té dues sortides: o és una filosofia negligible, per ús, si voleu, de maníacs, i que acaba oblidada de tothom; o és inconcessablement útil a algú, com és útil la política de Machiavelli o l'economia liberal: té una certa utilitat com la té el robar i el mentir.

Així que la utilitat no ho és per tothom; així que és per uns sí i per altres no: pel lladre sí, pel propietari no; pel fabricant sí, pel treballador no; pel polític sí, per la comunitat no; pel filòsof sí, per la veritat no; així que la utilitat ho és a mitges, art i política, economia i filosofia són, en certa manera inútils, i completament perniciosos. La meitat de la tasca de la filosofia és desfer la inutilitat de les filosofies.

JOSEP MARIA CAPDEVILA

F. DOMINGO

BUTLLETINS DEL TEMPS

I

Ambiciona l'activitat intensificada de les nostres editorials posar al dia la producció nostrada de novel·les i estimular l'interès normal del públic amb l'aprovació de les obres mestres de la novellística universal.

Les advocacions patronals de les noves empreses: A tot vent, La Sageta, Univers, La Mirada, estimulen l'embranchida de l'ambició inicial i fixen inequívocament el sentit d'exploració de llurs propòsits.

Si l'enyorança històrica presidi els inicis del renaixement català, la curiositat geogràfica ens reserva la sorpresa madura de la nostra valoració social.

L'art com exploració mereix les més altes llums del pensament en l'estudi dedicat per Ernest Robert i Curtius a l'obra de Proust. El guany de les nostres descobertes ha fet coincidents dins una mateixa mesada les darreres obres originals de Pere Coromines, J. Puig i Ferrater, Miquel Llor i Navarro Costabella. A l'optimisme que aquest fet autoritza, i sense valorar ni judicar, cenyits a l'associació d'algunes dades de caràcter general, fariem només la part de reserva, que la simple constatació autoritza també, de la vida propícia a allò que Goethe anomenava les natures problemàtiques que els llibres alludits recullen, vinguin els autors d'agradaments tolstoians, dostoièvkians o gidians i es deturin, tots, sense haver-s'ho dit, en la complaença d'aquelles natures, les quals, comenta Keyserling, són massa grans per empreses petites i no arriben a l'alçària de les grans tasques.

No dubtem que a la creació personal de la nostra prosa li està reservada la perfecció sancionadora de la plenitud literària el dia que la fuga genial dels autors s'acomenti del lligam normal.

Voldríem que les empreses editorials ajudessin, també una mica, l'adveniment d'aquest equilibri amb la incorporació de les grans sèries d'obres completes—(per què no els amics de Goethe, de Shakespeare, d'Ibsen, de Dostoievski, de Balzac, de Tolstoi i de Steandhal, com ara els amics de Chesterton?)—que facin costat a les obres de tria modèlica; i el volgut exercici de convivència d'estils i de doctrines—(els veristes italians de Renato Fucini a Joan Verga i Salvatore de Giacomo amb els idealistes a la manera del Holderlin d'Hiperió, i amb els humanistes de l'excepticisme com Eça de Queiroz o amb apologetes a la manera del Newmann de Calixta; la delitança cridadora d'horitzons d'un Stevenson amb la

fixesa familiar d'un Dickens; la bicicleta del d'Oriani, amb la guineu del Lawrence) — que no s'espanti de simples enumeracions a l'atzar, com aquesta, i que faci convergir tots els camins i totes les desbaratades al·lusions a la satisfacció de la nostra necessitat de superar la vitalitat vegetal de la nostra llengua amb la intel·ligència del conreu que governa el ritme de les estacions.

II

Entre la vocació antiartística dels manifestants embriagats de desemperesiment i el gust dels companys belgues, els quals de cara al món, el món convencional de la joventut, embriagats de paraules de diccionari, afirmen la multiplicitat de la bellesa, l'impressionisme per la imatge, el descrèdit de les formes híbrides, el concert harmònic de les passions i dels sentiments i la brevetat del lirisme plau que el català tot just desemperesit i amb el diccionari a mig fer, digui les coses més dites amb una gràcia adolescent que les torna noves, com diu A. Moliné i Gendrau en la seva ofrena matinal

quan s'obre la poncella del matí...

 al vostre pit un pom de flors
 no es marciria

 de contemplar un vol
 el cor s'emplena d'ales

III

Intentem de retenir i desentranyar la pregunta de Levinson en un estudi pour une poétique du film:

El cinema és un art o un producte natural o manufacturat?

J. M. LÓPEZ-PICÓ

EL NOSTRE CARNET

EL fet mateix de veure una remarca feta un centenar de vegades en els diaris, és normalment una raó molt bona per a considerar seriosament si la veritat no és al revés. Enlloc no és més aparent aquest fet que en les generalitzacions periodístiques usades per resumir algunes de les recents controvèrsies sobre religió. Per exemple, s'ha dit un centenar de vegades que la ciència pot contradir la teologia, però no pot contradir la religió, especialment allò que és anomenat la veritable religió. En un sentit, és clar, això és palesament veritat. La ciència no pot contradir la religió en el sentit que la veritat científica no pot contradir la veritat religiosa. Això és només una altra manera de dir que la veritat no pot contradir la veritat. Però la pseudo-ciència i la religió falsa es poden contradir mútuament o corroborar mútuament o fer tot allò que els plagui. Però en tant com la frase de moda ha estat usada sempre per significar que la ciència material en els temps moderns ha estat adreçada només contra els dogmes, i no contra els ideals morals, és absolutament i irremeiablement falsa. La cosa realment interessant a observar és que la filosofia materialista extrema de la ciència, fins allà on arribà, era molt més destructiva dels ideals més moderns que dels ideals medievals. Jo no admeto que cap mena de moral així es pugui extreure de cap mena de fets materials. Però en tant com hi ha una moral, aquella filosofia era enterament immoral. I en tant com era immoral, anava especialment contra la més recent moralitat humanitària. No anava en el mateix sentit, i realment no hi podia anar, contra les afirmacions abstractes d'un sistema sobrenatural.

Hi pot o no hi pot haver àngels; però l'afirmació que hi ha àngels al Paradís no es pot contradir per l'afirmació que hi ha simis al Paraguai. Tant se valdria dir que el fet que Mr. Jones visqui a Bath, és contradit pel fet que Mr. Smith viu a Balham. Però és veritat realment que algunes persones deduïren de la tesi darwiniana l'opinió que no hi havia gaire diferèn-

cia entre els simis del Paraguai i els homes del Paraguai. I això definidament milita contra el molt modern ideal d'establir una definida democràcia paraguaiana. L'antropologia es podria realment usar com un atac contra la igualtat de l'home. Són només els antropòlegs que obliden l'antropologia, els que es poden usar contra la idea de la immortalitat de l'home. La proposició que Satan serà lligat amb cadenes, pot ésser metafòrica o material, però certament és del tot mística. Ningú pretén, ni tan sols entre els nostres més estúpids materialistes, que els químics o els geòlegs puguin refutar la idea per mitjà d'un estudi de les propietats del ferro. Però la proposició que l'home és lligat amb cadenes d'inevitable causació, que li prohibeixen tota mena de lliure voluntat—això ha estat afirmat en nom de la ciència i pot ésser usat a expenses de la moralitat; no de la teologia, sinó especialment i peculiarment de la moralitat. És més, en negar la idea de la llibertat, això nega també allò que el món modern ha considerat com una altament liberal i ilustrada moralitat. Eren especialment els amics del lliure pensament que eren els enemics de la lliure voluntat.

És així, en un centenar d'altres casos, en què la ciència popular ataca definidament els principis populars, molt més directament que no ataca els credos més impopulars. La psicologia, en l'ordinari sentit humà, difícilment afecta la santedat atribuïda pels creients al Sant Infant de Betlem. Però el Psico-anàlisi definidament afecta la innocència atribuïda per la gent normal a l'ordinari infant de Balham. Si entra en alguna cosa, entra en l'ordinari sentiment secular de les afeccions domèstiques. No pot de la mateixa manera penetrar en les coses que són confessadament sobrenaturals. Precisament allò que les fa, en una opinió, increïbles, les fa en aquest sentit intangibles. Jo no crec, per un moment, no cal dir, que cap d'aquestes passes de la ciència siguin fets de la ciència. Jo no crec que cap d'aquestes inferències materialistes siguin suficientment substancials per a fer trontollar l'edifici de l'ètica. Però en tant com son usades en una temptativa de fer trontollar l'ètica, és categòricament l'ètica dels demòcrates i humanitaris i reformadors socials, i categòricament no l'ètica dels monjos i capellans i teòlegs.

En aquest sentit, per tant, és precisament el contrari de la veritat dir que els científics només ataquen la teologia, i no la religió o la moralitat. De fet, ells ataquen la religió i la moralitat i no poden atacar la teologia.

Però jo admeto lliurement que aquests científics no són científics. Jo lliurement admeto que només són merament materialistes que abusen de les més mal compreses conjectures de la ciència. Però hi ha molts d'altres exemples de la mateixa mena de popularitzada inversió de la veritat, fins en aquesta especial província de la religió, tal com és tractada en la premsa. Per exemple, no solament és repetit per tots els periodistes, sinó que és repetit com quelcom evident per tot home sa que al món no li calen primmiraments i fines distincions en la doctrina, sinó que quant més necessita els mers elements simples de la religió. Això es dona per descomptat a tot arreu, com si cap criatura racional no pogués tenir concebiblement cap dubte de la seva veritat. I, tanmateix, jo faig u a trobar-lo absolutament equivocat.

Em sembla a mi que les fines distincions són essencials a totes les belles arts. Són essencials al pensament acurat, a totes les coses realment fines, i especialment a la fina art de la teologia. Tothom ho coneix en el cas de la beutat corporal. Tothom sap aquella agra broma de Pascal, que tot el món ara seria diferent si el nas de Cleopatra hagués estat una polzada més curt; i és debades parlar de prim mirament mentre la beutat ens arrossegui per un cabell. Però és igualment veritat que la salut és un fi equilibri, exactament com la veritat és un fi equilibri. És igualment veritat que la sanitat és lleugerament i exquisidament equilibrada com l'estàtua d'una nimfa dansant. I fa categòricament tota la diferència en totes les arts i ciències consisteix en on passem la ratlla, o fins en on partim un cabell.

Per exemple, la diferència entre la teoria Calvinista i la teoria catòlica de la Caiguda i el pecat original, és realment responsable de tota la diferència de to i de geni mostrada pels Calvinistes i els catòlics en la Història. Si exposem la diferenciació en la forma d'una definició, sonarà certament com una altament abtrusa i tècnica definició teològica. Però és una diferenciació que fa tota la diferència. El fet, per exemple, que molts dels pessimistes del segle disset consideressin la facultat humana de la raó com irremeiablement emmetzinada, fins per a usos pràctics, té bona cosa a veure amb llur geni arbitrari i emocional. Argüir sobre allò que la Caiguda féu o deixà de fer, sonaria com una molt àrida discussió doctrinal. Però nacions i cultures foren dividides per aquesta discussió i encara duen la marca de la divisió. Aquells que no creuen en la Caiguda de cap de les maneres, refusaran de mirar prim a propòsit d'això; i probablement se

n'aniran a mirar prim a propòsit de l'"Anella que manca". Però fins allí el crític es ficarà en un mal pas si diu a Mr. Bernard Shaw i Mr. H. G. Wells que són massa primmirats en voler distingir entre el Darwinisme i la Creació Evolutiva. L'"Anella que manca" encara arrossegarà Mr. Wells per un pèl si és que se'n pot trobar tant com un pèl; i encara que Mr. Shaw és un evolucionista en fera revolta contra Darwin, ell, encara, en un cert sentit està clamant pel pèl del simi que el mossegà.

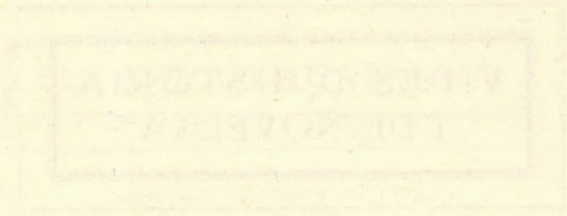
La veritat és, no cal dir, que així que els homes s'interessen per alguna ciència, s'interessen per les seves petites distincions. S'interessen per les seves petites distincions perquè han descobert que són unes distincions molt grans, Mr. Shaw pot veure que una diferent moralitat neix de l'Evolució segon Darwin, que de l'Evolució segons Butler. Jo puc veure que una molt diferent moralitat neix de la Caiguda segons els Jansenistes, que de la Caiguda segons els Jesuïtes. La gent que no en sap res ni se n'hi-en-dóna res, ens diu que en tinguem un concepte més lliberal.

G. K. CHESTERTON

(Traducció autoritzada per l'autor
i la revista *Illustrated London News*.)

SHUM

LES
NOSTRES
EDICIONS

VIDES D'HISTÒRIA I DE NOVEL·LA

DIRECTOR: F. VALLS I TABERNER

La nova col·lecció que ens proposem de llançar al mercat intel·lectual català és d'un caràcter i d'una tendència, bastant similars a les col·leccions de biografies de grans homes o d'homes curiosos o representatius, que es publiquen, avui, amb un èxit creixent a França, a Alemanya i a Anglaterra.

L'interès de la col·lecció salta a la vista. Té un interès doble de suggestió i d'exemplaritat. A més d'ésser un veritable document cultural, portada en la forma que tenim intenció de portar-la, la nostra col·lecció de "Vides d'Història i de Novella", constituirà un document importantíssim de passió, una invitació a l'aventura, una exaltació al risc. Una viva aportació, en un mot, a la formació i enfortiment del caràcter individual i col·lectiu, que és, tal vegada—d'acord en absolut amb el nostre caríssim amic J. Batista i Roca—la missió més urgent a realitzar en el nostre país.

Hi apendrem a interessar-nos vivament per l'esperit i per les accions principals dels nostres homes de tota mena—homes de ciència, homes de govern, homes d'art—, a reconfortar-nos amb llurs virtuts més sobresortints i meditar sobre algunes de llurs tares i defectes.

Les figures més interessants—històricament i novellísticament—(una de les novetats, potser, de la nostra col·lecció serà que hi fi-

gurin alternades, indistintament, en una mateixa llista les figures de la història i de la llegenda d'aquí i de fora d'aquí)—hi seran tractades—i viscudes—pels nostres millors escriptors actuals.

* * * * *

En els números successius de L. N. R. anirem donant tots els detalls relatius a les obres que tenim, en cartera o en projecte, entre les quals podem avançar que n'hi haurà de realment sensacionals.

* * * * *

Els nostre volgutíssim F. Valls i Taberners ha fet l'honor d'acceptar la direcció d'aquesta nova col·lecció.

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

ELS ARTISTES CATALANS

DIRECTOR: CARLES CAPDEVILA

Han començat d'arribar de l'estranger diverses veus d'artistes, i, fins i tot, de *marchands d'art* que s'interessen per la nostra col·lecció ELS ARTISTES CATALANS. Hi ha una curiositat i una simpatia extraordinàries entorn del nostre projecte que ens comprometem, formalment, per part nostre, de no deixar defraudar. Les obres dels nostres artistes arribades a un grau d'excel·lència i maduritat indiscutibles, són mereixedores de ser conegudes fora d'aquí amb el màxim de garanties en la tria i amb el màxim d'intensitat en la difusió.

* * * * *

És molt probable que els crítics Léon Bazalgette, Michel Puy, Adolph Basler i François Fosca col·laboraran d'una manera directa i expressa a la nostra col·lecció, ocupant-se en treballs especials d'alguns dels artistes nostres. No cal dir la importància enorme que pot tenir i la perspectiva magnífica que pot obrir, sota tots conceptes, tant

pels nostres artistes com pel nostre país, la realització d'aquest intel·lectual intercanvi.

* * * * *

Els nostres principals col·leccionistes d'art contemporani, entre els quals esmentem avui, els noms amics de Lluís Plandiura, Josep Sala, Lluís Escobet, Ferran Benet, Josep Barbey i Francesc Alvarez, s'han ofert gentilment a facilitar la nostra tasca pel que fa a proporcionar-nos les reproduccions de les obres que figuren en llurs col·leccions particulars.

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

QÜESTIONS FILOSÒFIQUES POLÍTIQUES I SOCIALS

DIRECTOR: E. JARDÍ

Es pot dar per absolutament exhaurida l'obra de Josep Pla: *Cambó, materials, etc.*

* * * * *

En preparació, un llibre interessantíssim de Gonçal de Reparaz (fill): *Navegants, viatgers i cartògrafs catalans de l'Edat Mitjana i del Renaixement.*

* * * * *

Dintre de pocs dies posarem a la venda el llibre del Dr. Joan Tusquets *Crítica d'un*

Segle—segon volum de la sèrie— que continuarà diversos estudis d'una profunda agilitat i d'una elegant competència: Principis d'una crítica escolàstica.— Jaume Balmes (1810-1848).— Ramón Turró (1854-1926).— J. Ortega i Gasset (1883).— L'home i la Moral, crítica del sistema.

El volum anirà prologat pel nostre volgut i eminent amic P. Miquel d'Esplugues.

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

F. DOMINGO

OBRES DE G. K. CHESTERTON

DIRECTOR: PAU ROMEVA

El pròxim llibre de G. K. Chesterton que hem traduït al català és *El que no està bé*. Segons el propi autor, és amb *Ortodoxy*, el seu llibre preferit. Tant substanciós com *Herètics*—que obrí la marxa de la nostra col·lecció—aquesta obra resulta molt més popular de tema i fins i tot, potser, molt més divertida i variada d'estil. Pensem posar-lo a la venda a començos de desembre vinent.

* * * * *

Quatre paraules sobre G. K. Chesterton que extreiem de les nostres fulles de publicitat:

L'èxit de les primeres obres de Chesterton vertides al català, diu prou com el públic espera les altres amb daler.

És un dels autors europeus d'avui més modern; és un autor atrevit, encara que digui que no fa sinó defensar coses antigues, de descobrir les veritats de sempre. I és així: veieu un gran seny en les seves solucions donades als problemes més moderns, problemes que presenta, dicuteix i resol amb ardidesa, amb una profunditat genial i un bon humor molt anglès.

Bon autor per un país de cultura jove, per un país que necessita moviment i alegria de joventut, i alhora bon seny per no malmetre i perdre els fruits d'una renaixença incipient.

* * * * *

De J. M. López-Picó, en el seu últim llibre de *Moralitats i Pretextos*:

"*La presència de Chesterton*.—Com la lectura dels seus llibres, la presència de Chesterton és convincent.

No pensem: que bé raona! sinó: té raó.

No pensem: s'escolta; sinó: es riu ell mateix com els infants.

No pensem: és un animal documentat, sinó: és un home limitat, gràcies a Déu!; lúcidament limitat; irrefutablement limitat."

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

COL·LECCIÓ DE CONTES I NOVEL·LES

DIRECTOR: JOSEP M. CAPDEVILA

A punt d'ésser posat a la venda *Entre flames*, del gran Joaquim Ruyra, reproduïm les següents línies extretes del "Segon Prospecte de Publicitat", de les Edicions de LA NOVA REVISTA, repartit últimament:

"En Ruyra no ha escrit gaire. Però qui no considera la seva obra com un tresor? És un màgic de la nostra llengua, deia En Carner. Passen els anys, i cada dia la seva obra és més fresca i saborosa.

És natural, doncs, que només l'anunci d'una obra nova d'En Ruyra, ja sigui una festa pels amadors de la nostra llengua.

I aquesta obra és variada: paisatges de Blanes i de la Costa, pàgines de bon humor, de tendresa, de tragèdia, de gran fantasia... És d'En Ruyra, és l'obra d'un gran artista de la prosa."

Ara voldria LA NOVA REVISTA que l'homenatge del públic consistís a llegir i difondre més i més les obres d'aquest gran artista de la nostra prosa.

* * * * *

Dos llibres més que seran dos nous esdeveniments de llibreria: *Sang Nua*—i aquest serà el tercer volum de la col·lecció—, novella inèdita de J. Roig i Reventós, i un volum de Josep Pla sobre *Madrid*.

E. C. Ricart grava els boixos que han de decorar els llibres de Prudencia Bertrana, que publicarem, si Déu vol, abans d'any.

* * * * *

LA NOVA REVISTA homenatja Joaquim Ruyra editant-li les seves últimes proses, sense admetre-li, no cal dir, l'import de la feina administrativa.

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

NOTICIARI

Hem saludat al nostre volgut amic i col·laborador A. FALGAIROLLE, de pas per Barcelona.

El nou volum de la COL·LECCIÓ UNIVERS, La Dispesera, és segons sembla, el primer llibre de DOITOEVSKY que s'ha traduït al català. Felicitem l'editor i el director de la col·lecció esmentada i al pulcre traductor que signa amb les inicials de J. C. R., dilectíssim amic nostre.

Dels tres números publicats de la revista Tàrraga, a remarcar entre altres coses interessants Lletres perdudes, per JULIA GUAL, una secció d'ECOS, on es comenten les qüestions intel·lectuals més candents i un magnífic boix evocatiu Ciutat de Balaguer, per A. OLLÉ.

J. F. RAFOLS prepara una exposició de 100 dibuixos per l'any que vé.

No cal dir que L. N. R. s'adhereix, ja des d'un bon començament, i d'una manera incondicional, a l'homenatge que s'ha de celebrar en honor del nostre caríssim i admirat POMPEU FABRA.

A punt de publicar-se les Obres completes de Joan Maragall, encapçalades amb un pròleg—que serà memorable—de JOSEP M. CAPDEVILA.

Un moviment de pura pietat i de neta tipografia: Franciscalia, editat per Estudis Franciscans.

La Renaissance, de París, en un article Le mouvement intellectuel catalan, signat per A. FALGAIROLLE, s'ha ocupat de L. N. R. en uns termes amabilíssims que agraim.

L. N. R. té intenció de honorar la bona memòria de l'autor d'Els Vells publicant un assaig, el més complet possible, sobre el conjunt del seu teatre, redactat per un dels seus amics i admiradors més afins.

L'Aire Daurat, de MARIAN MANENT, amb il·lustracions de MARLET, un dels llibres més exquisits que s'han publicat, de molt temps ençà a casa nostra.

Pel pròxim mes d'abril hi ha anunciada una exposició de pintures de CARME CORTÉS que és esperada pels coneixedors amb un interès vivíssim.

PERE COROMINES, l'actual president de l'Ateneu Barcelonès, es proposa d'animar, filosòficament, la tribuna de l'esmentat casal amb una sèrie de conferències que anunciarem, en detall, oportunament.

El pont de la mar blava, l'excel·lent llibre de L. NICOLAU D'OLWER, serà comentat especialment des de les pàgines de L. N. R. per RICARD A. LATCHAM.

El Dr. JAUME AGUADÉ I MIRÓ, animador benemèrit de Monografies Mèdiques ha projectat una vasta col·lecció de divulgació general científica a les Edicions de La Sargeta.

JOSEP PLA prepara, entre altres treballs de revista, un assaig sobre la personalitat filosòfica i científica de FRANCESC PUJOLS, i la seva interrompuda sèrie de Fullets.

A propòsit de SALVADOR DALÍ i de la seva recent conferència a les Sales Maragall, J. V. FOIX ens ha promès un comentari crític on tractarà a fons de la qüestió.

Hem tingut ocasió d'estrenyar la mà del nostre distingit amic i col·laborador NICOLAU M. RUBIÓ I TUDURI—el traductor de Montaigne, de les nostres Edicions diverses—de retorn de Canàries on anà a planejar els jardins del Duc de Peñaranda, i a punt de sortir cap a Londres per a inaugurar una exposició.

El nostre volgut i eminent amic, EDUARD TODA, treballa de ple en l'acabament de la seva importantíssima obra bibliogràfica.

Pel dia 25 del mes de novembre hi ha anunciada una exposició de pintura i escultura modernes, organitzada per L. N. R. a les Sales Maragall.

En un dels números pròxims parlarem de l'art del moble a propòsit de l'artista decorador ANTONI BADRINAS, del qual hem ad-

mirat últimament al Saló de Tardor—alguns mobles d'una perfecció remarcable.

Es esperat amb molt d'interès el llibre del viatge a l'Índia, a la Xina i al Japó, que publicarà el nostre bon i distingit amic J. MARIN.

F. DOMINGO

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

Director gerent:
JOSEP M. JUNOY

Redactor en cap:
JUST CABOT

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Semestre: 18 ptes. - Trimestre: 10 ptes. - Núm. solt.: 3'50 ptes.

Estranger: Semestre: 22'50 ptes.

Redacció i Administració: Portaferrissa, 26, 1r.

AQUEST NÚMERO HA ESTAT SOTMES A LA CENSURA GOVERNATIVA